48ste vergadering

Woensdag 15 februari 1995

Aanvang 13.00 uur

Voorzitter: Deetman

Tegenwoordig zijn 129 leden, te weten:

Aiking-van Wageningen, Apostolou, Van Ardenne-van der Hoeven, Augusteijn-Esser, Beinema, Van den Berg, Biesheuvel, Bijleveld-Schouten, Blaauw, Blauw, Bolkestein, Boogaard, Van Boxtel, Bukman, M.M. van der Burg, V.A.M. van der Burg, Van de Camp, Cherribi, De Cloe, Cornielje, Crone, Dankers, Dees, Deetman, Van Dijke, Dijksman, Dittrich, Van den Doel, Doelman-Pel, Duivesteijn, Van Erp, Esselink, Gabor, Van Gelder, Van Gijzel, Giskes, Groenman, Van Heemskerck Pillis-Duvekot, Van Heemst, Heerma, Van der Heijden, Hendriks, Hessing, Hirsch Ballin, Hoekema, Van der Hoeven, Hofstra, Van Hoof, Hoogervorst, Huys, Janmaat, De Jong, Jorritsma-van Oosten, Kalsbeek-Jasperse, H.G.J. Kamp, M.M.H. Kamp, Keur, Koekkoek, De Koning, De Korte, Korthals, Lambrechts, Lansink, Leerkes, Leers, Liemburg, Lilipaly, Van der Linden, Marijnissen, Van Middelkoop, Mulder-van Dam, Van Nieuwenhoven, Nijpels-Hezemans, Noorman-den Uyl, Oedayraj Singh Varma, Oudkerk, Van Oven, Van der Ploeg, Poppe, Rabbae, Rehwinkel, Reitsma, Remkes, Van Rey, Van 't Riet, Rijpstra, Roethof, Rouvoet, Scheltema-de Nie, Schutte, Schuurman, Sipkes, Smits, Soutendijk-van Appeldoorn, Stellingwerf, Sterk, Van der Stoel, Swildens-Rozendaal, Terpstra, Valk, Ter Veer, Te Veldhuis, Verbugt, Verhagen, Verkerk, Versnel-Schmitz, Vliegenthart, Van der Vlies, Van Vliet, H. Vos, M.B. Vos, O.P.G. Vos, Vou Ã te-Droste, Vreeman, B.M. de Vries, J.M. de Vries, Wallage, Van Walsem, Van Waning, Weisglas, Van Wingerden, Witteveen-Hevinga, Wolffensperger, Wolters, Woltjer, Ybema, Van Zijl, Zijlstra en Zonneveld,

en mevrouw Sorgdrager, minister van Justitie, de heer Ritzen, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, en mevrouw Borst-Eilers, minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

□

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Witteveen-Hevinga, Middel en Van Traa, wegens bezigheden elders;

Crone, Duivesteijn en Huys, wegens bezigheden elders, alleen voor de avondvergadering;

Hillen en Verspaget, wegens ziekte.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Regeling van werkzaamheden

De **voorzitter**: Zoals op het gisteren rondgedeelde gewijzigde schema al is aangegeven, zal de interpellatie-Heerma/Rosenmö ller plaatsvinden op donderdagochtend te 10.15 uur.

Aan de orde is de behandeling van:
- **de brief van de minister en de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen over de voorgenomen bezuinigingen op het hoger onderwijs (23900-VIII, nr. 67).**

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Lansink** (CDA): Voorzitter! Het nieuwe kabinetsstandpunt over de collegegeldverhoging ± een vreemde vrucht van het hernieuwde beraad tussen bewindslieden, instellingen en studenten ± stelt mij teleur. Aan het al eerder aangetoonde zigzagbeleid is een nieuwe dubieuze schakel toegevoegd. De toegankelijkheid van het onderwijs wordt beperkt en nu ook zeker voor deeltijdstudenten. Rondpompen van geld blijft een inkomenspolitieke onwijsheid, en van financiÃ le soliditeit is nauwelijks sprake.

De hoger-onderwijsparagraaf van het kennelijk te vlug geschreven regeerakkoord blijkt even ongewenst als onhaalbaar. De veel te forse ombuiging van 1,5 mld. staat eigenlijk op losse schroeven. Al eerder is via de route van de wachtgelden een deel van de ombuiging naar achter geschoven. De instellingen hebben wel bereikt dat zij in plaats van 500 mln. nu ruim 100 mln. structureel moeten inleveren. Dat is in relatieve zin winst voor het hoger onderwijs, maar het blijft bedenkelijk. Ik herinner mij overigens dat de coalitiepartijen ± de Ã Ã n meer dan de ander ± in december van het vorige jaar van oordeel waren dat een grotere inspanning van de instellingen haalbaar moest zijn. D66 en VVD

verwezen daarbij naar de befaamde technische werkgroep en de VVD noemde zelfs een bedrag van 100 tot 200 mln.

Voorzitter! De te grote aanslag op de instellingen is terecht van tafel. Een half miljard in vier jaar is teveel van het slechte, zeker wanneer behoud en uitbouw van de kennis-infrastructuur terecht op de prioriteitenlijst staan. Van de VSNU en de HBO-raad kon niet meer worden verwacht omdat ± daar is de brief helder over ± al 134 mln. moest worden bezuinigd: de Cohen-ronde van 69 mln. en de regeerakkoord-ronde van 65 mln. Het al eerder ten tonele gevoerde studeerbaarheids-fonds is een tijdelijke pleister op een blijvende aderlating. De nu gekozen weg is daarmee financieel niet solide en staat ook haaks op verantwoord structureel beleid. De problemen worden, kennelijk met instemming van minister Zalm, weggeschoven achter de politieke horizon van 1998 via de route van de wachtgelden en, door de afwenteling vooral op deeltijdstudenten, via de route van de collegegelden. De beperking van de toegankelijkheid zal zich eerder vroeg dan laat laten voelen. Ik herinner de bewindslieden overigens ook aan de noodzaak van voldoende deelname aan het hoger onderwijs; dat staat of valt toch met financiële drempels.

Intussen voegt de minister een nieuwe, broze schakel toe aan de keten van het zigzagbeleid. Terwijl het vertraagde ombuigings-programma van Ritzen-I nog loopt, de nieuwe paarse bezuinigingen op de Wet op de studiefinanciering, de befaamde 1 mld., nog steeds niet in wetsvoorstellen van Ritzen-II zijn neergeslagen, tovert Ritzen-III de afschaffing van de basisbeurs uit een eigenlijk al lege hoed. En Ritzen-I/II, de mengfiguur, houdt vast aan de aanvullende financiering om de nieuwe collegegeldmaatregelen aanvaardbaar te maken voor de lage inkomens. Wie enige lijn kan ontdekken in het beleid van een bewindsman die in juni 1994 nog stelde dat de grenzen waren bereikt, verdient een politieke prestatiebeurs.

Voorzitter! Staatssecretaris Nuis ± waar is hij trouwens? ± heeft blijkens persberichten intussen laten weten dat de cursusduur aan universiteiten wel op vier jaar zal blijven, in overeenstemming overigens met het tussenadvies van de commissie-De Moor van de VSNU. De technische studies worden verlengd; de Kamer is het daarmee eens. Het kersverse rapport van de Wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid biedt weer andere perspectieven: tussen de driejarige academie, het vierjarige HBO en de vier- tot zesjarige ''masters'' afkomstig uit het wetenschappelijk onderwijs. Van de in het regeerakkoord gestelde gemiddelde verlaging van de studieduur komt dus weinig terecht. Krijgen de ongevraagde bachelors van HBO en WO de rekening gepresenteerd? Wie het weet, mag het zeggen.

Nieuwe ombuigingen zijn de doelmatigheidskorting op universiteiten met 16 mln. en de compensatie centraal beheerde onderwijsgelden ten bedrage van 34 mln. Die ombuigingen zouden passen in de lijn van de CDA-fractie, ware het niet dat de universiteiten al voor 134 mln. zijn belast. Het CDA aanvaardt een totale ombuiging van 700 mln. in 1998. Onze bronnen zijn: studie-financiering voor 500 mln., het ministerie voor 100 mln. en de instellingen ook voor 100 mln.

Het CDA wijst de nog altijd forse verhoging van de collegegelden af. Een structurele verhoging met ¦ 500 is niet in overeenstemming met wat in 1994 nog werd gesteld. De Kamer herinnert zich ongetwijfeld ook ± ik wijs op de relatie met de Wet op de studiefinanciering ± de uitspraken over het zinloos rond-pompen van geld. Bovendien heeft het kabinetsvoorstel ongewenste inkomenspolitieke gevolgen voor de lagere en vooral voor de midden-inkomens. De door alle partijen beleden toegankelijkheid wordt beperkt. Compensatie van de collegegeldverhoging in de aanvullende beurs verzacht de pijn enigszins, dat geef ik toe. Maar daar staat tegenover dat de samenhang met de al lopende wijzigingen van de studiefinanciering en de nog niet ingevulde ombuiging van 1 mld. ouders en studenten voor een te zware opgave stelt. De miskleun bij de splitsing van de OV-jaarkaart van 100 mln. komt daar nog bij. Mijn conclusie luidt dat het beleid op het terrein van de studiefinanciering inconsistent is door de hoge taakstelling, nu al bijna 1,2 mld., en door de eenzijdige afwenteling op studenten en hun ouders.

Voorzitter! Opmerkingen over de stelselwijziging en de kwaliteit van het onderwijs, deels een tegemoetkoming aan de studenten, kunnen pas beoordeeld worden wanneer het ontwikkelingsplan beschikbaar is. Maar dat duurt nog even, zo niet maanden. Het studeerbaarheidsfonds van 500 mln. is meer een vondst dan een fonds, want structurele voeding ontbreekt en roept dus ook vragen op. Is het waar ± ik verwijs naar persberichten ± dat sommige instellingen wel en andere geen raad weten met deze injectie? Is de indruk juist dat die incidentele 500 mln. meer functies naast elkaar kan hebben? Die functies zouden zijn:
- correctie op de oude wachtgeld-problematiek van Ritzen-I;
- tijdelijke compensatie voor de ombuiging van 65 mln. van Ritzen-II;
- afdekking van andere tekorten;
- vulling van het studeerbaarheids-fonds.

Wanneer die vragen bevestigend worden beantwoord, komt het zelfbedrog wel erg fors in beeld.

Voorzitter! Zelfbedrog of niet, het kabinet tracht met kunst- en vliegwerk het zigzagbeleid te verdoezelen. De korte geschiedenis van de ombuigingen op het hoger onderwijs, de verhoging van de collegegelden, de wachtgeldkwestie, de verlenging van de technische studies en de nog in behandeling zijnde wetsvoorstellen leiden tot de conclusie dat het regeerakkoord voor het hoger onderwijs een achterhaald document is. Ik vraag daarom van het kabinet vanuit een realistische taakstelling ± bijvoorbeeld de 700 mln. die ik noemde ± een consistent en geloofwaardig beleid te voeren bij de vernieuwing van het stelsel en op het terrein van de studiefinanciering. Daarin past geen verhoging van collegegelden die de toegankelijkheid geweld aandoet.

□

Mevrouw **J.M. de Vries** (VVD): Mijnheer de voorzitter! Op 21 december 1994 heeft de Tweede Kamer gedebatteerd over een gedeelte van de bezuinigingstaak-stelling voor het hoger onderwijs, zoals afgesproken in het regeerak-koord. Het betrof hier een bedrag van 200 mln. dat zou moeten worden ingevuld door middel van een verhoging van het collegegeld met ¦ 1000. Mijn fractie gaf toen aan, grote moeite te hebben met het voorstel op grond van het argument dat, afgezien van inkomens-nivellerende effecten, het niet de

bedoeling kan zijn dat instellingen hun problemen op studenten afwentelen. In het regeerakkoord is bovendien een taakstelling van 1 mld. ten aanzien van de studiefinanciering vastgelegd die al de nodige offers van die zijde vraagt. Voorts zagen wij geen enkel verband tussen een verhoging van het collegegeld en de kwaliteit of, beter, een verhoogde kwaliteit van het geboden onderwijspakket. Ook andere fracties hebben bij deze invulling van de taakstelling kanttekeningen geplaatst.

Op grond van de inbreng van de Kamer heeft de minister gesteld, terug te zullen gaan naar in de eerste plaats de universiteiten, maar ook de hogescholen, om na te gaan welke alternatieven men nog zou zien in plaats van de voorgestelde collegegeldverhoging. Pas als de bezuinigingsmogelijkheden van de instellingen niet voldoende zouden zijn, zou ook gekeken kunnen worden naar een gefaseerde, in omvang beperkte en aan duidelijke condities gekoppelde verhoging van het collegegeld.

In zijn brief van 27 januari 1995 heeft de minister een nieuw voorstel ten aanzien van de invulling van de taakstelling ten bedrage van 200 mln. aan de Kamer voorgelegd. Het beeld is nu anders. De universiteiten leveren tot 1998 gemiddeld een bedrag van 23,5 mln. in en structureel, na 1998, een bedrag van 16 mln. Daarnaast worden de universiteiten na 1995 beperkt in hun eigen retributiebeleid ten aanzien van deeltijdstudenten en studenten die geen recht meer hebben op studiefinanciering omdat op grond van een thans voorliggend wetsvoorstel de bodem door de voorgestelde collegegeldverhoging op een hoger niveau komt te liggen.

Het ministerie draagt 34 mln. bij, waarbij ik aanteken dat mijn fractie graag zou willen weten bij welke post of posten dat bedrag kan worden gevonden. Immers, daarnaast zijn er ook nog tegenvallers met betrekking tot de tempo-norm en de week/weekend-OV-kaart van enkele miljoenen, die eveneens gedekt zullen moeten worden. Gaarne verkrijgen wij van de minister enig inzicht in deze bedragen en de dekking daarvan.

De minister stelt voorts voor, vanaf 1996 de collegegelden gefaseerd te verhogen met een bedrag van ¦ 500, gekoppeld aan de kwaliteit en de studeerbaarheid van de onderwijsprogramma's. Ten behoeve van het laatste onderdeel is besloten tot het opzetten van een gezamenlijk werkprogramma kwaliteit en studeerbaarheid, onderschreven door alle hierbij betrokken actoren, de minister, de instellingen en, niet in de laatste plaats, de studenten.

Ten opzichte van de voorstellen zoals verwoord in de intentieverklaring van begin december, constateert de fractie van de VVD een aantal verbeteringen met betrekking tot de invulling. De collegegeldverhoging is gehalveerd vergeleken met het oorspronkelijke voorstel. Mijn fractie vindt dat het nog steeds om een substantiële verhoging gaat, zeker in het licht van de verhogingen waartoe al eerder werd besloten. Bij onze inbreng bij het debat van 21 december 1994 hebben wij duidelijk gesteld dat een eventuele verhoging van de collegegelden een relatie zou moeten hebben met het geboden onderwijsprogramma. Men denke hierbij aan meer contacturen of een betere begeleiding, meer vakken enz. Die koppeling is thans gelegd met het werkprogramma.

Met betrekking tot dit programma merk ik nog het volgende op. De onderdelen die deel moeten uitmaken van het plan voor kwaliteitsmanagement zijn zeer essentieel, zo meent mijn fractie. Wij kunnen ons in de hierbij in het geding zijnde criteria vinden en achten een koppeling van dit plan met het in aanmerking komen voor aanvullende bekostiging voor onderwijsverbetering uit het zogenaamde studeerbaarheidsfonds een goede voorwaarde. Daarnaast vragen wij de minister in hoeverre de Kamer de vinger aan de pols kan houden met betrekking tot de gefaseerde verhoging van de collegegelden in relatie met de drie in de brief genoemde criteria: de mogelijkheden om te komen tot efficiencyverbetering, de mate waarin studeerbaarheid van de programma's verhoging van de collegegelden verantwoord maakt en de mate waarin instellingen een actief personeelsbeleid voeren, gericht op efficiency en kwaliteit van het onderwijs. Kan de Kamer tussentijds ingrijpen als een instelling in gebreke blijft wat de eerder genoemde criteria betreft?

De heer **Lansink** (CDA): Op zichzelf is er iets te zeggen voor een koppeling tussen de ontwikkeling en de verhoging van de collegegelden. Maar gesteld dat een aantal instellingen niet voldoet, kies je dan voor verschillende collegegelden?

Mevrouw **J.M. de Vries** (VVD): Dat is nu net de vraag die ik aan de minister stel.

De heer **Lansink** (CDA): Ik wil graag uw opvatting weten.

Mevrouw **J.M. de Vries** (VVD): Ik wil graag eerst het antwoord van de minister horen. In tweede termijn verneemt u mijn opvatting. In het debat van 21 december jl. hebben wij aangegeven dat voor ons verhoging van het collegegeld op zich weliswaar niet onbespreekbaar is, maar dat daar wel iets tegenover moet staan. Nu wordt er een gefaseerde verhoging van het collegegeld voorgesteld, gekoppeld aan kwaliteitsverhoging van het onderwijsprogramma. Ik herhaal niet alle criteria. Op zich is dat mooi, maar in hoeverre kunnen wij als Kamer die relatie aanbrengen en eventueel een instelling of instellingen terug fluiten, omdat die relatie verdwenen is? Vandaar dat ik de minister vraag of wij die mogelijkheid hebben en, zo ja, op welke wijze. Vervolgens kom ik daar in tweede termijn op terug.

De heer **Lansink** (CDA): De Kamer heeft altijd de mogelijkheid om meer invloed uit te oefenen door de verhoging een wettelijke basis te geven en die elk jaar te toetsen. Zou u daar een voorstander van zijn?

Mevrouw **J.M. de Vries** (VVD): Ik wacht even het antwoord van de minister af.

De heer **Lansink** (CDA): De minister is nu erg belangrijk voor uw meningsvorming. Ik heb daar wel enig begrip voor.

Mevrouw **J.M. de Vries** (VVD): De minister antwoordt zo in eerste termijn.

De heer **Lansink** (CDA): U hebt toch wel een eigen mening? Ik leg het idee op tafel om elk jaar bij wet vast te stellen welk collegegeld gerechtvaardigd is. Daar hebt u dus nog geen opvatting over?

Mevrouw **J.M. de Vries** (VVD): Als ik er geen opvatting over had, had ik de vraag niet gesteld.

De heer **Lansink** (CDA): Geeft u dan die opvatting eens.

Mevrouw **J.M. de Vries** (VVD): Ik vraag de minister of wij de vinger aan de pols kunnen houden bij de relatie tussen de verhoging van het collegegeld, het studeerbaarheidsfonds en de verbetering van de kwaliteit van de onderwijsprogramma's. Ik vraag de minister ook op welke wijze dat gestalte kan krijgen. Ik wil graag eerst het antwoord daarop vernemen. Als ik niet de vinger aan de pols had willen houden en daar geen consequenties aan had willen verbinden, had ik dit niet hoeven te vragen.

De heer **Lansink** (CDA): Het is goed dat de minister meeluistert. Hij zal ongetwijfeld zo antwoorden dat wij straks verder kunnen zien.

Mevrouw **J.M. de Vries** (VVD): Voorzitter! In de opzet van het werkprogramma stonden de verplichte auditorenregelingen binnen de instellingen. De fractie van de VVD hecht sterk aan een duidelijke regeling voor de auditorenfondsen bij alle instellingen, zeker in het licht van de op handen zijnde prestatiebeurs en het terugbrengen van de duur van de studiefinanciering tot de nominale studieduur. Op welke termijn, na 1 juli 1995, zal de minister hierover met voorstellen komen?

Wij leggen er de nadruk op dat het op korte termijn herzien van de bestuursstructuur en de bekostigingssystematiek noodzakelijk is voor een efficiënte bedrijfsvoering van de instellingen van hoger onderwijs. Wanneer denkt de minister hierover met voorstellen te kunnen komen?

De onderhavige invulling van het resterende deel van de taakstelling voor het hoger onderwijs van 200 mln. is een verbetering ten opzichte van het voorstel in december. De universiteiten dragen bij aan de taakstelling, al is mijn fractie niet diep onder de indruk van de omvang daarvan. De voorgestelde verhoging van het collegegeld is gehalveerd. Wij zijn daar blij om, hoewel wij het nog steeds een fors bedrag vinden, zeker gerelateerd aan de eerder voorgenomen verhogingen en onverlet het feit dat dit voorstel nivellerende aspecten heeft.

Met deze kanttekeningen zal mijn fractie zich bij de uitkomst neerleggen in het belang van de discussie over de stelselherziening.

□

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de voorzitter! Toen de Kamer op kerstreces ging, trad er voor de bewindslieden van Onderwijs een adempauze in. Maar ik maak mij sterk dat deze pauze voor hen niet het karakter heeft gehad van een reces in de gebruikelijke zin van het woord. Zij spreken zelf over een periode van intensief overleg, waarvan wij het resultaat nu bespreken.

Zoals altijd bij deze minister, presenteert hij zijn plannen vol optimisme en overtuigingskracht, zozeer zelfs dat je je telkens afvraagt waarom hij niet eerder op zijn laatste idee is gekomen.

In dit geval lijkt het er echter op dat de adempauze hem goed heeft gedaan. De bereikte overeenstemming heeft al drie weken stand gehouden. Dat is wel eens anders geweest. Er worden her en der nog wel slagen om de arm gehouden, maar er lijkt een basis aanwezig te zijn voor verder inhoudelijk overleg en dat is winst. Toch nog maar de vraag hoe zeker het nu is dat de verschillende partijen metterdaad samen op weg zullen blijven gaan.

In een terugblik in de Volkskrant wijt de minister de verwarring in het verleden aan de zwakke positie die de collegevoorzitters hebben in de huidige bestuursstructuur. De positie van de collegebestuurders moet versterkt worden, aldus de minister. Maar voorlopig is dit laatste nog geen realiteit. Het is een van de onderdelen van het werkprogramma waaraan de komende tijd gewerkt zal worden. Om dit programma te kunnen realiseren, is wel de medewerking van alle geledingen, ook binnen de instellingen, nodig. Met een mengeling van zachte drang, eigenbelang en goed vertrouwen moet het ontwikkelingsplan, met als onderdeel ervan een herziene bestuursstructuur, dit najaar tot stand komen.

De directe aanleiding om de bewindslieden een adempauze te gunnen, vormde de alom gehoorde kritiek op de forse verhoging van de collegegelden. Die is voluit verdedigbaar, zo zegt de minister nog steeds. Maar zij wordt ongeveer door ieder ander afgewezen. Wat er nu uit is gekomen, acht ik, alles afwegend, verdedigbaar. Ik maak er wel twee kanttekeningen bij. Als wij deze collegegeldverhoging in verband brengen met de oorspronkelijke bezuinigingstaakstelling, is voor dit deel gekozen voor een vorm van afwentelen in plaats van bezuinigen. Ik herhaal nog maar eens dat het volgens de regels van het spel klopt, maar voor mij is echt bezuinigen het zelf zuiniger aan doen. Verder wil ik een definitief oordeel over de verhoging blijven bezien in samenhang met de ontwikkeling in de studiefinanciering.

Hoe staat het overigens met de plannen voor een prestatiebeurs? Lukt dit nog voor 1 september? Wat denkt de minister te bereiken met zijn opmerkingen uit de losse pols over de basisbeurs, die haar functie verloren zou hebben en dus wel zou kunnen verdwijnen in een nieuw stelsel van studiefinanciering? Terecht herinnert de minister eraan dat deze beurs altijd een afgeleide was van de gedachte van de ouderonafhankelijkheid van de student. Inderdaad, voor velen was dit ook de grootste verworvenheid van het stelsel. Zij konden het dan ook nauwelijks verkroppen dat het ideaal nooit echt bereikt is. De basisbeurs had echter ook een andere functie. Zij was ook een afgeleide van het stelsel van meervoudige kinderbijslag. Het is dan wel erg veel van het slechte als eerst de meervoudige kinderbijslag verdwijnt, vervolgens de enkelvoudige kinderbijslag fors wordt verlaagd en ten slotte de basisbeurs geheel zou verdwijnen. Ook mensen met een midden- of hoger inkomen zijn geen kippen die je onophoudelijk kunt blijven plukken.

Bij alle turbulente veranderingen die zich in de plannen hebben voorgedaan, vormt de wens tot een gemiddeld kortere studieduur een constante. De weg die het regeerakkoord wees, is al snel onbegaanbaar verklaard. Alle hoop is nu gevestigd op een grotere differentiatie van opleidingen naar aard, duur en inhoud. Maar hoe begaanbaar zal die weg zijn? Het zal wel toevallig zijn dat net dezer dagen het interimrapport van de commissie-De Moor is verschenen en dat de WRR met een lijvig rapport komt over hoger onderwijs in fasen. Die rapporten

sluiten nu niet bepaald naadloos aan bij de huidige stand van de regeringsplannen. De commissie-De Moor wil blijven uitgaan van een uniforme cursusduur voor doctoraal-opleidingen. De WRR komt eigenlijk met de oorspronkelijke paarse plannen voor de dag, alleen veel beter overwogen en onderbouwd. Moet ik nu de strekking van deze rapporten alleen verklaren uit het feit dat de ontwikkelingen in het denken van bewindslieden sneller plegen te gaan dan bij externe adviescommissies? Of zou het kunnen zijn dat het meest recente idee van de bewindslieden ook niet zo goed overwogen is?

Het zal duidelijk zijn dat ik de bewindslieden complimenteer met hun vruchtbare adempauze, maar dat er nog steeds alle aanleiding is om hun verdere activiteiten op dit terrein kritisch te blijven volgen. Op dit moment heb ik nog maar één vraag. Is nu het moment aangebroken dat wij over de plannen voor het hoger onderwijs alleen met de staatssecretaris verder spreken, of mogen wij ons blijven verheugen in discussies met het hoger-onderwijsduo?

□

De heer **Van Gelder** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Wij staan voor de laatste ronde van de eerste helft van een debat. Wij ronden een discussie af die in augustus ontstond over het regeerakkoord. Alvorens een oordeel te geven over die afronding, wil ik een paar opmerkingen maken over de afgelopen periode.

Het regeerakkoord bevatte een agenda voor een inhoudelijke discussie over het hoger onderwijs. De PvdA-fractie vond het noodzakelijk om die discussie te voeren. De agenda voor dat debat riep ook eigenlijk weinig negatieve reacties op. De aangedragen thema's waren ook niet nieuw, want zij waren al eerder aan de orde gesteld in onder andere het HOOP 1994. Wat aan de orde was, was een versnelling van die discussie om een duidelijk kader te scheppen voor een nieuw hoger-onderwijsbestel, waarmee een betere aansluiting op de omgeving tot stand gebracht kan worden. In die omgeving was al veel in beweging en dat zal de komende tijd niet minder worden.

De universiteiten hebben eigenlijk de omslag van een elite-universiteit naar een massa-universiteit nog steeds niet echt kunnen maken. Hoewel wij een goed stelsel hebben, weet men hiermee geen antwoord te geven op sommige problemen, die wij niet alleen in het regeerakkoord gesignaleerd hebben, maar die ook in recente nota's, zoals die van de WRR, tot uitdrukking zijn gekomen. Dit is niet als verwijt bedoeld, want uit de discussie is gebleken dat de politiek op een aantal terreinen tweeslachtig bezig is geweest en niet altijd de universiteiten voldoende ruimte heeft gegeven om adequaat op de veranderde omgeving te kunnen inspelen.

De vraag waarvoor wij nu staan, is hoe wij op weg kunnen gaan naar een hoger onderwijs in het jaar 2000-plus. De fractie van de Partij van de Arbeid staat hierbij voor ogen dat wij niet van een blauwdruk moeten uitgaan. Het systeem moet vooral worden verbeterd door allerlei knelpunten op te lossen, ook in het verkeer tussen de overheid en de instellingen. Er is in het regeerakkoord een richting genoemd en tegelijkertijd is vastgesteld dat open overleg met de instellingen gevoerd moet worden om veranderingen te kunnen doorvoeren. De medewerking van de instellingen is hiervoor van groot belang.

Dat overleg is jammerlijk genoeg niet van de grond gekomen, niet vanwege inhoudelijke tegenstellingen tussen overheid en instellingen, maar vanwege de eraan gekoppelde financiële taakstelling; die kon en mocht niet. Ik begrijp de reactie van de universiteiten en hogescholen best, want in het laatste halfjaar of jaar voor de verkiezingen is er een beweging op gang gekomen die meer tot uitdrukking gebracht wil zien dat wij op weg zijn naar een kennisintensieve samenleving en waren er dus op een aantal terreinen hooggespannen verwachtingen. Wel is het nodig om hierbij aandacht voor andere ontwikkelingen te houden. Ook in een kennisintensieve samenleving moet iedereen een goede basisopleiding hebben. Deze keuze is in feite in het regeerakkoord gemaakt: ten gunste van het funderend onderwijs, dus onderwijs aan jongeren tot 16, 17 jaar.

Dat heeft inderdaad tot een financiële taakstelling voor het hoger onderwijs geleid. Mede hierdoor zijn er harde noten gekraakt, van de politiek tegenover de instellingen en omgekeerd. Dat is begrijpelijk, maar essentieel is het dat er in de politiek, zeker bij de fractie van de PvdA, grote bereidheid was tot luisteren naar reële argumenten. Ik vind het dan ook verheugend dat de voorstellen in het regeerakkoord zijn aangepast. De afgelopen periode is nuttig geweest, omdat gebleken is dat het regeerakkoord geen blind dictaat is. Er is geluisterd naar reële argumenten. Er was al veel op de instellingen afgekomen, met grote financiële lasten die onder andere met wachtgeldproblemen gepaard gingen. De inzet van mijn fractie was erop gericht, een oplossing voor dit probleem te helpen aandragen.

De heer **Lansink** (CDA): De heer Van Gelder zegt dat het regeerakkoord geen blind dictaat is. Geldt dit ook voor de financiële taakstelling van 1,5 mld.? Hoeveel ruimte zit hierin om tot een andere aanpak te komen, los van het wegschuiven van de problemen?

De heer **Van Gelder** (PvdA): Mijn inbreng is er vooral op gericht, te laten zien dat wij open overleg met de buitenwereld willen. Als het mij niet lukt, u duidelijk te maken dat het overleg met de instellingen tot een andere invulling van de financiële opdracht in het regeerakkoord heeft geleid, weet ik het niet meer.

De heer **Lansink** (CDA): Het gaat niet om een andere invulling, maar om de hoogte.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Ik heb het tijdens de begrotingsbehandeling en in december gezegd: de bezuinigingsopdracht van 0,5 mld. en van 1 mld. blijft staan, ofwel: die opdracht is er. Door de manier waarop die uitgevoerd wordt, is het nu echter mogelijk om op een normale manier in overleg met de instellingen tot een uitwerking te komen. Dat vind ik de winst: het regeerakkoord blijkt geen blind dictaat te zijn.

De heer **Lansink** (CDA): Aan die 1,5 mld. is dus niet te tornen. Alle andere zaken moeten dan ook tegen dat licht gezien worden. Dit geldt voor het studeerbaarheidsfonds en alle mooie woorden over stelselwijziging.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Ik heb de heer Lansink net horen zeggen dat het hele bedrag van 1,5 mld. nog

op drijfzand is gebaseerd, want de concrete vertaling van 500 mln. in 1998 en de voorstellen voor de studiefinanciering waren uit beeld verdwenen. Nu is het van tweeËn ÂeÂn: wij hebben afspraken gemaakt waaraan wij een reËle invulling geven op basis van de financiËle uitgangspunten in het regeerakkoord, maar wel in open overleg, of wij zijn aan het sjoemelen geslagen.

De heer **Lansink** (CDA): Daar zit nog die 1,5 mld. tussen. Die staat, zij het met de route van een verdwijntruc. Dat heb ik aan de orde gesteld.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Het is geen verdwijntruc. Bij onderwijs, maar ook bij andere begrotingen, werken wij normaal met meerjarenramingen. Waar het om gaat, is of het perspectief in het regeerakkoord in de meerjarenraming tot uitdrukking komt. U kan niet ontkennen, dat dit in de meerjarenraming tot uitdrukking komt. Met andere woorden: zowel wat betreft de structurele dekking als op een aantal terreinen ± incidentele bijdragen ± is het in een zodanig verband gebracht, dat financieel gezien het zaakje rond loopt. Bij de vertaling is rekening gehouden met de problemen die zich in de praktijk voordoen. Dat vind ik de winst en daar is mijn opmerking op gebaseerd, namelijk dat het regeerakkoord niet als een dictaat kon worden gezien.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Voorzitter! Ik kan bijna genieten van de ontspannen opstelling van de heer Van Gelder vanmiddag. Ik kan mij die opstelling ook wel voorstellen, want hij is kennelijk zeer blij met het akkoord. Hij is er zo blij mee, dat hij de universiteiten en de hogescholen de volledige ruimte wil gunnen om samen met de minister tot een beter systeem te komen. Maar, als er iemand was die de hogescholen en universiteiten juist strak wilde houden wat betreft de invulling van dat bedrag, was dat zeker de heer Van Gelder van de PvdA. Hoe komt hij eigenlijk tot deze nieuwe opstelling? Heeft hij het licht gezien in het reces?

De heer **Van Gelder** (PvdA): Voorzitter! In het regeerakkoord stond, dat binnen vier jaar tijd een structurele bezuiniging van 500 mln. op het hoger onderwijs moest worden gerealiseerd. Daarnaast stond een bijdrage vanuit de studiefinanciering van 1 mld. Het is met name de PvdA-fractie geweest, die bij de begrotingsbehandeling van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen aan de orde heeft gesteld of dit een reËel uitgangspunt is, of de minister er wel rekening mee hield dat er reeds veel op de instellingen is afgekomen en of de minister met een verhaal kon komen, waarmee meer recht kon worden gedaan aan de problemen waar de instellingen mee zaten. Dat heeft geleid tot het resultaat dat wij eind december hebben besproken, en ook toen heeft mijn fractie weer gezegd, dat het op zichzelf een fantastische prestatie is, maar dat het nog beter zou zijn als het collegegeld niet met ¦ 1000 omhoog ging maar met minder en concrete afspraken zouden worden gemaakt over de inbreng van studenten. Als de heer Rabbae dan nog wil volhouden, dat door de PvdA-fractie geen opmerkingen zijn gemaakt over een betere invulling van de financiËle taakstelling, dan weet ik het niet meer.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Ik geef toe, dat van alle coalitiepartners u eigenlijk de enige bent die vanaf het begin naar een opening zocht. Dat is toegegeven, maar u kunt niet ontkennen dat u tegelijkertijd de minister heel hard maande om de universiteiten en hogescholen goed in de greep te houden, omdat ± in uw eigen woorden ± u die wereld kende. Als u inderdaad uit was op een dialoog met de hogescholen en universiteiten, had u de motie van GroenLinks kunnen steunen.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Neen, zo gemakkelijk komt de heer Rabbae daar niet mee weg. Het gaat erom of je een open overleg voert in den blinde dan wel of je een open overleg voert op basis van uitgangspunten, zoals in het regeerakkoord. Ik loop daar echt niet voor weg, alleen moet de minister er dan wel rekening mee houden dat het in het geplande tijdsbestek niet mogelijk zou zijn om die 500 mln. binnen te halen. Ik ben niet zover gegaan als de heer Rabbae om maar een volstrekt overleg te gaan voeren. Wat dat betreft, ken ik de instellingen. Zij moeten ook weten dat het ons ernst is om op een aantal terreinen te praten over de financiËle vergoeding in de richting van die instellingen. Ik ben dus niet geneigd om een open overleg aan te gaan en dan maar te zien. Er zat inderdaad een raamwerkje bij.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Voorzitter! ''In den blinde'' is een opmerking van de heer Van Gelder en niet van mij.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Nu ben ik even stil.

Voorzitter! Er is op zijn minst sprake van een tweede reden waarom wij gezegd hebben, dat de minister terug moest naar het kabinet en met een beter voorstel kon terugkomen. Dat was met name de erkenning van het feit, dat het bijna niet mogelijk zou zijn om 500 mln. structureel te bezuinigingen omdat er al zoveel op de instellingen was afgekomen, althans niet zolang je het betere in plaats van het goede wilt laten komen. Wij wilden niet de kwaliteit van de instellingen onderuit halen. Het heeft mijn fractie deugd gedaan dat de minister erin geslaagd is om tot een temporisering en op een aantal terreinen tot een aanpassing van het bezuinigingsbedrag te komen. De Kamer, althans de PvdA-fractie, heeft de minister dus twee keer opgeroepen om terug te gaan naar de gesprekstafel, binnen het raamwerk van het regeerakkoord, waarvan zojuist is vastgesteld dat dit genuanceerder bekeken kan worden dan in augustus. Dat gebeurde eerst bij de behandeling van de begroting van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Wij hebben de minister met name gevraagd om een pakket op tafel te leggen waarmee de patstelling doorbroken kon worden. Wij hebben de minister eind december gevraagd om tot een meer gelijkwaardig pakket te komen. Wat ons betreft verdient de minister veel waardering, want hij is erin geslaagd om het pakket aan te passen. Wat ons betreft kan worden geconcludeerd dat er hard is gewerkt, door zowel de minister en de ambtenaren als de instellingen, om tot dit resultaat te komen. De tijd zal moeten leren of eind goed, al goed is. Maar ÂeÂn ding vind ik grote winst van dit resultaat. Dat is dat de studenten direct erbij worden betrokken en in een direct contact met de instellingen kunnen praten over iets wat zij al jaren willen, namelijk studeerbaarheid van de programma's.

Van Gelder

De heer **Lansink** (CDA): Voorzitter! Ik krijg tranen in mijn ogen van de waardering die nu wordt uitgesproken.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Dat was ook ongeveer de bedoeling. Dus het werkt!

De heer **Lansink** (CDA): Het zijn soms vreugdetranen, maar soms tranen van verdriet. Als je met studenten gaat praten, hoor je dat zij anders tegen de zaak aankijken. Maar dat terzijde. Hoe kan de heer Van Gelder nu zulk een verhaal houden? Hij is twee keer genoodzaakt geweest om de minister terug te sturen. Wat heeft dat te maken met de geloofwaardigheid van het beleid van de minister? En dan komt er een resultaat uit waarvan een ieder die goed naar de cijfers kijkt, zal zeggen dat de problemen voor een deel zijn weggeschoven. Dat heeft toch helemaal niets meer te maken met geloofwaardigheid en consistentie?

De heer **Van Gelder** (PvdA): Voorzitter! Ik wil daar eerlijk in zijn. Ik heb willen aantonen dat in het regeerakkoord een aantal concrete uitspraken zijn gedaan waarvan in de loop van de tijd blijkt ± dus op het moment dat daarover reëel wordt gesproken met instellingen ± dat zij in het genoemde tijdsbestek niet haalbaar zijn. De opdracht van de PvdA is geen andere geweest dan te kijken hoe het proces van overleg, waarbij eindelijk kan worden gesproken over een aantal inhoudelijke aspecten die van belang zijn voor de toekomst van de HO-instellingen, weer op gang kan worden gebracht. In dat proces heeft met name de PvdA de minister twee keer gevraagd om terug te gaan naar het kabinet. Ik stel vast dat de minister erin is geslaagd om het kabinet zover te krijgen om voltallig een aantal uitspraken te doen die hebben kunnen leiden tot het resultaat dat nu voorligt. Dan ben ik zo vrij en zo open om te zeggen: petje af, minister, ik vind het knap dat u dat heeft bereikt! Het proces kan nu eindelijk worden aangevangen. Er kan nu eindelijk een inhoudelijke discussie plaatsvinden. De belemmeringen die in eerste instantie werden gevonden in de financiële randvoorwaarden zijn over en weer op een acceptabele wijze opgelost.

De heer **Lansink** (CDA): Hier past de erkenning dat het regeerakkoord op dit punt niet deugt en te snel is opgeschreven. Ik wijs dan op de taakstelling en de invulling. Als ik wel ben ingelicht, is de heer Nuis geïnterviewd door Folia, het weekblad voor de universiteit van Amsterdam. Dat interview komt morgen uit. Daarin geeft de heer Nuis een terugblik op de formatie. Het is natuurlijk mogelijk dat het interview wordt gewijzigd na dit debat. Dat weet ik natuurlijk niet. Maar de heer Van Gelder moet beslist kennis nemen van dat interview.

De heer **Van Gelder** (PvdA): U of ik?

De heer **Lansink** (CDA): U. Ik heb het al gezien.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Ik heb het nog niet gezien. Ik zie interviews altijd pas als ze gepubliceerd worden. Niet eerder.

Voorzitter! Ik meen dat mijn uitlatingen over het regeerakkoord en over de opdracht die wij onszelf hebben gegeven voldoende duidelijk zijn. Dat staat los van de vraag of het regeerakkoord te snel is opgeschreven. Het heeft geleid tot een open discussie. Het heeft geleid tot de erkenning van een aantal problemen die aan de opdracht vastzaten. Ik ben de minister er erkentelijk voor dat hij erin is geslaagd om samen met zijn collega's in het kabinet tot een resultaat te komen dat in ieder geval een basis biedt voor een inhoudelijke discussie.

Hopelijk heeft deze periode een bijdrage kunnen leveren aan het verkleinen van de kloof tussen politiek en hoger onderwijs. Oud-staatssecretaris Cohen heeft daarover een aantal behartigenswaardige opmerkingen gemaakt. Zowel wij als de instellingen hebben kunnen leren van dit proces. Dan wijs ik er allereerst op dat de politiek een aantal taken en zaken kan agenderen. Dat is het recht van de politiek. Maar omgekeerd mag de politiek er niet blind voor zijn dat er in de realiteit ontwikkelingen zijn die het niet zo een, twee, drie mogelijk maken om invulling te geven aan die zaken en taken. De realiteit is weerbarstiger en ingewikkelder dan wij vaak denken. En dus is het heel moeilijk om al te gemakkelijke uniforme oplossingen te bieden voor de problemen. Dat gaat zeker niet in een systeem waar de maat der dingen niet alleen is wat wij wenselijk achten, maar vooral hoe er internationaal tegenaan wordt gekeken. Veel opleidingsprogramma's en pakketten kunnen wij vanuit onze studeerkamer bedenken en uitwerken, maar uiteindelijk is het vaak de vraag hoe men er internationaal tegen aankijkt. Het gaat dus niet om een blauwdruk voor het HBO en het WO. De oplossing moet concreet worden gezocht in overleg. Ik hoop en ga ervan uit dat de zoektocht waarvoor wij staan en waarvan de contouren enigszins zichtbaar en geschetst zijn, in de komende tijd leidt tot een bredere basis voor een stelsel van hoger onderwijs dat op weg naar het jaar 2000 zijn taken beter kan verstaan.

Voorzitter! Ik wil afronden met een paar concrete opmerkingen over het resultaat dat voorligt. Bij het resultaat van eind december hebben wij als PvdA-fractie de studeerbaarheid als toetssteen gehanteerd: als het collegegeld wordt verhoogd, het liefst zo weinig mogelijk, dan moet de studeerbaarheid verbeterd en gegarandeerd worden. Verder maak ik opmerkingen over de efficiency in het systeem, de macrodoelmatigheid, zoals dat zo mooi wordt uitgedrukt. Voorts heb ik een aantal opmerkingen over het personeelsbeleid.

Er ligt nu een verhoging van het collegegeld voor van ¦ 500. Het blijft fors, maar wat ons betreft is het in breder verband acceptabel, zeker als wij in toenemende mate een relatie kunnen leggen met discussies over studiefinanciering en als duidelijk blijkt ± dat is voor ons het uitgangspunt ± dat de toegankelijkheid van het onderwijs er niet onder zal lijden. Zeer essentieel is dat de studenten zelf in hun brief een groot aantal suggesties hebben aangedragen om de studeerbaarheid te vergroten en ook bereid zijn daarover te praten. Wel rijst in het kader van het werkprogramma kwaliteit en studeerbaarheid een aantal vragen.

De eerste vraag betreft de problemen op korte en lange termijn. Op korte termijn speelt wellicht al de invoering van een studiefinanciering gekoppeld aan de cursusduur. Dat betekent dat op korte termijn al zichtbaar zal moeten zijn dat de studeerbaarheid verbetert. De werkgroep kan praten over allerlei thema's die ook op de middellange

termijn aan de orde komen. Ik hoop evenwel dat wij ervan uit mogen gaan dat de minister zich ervoor wil inspannen dat op korte en langere termijn kan worden gewerkt aan een verbetering van de studeerbaarheid.

In dat verband vind ik ook relevant wat mevrouw De Vries naar voren heeft gebracht, te weten de bestuursstructuur. Het kan niet zo zijn dat er afspraken worden gemaakt met de VSNU en de instellingen en dat uiteindelijk in de instellingen zelf de vakgroepen of de faculteiten zouden zeggen: leuke afspraken, maar daar hoeven wij ons niet aan te houden.

Niet in de laatste plaats speelt het probleem van het personeelsbeleid. Ik vind het jammer dat de vakorganisaties nog voor geen millimeter betrokken zijn in dit overleg. Als de beoordelingssystemen van personeel aan de orde moeten komen, dan mag dat niet straks stuiten op de vraag of de werknemers wel bereid zijn een bijdrage aan dit proces te leveren. Ik vraag de minister dan ook of hij bereid is zo snel mogelijk het overleg met de vakorganisaties verder gestalte te geven om te voorkomen dat straks op dat terrein een grote hinderpaal rijst.

Voorzitter! Ik vind dat er een goede basis ligt voor een inhoudelijke discussie. Het is een niet in alle opzichten mooi resultaat, maar wij moeten op een aantal terreinen snel duidelijkheid krijgen. In het proces dat wij nu ingaan moeten wij zo snel mogelijk kunnen inspelen op belemmeringen op de weg naar verbetering van de kwaliteit. Die kunnen gelegen zijn in het personeelsbeleid en ook in de bestuursstructuur. Ik hoop dat de minister daaraan wil werken.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Voorzitter! De heer Van Gelder dringt aan op resultaten op korte termijn op het punt van de kwaliteitsverbetering van het onderwijs. Welke consequenties zal hij daaraan verbinden, als blijkt dat zijn verwachting niet uitkomt en dat er op korte termijn geen resultaten zijn geboekt met de kwaliteitsverbetering?

De heer **Van Gelder** (PvdA): Voorzitter! Mijn opmerkingen zijn erop gericht dat er nu een overleg tot stand komt tussen studenten, instellingen en de minister over de studeerbaarheid. Daar tegenover staat dat een verhoging van het collegegeld alleen acceptabel is, als ook duidelijk zichtbaar is dat er wordt gewerkt aan de studeerbaarheid. Het probleem is alleen dat wij ook andere discussies voeren. Ik zou het dan ook raadzaam vinden dat de instellingen zelf nagaan hoe met name in de propaedeuse de opvang van jongeren beter geregeld kan worden, als er straks een studiefinanciering komt voor een cursusduur van vier jaar.

De heer Rabbae vraagt mij nu wat ik daar tegenover stel. Dat komt aan de orde op het moment dat wij over de studiefinanciering in relatie tot de cursusduur spreken. Ik geef nu het signaal mee dat het verbeteren van de studeerbaarheid geen langetermijndiscussie is en mag zijn, maar dat het ook van belang is om er op korte termijn naar te kijken. Ik garandeer u dat instellingen donders goed in de gaten hebben wat er op hen afkomt en daar nu ook al aan werken. Ik zou dat graag verbreed willen zien.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): U verbindt net als de minister de verhoging van het collegegeld aan de kwaliteitsverhoging van het onderwijs. Betekent dit dat u, als blijkt dat die kwaliteitsverhoging niet wordt gehaald, op dat moment ook de verhoging van het collegegeld aan de orde stelt?

De heer **Van Gelder** (PvdA): Wij hebben van meet af aan gezegd dat wat ons betreft een verhoging van het collegegeld alleen acceptabel is, als een duidelijke verbetering van de kwaliteit van het onderwijs en de studeerbaarheid aan de orde is. Als dat niet van de grond komt, moet worden bekeken waar dat aan ligt. Ik ga er vooralsnog van uit dat de instellingen nu duidelijk weten waar zij aan gehouden zijn en dat de studenten bereid zijn een bijdrage aan de discussie te leveren. Ik ga dus uit van een positieve instelling. Wij zullen van jaar op jaar ± het collegegeld wordt wettelijk vastgelegd ± moeten bekijken of er inderdaad sprake is van een opmars, een duidelijk zichtbare verbetering van de studeerbaarheid.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Dus u zegt hier toe ± tenminste, dat verwacht ik van u ± dat u, als in de loop van dit jaar nog blijkt dat er geen vordering is geboekt inzake de kwaliteitsverbetering, in ieder geval niet akkoord zult gaan met de verhoging van het collegegeld voor het komende jaar.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Volgens mij is een collegegeldverhoging pas in 1996 aan de orde, en dus is er gelukkig nog enige tijd om te zien, of de instellingen de afspraken die nu gemaakt zijn, ook serieus waar willen maken. De grote toetssteen voor ons is natuurlijk om te beoordelen, hoe je een directe relatie kunt leggen tussen inspanningsverbeteringen in het kader van de studeerbaarheid, en de effectiviteit daarvan. Op sommige terreinen zul je straks wellicht de instellingen op dat terrein kunnen aanspreken, maar niet op alle. Maar ik vind het reëel dat studenten en instellingen over en weer weten dat deze discussie, die nu gevoerd gaat worden, geen vrijblijvende discussie is, en dat wij aan de hand van wat we straks kunnen beoordelen en waarover we moeten praten in relatie met de collegegeldverhogingen, ook ons oordeel zullen vellen op basis van wat er dan op tafel komt en de inspanningen die de instellingen voor hun rekening nemen.

De heer **Lansink** (CDA): De heer Van Gelder gaat in reactie op vragen van de heer Rabbae wat verder in zijn kanttekeningen ± ik prijs dat ± dan mevrouw De Vries over het opnieuw beoordelen. Ik stel hem ook de vraag, wat er moet gebeuren, wanneer blijkt dat sommige instellingen wel voldoen aan de kwaliteitstoets en de studeerbaarheidstoets, en andere niet. Ziet hij dan mogelijkheden voor differentiatie in collegegelden, of hoe moet dat?

De heer **Van Gelder** (PvdA): Het lijkt mij moeilijk om te differentiëren in collegegelden, maar ik kan mij wel voorstellen dat je in de afdracht van de instellingen daarmee enigszins rekening houdt. Maar ik vind het nu te vroeg om over allerlei modaliteiten in die richting te gaan praten. U zult het misschien verbazingwekkend vinden, maar ik ga er nu echt van uit dat we over en weer door de inspanningen die gepleegd zijn een klimaat hebben weten te creëren, waarin instellingen weten wat de politiek van ze verwacht, en waarin de politiek althans wat mijn fractie betreft open is en toegeeft een aantal fouten te hebben gemaakt, maar wel voort te willen gaan op de inhoude-

lijke weg die wordt bewandeld. Daarop zullen wij de instellingen afrekenen, en ik ga ervan uit dat die signalen over en weer voldoende duidelijk zijn om nu met een positieve instelling dat overleg in te gaan. ''Als, als, als, als... dan, dan, dan, dan''.

□

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Voorzitter! De minister van Onderwijs is eruit, hij heeft zijn kerstreces kennelijk goed doorgebracht: zoals altijd vlijtig, creatief en flexibel. Wie had anders verwacht dan dat hij aan het eind van de rit toch met iets terug zou komen? Met dat ''iets'' zijn de coalitiepartners het, zo te zien en te horen, eens. Van minister Ritzen is bekend dat hij zeer creatief is. De vraag is natuurlijk, of dat wel te allen tijde een kwaliteit is. Ik weet dat, als je heel star bent, je vastgeroest kunt raken, maar flexibele mensen kunnen soms bereid zijn om slangen in te slikken. Maar goed, dat is politieke lijn die kennelijk is gekozen, en wij zullen deze lijn met de minister volgen.

Er is nu kennelijk sprake van een echt akkoord, want wij hebben de instellingen niet meer horen klagen. In die zin is het akkoord dus definitief. Alleen van de studenten horen wij protesten tegen de collegegeldverhoging. Dat is terecht, want zij zijn de huilende derde. Het is niet de heer Lansink die de tranen moet opvangen van de heer Van Gelder, maar het zijn de studenten, die de tranen moeten gaan produceren als het gaat om de begeleiding van dit akkoord.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Erkent u dat de studenten nu voor het eerst sinds jaren in een formeel overleg met de instellingen kunnen praten over de studeerbaarheid van het onderwijs? Dat is echt uniek, en dat is de grote winst van dit akkoord.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Koffie drinken met de minister is niet de maatstaf waaraan een overleg moet worden afgemeten. Ik heb tot nu toe van de studenten begrepen dat zij niet datgene hebben bereikt wat zij nastreefden. Ik neem aan dat zij dat ook terecht hebben geconstateerd. Alleen praten met de minister is dus geen prestatie.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Praten alleen niet, en koffie drinken mag er ook nog bij, maar het is uniek dat nu formeel vastligt dat een gesprek met de instellingen plaatsvindt over een betere aanpak van het onderwijs, want tot die uitspraak waren de instellingen tot nu toe niet bereid.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Vandaar ook mijn vragen van zoë ven. Die afspraak kan alleen handen en voeten krijgen ± ik hoop dat u zich daarvoor inzet ± als u en naar ik hoop de hele Kamer de zaak zodanig willen aanpakken, dat die afspraken over studeerbaarheid inderdaad serieus worden genomen. Het mag niet zo zijn dat er een soort konijn uit de hoed van minister Ritzen wordt getoverd om de studenten aan het lijntje te houden. Ik zeg het maar keihard, want het lijkt mij goed om de zaken open en eerlijk met elkaar te bespreken. Dan heb ik er wel vertrouwen in. Vandaar mijn vraag, of men bereid is om consequenties te verbinden aan het feit dat de kwaliteit van het onderwijs niet verbeterd zou worden als het gaat om de collegegelden. In eerste instantie deed de minister heel voorzichtig en aarzelend. Later kwam hij een beetje in onze richting. Ik hoop dat hij samen met ons aan deze afspraak wil vasthouden, zodat het voor studenten duidelijk wordt. Bij het hoger onderwijs gaat het namelijk om de studenten en niemand anders. Dat is de belangrijkste partij hierbij. De rest bestaat uit mensen die pogingen doen om van deze studenten de beste studenten te maken.

Achter de collegegeldverhoging zie ik eerlijk gezegd geen ratio. Het is een arbitrair bedrag. Het had ook ¦ 1000 kunnen zijn als de politiek dat had geaccordeerd. Is het niet juist dat de minister een aantal jaren geleden in dit huis ± ik zat er toen nog niet in, vandaar dat ik mij voorzichtig uitdruk ± heeft geopperd dat de collegegelden op een gegeven moment in de richting van 10% van de onderwijskosten moeten gaan? Als dit niet juist is, kan de minister mij corrigeren en zal ik dat accepteren. Als het wel juist is, vraag ik hem of hij daar bij de verhoging van de collegegelden aan heeft gedacht of dat het een onderhandelingsresultaat is van de gesprekken met de instellingen.

Er is een koppeling gemaakt tussen de verhoging van het collegegeld en de kwaliteit van het onderwijs. Dat is een goede zaak, maar het is een geluk bij een ongeluk. Oorspronkelijk ging het er namelijk alleen om 1,5 mld. bij de instellingen en studenten weg te halen en niet om de kwaliteit van het onderwijs. Wij zullen echter deze kans aangrijpen om te helpen de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Het is daarom goed om het volgende te stellen. In gesprekken die ik de laatste tijd heb gevoerd met mensen uit de instellingen van hoger onderwijs en hogescholen, is mij duidelijk geworden dat de cultuur van de instellingen van hoger onderwijs anders is geworden. Men geeft steeds meer prioriteit aan het onderzoek in plaats van aan het onderwijs. Voor een deel is het departement daaraan schuldig. De politiek misschien ook wel. De cultuur moet dus veranderd worden, willen wij in de richting van studenten iets aan de kwaliteit van het onderwijs kunnen doen.

Er bestaat dus een duidelijke koppeling tussen de kwaliteit en het collegegeld. Is de minister bereid, hier toe te zeggen dat hij jaarlijks zal bekijken of de collegegelden, afhankelijk van de bereikte resultaten met betrekking tot de kwaliteitsverbetering, moeten worden verhoogd of niet? Dan weten wij dat hij deze zaak serieus aanpakt.

De minister heeft in de Volkskrant een uitspraak gedaan over de basisbeurs. Hij zei dat er nu de rust is om te spreken over een nieuw systeem. Wil hij in deze rust ook aandacht schenken aan het systeem van academische belasting? Hij heeft daar een tijdje geleden negatief over gesproken. Ik vraag opnieuw zijn aandacht voor dit onderwerp.

□

Mevrouw **Jorritsma-van Oosten** (D66): Mijnheer de voorzitter! Na het debat in december heeft de Kamer aan de minister en de staatssecretaris een boodschap meegegeven. De collegegeldverhoging moest lager, meer gefaseerd en meer geconditioneerd en er moest een koppeling gelegd worden tussen de bijdrage van de studenten en datgene wat ze ervoor kregen. Kortom, de kwaliteit van het onderwijs en de studeerbaarheid moesten verbeterd worden en de instellingen moesten serieus kijken naar een grotere bijdrage aan de bezuinigingen. Vandaag praten

wij erover of het kabinet aan dit verzoek heeft voldaan.

In de brief van 27 januari staat een aantal zeer belangrijke punten, vooral op het gebied van kwaliteit en overleg. Mijn fractie oordeelt zeer positief over het overeengekomen werkprogramma kwaliteit en studeerbaarheid, waaraan VSNU, HBO-raad, LSVB en ISO zich hebben gecommiteerd. Hierbij komen onder andere aan de orde de onderwijsorganisatie, de studentenvoorzieningen en het personeelsbeleid, inclusief functiewaardering en didactische kwaliteiten. Ook gaat het om duidelijke afspraken tussen studenten en instellingen waarbij een wederzijdse aansprakelijkheid geldt. Dit is een nooit eerder vertoonde ontwikkeling. Daarbij is voor ons ook de betrokkenheid van de studenten bij een en ander van groot belang. Ik wil niet zo ver gaan om te zeggen dat dit alles een gevolg is van de bezuinigingen, maar door alle strubbelingen en discussies zijn wel de messen gescherpt met als gevolg een stroomversnelling in de onderhandelingen.

De fractie van D66 heeft vertrouwen in de stuurgroep die een en ander op poten zal zetten. Maar, voorzitter, wij gaan er wel van uit dat die stuurgroep met voortvarendheid aan het werk gaat en op tijd klaar is met de werkzaamheden. In de brief wordt in dit verband de datum van 1 juli 1995 genoemd. Vooral het onderdeel studeerbaarheid speelt voor ons een zeer belangrijke rol. Ten aanzien van de inhoud wordt druk op de ketel gezet door middel van het zogenaamde studeerbaarheidsfonds, maar er is ook een tijdsdruk. Een onderdeel van het budgettaire beeld wordt gevormd door de in te voeren prestatiebeurs. Overigens, wanneer kunnen wij het wetsvoorstel op dit punt tegemoetzien? Bij het invoeren van de prestatiebeurs is een goede studeerbaarheid ± waardoor het uitgangspunt financiering is gelijk aan cursusduur aanvaardbaar wordt ± zeer essentieel. Ik heb dit al eerder gezegd, onder andere bij de behandeling van de begroting. Als gevolg van de genoemde dwarsverbanden moet de stuurgroep haar huiswerk absoluut op tijd af hebben. Op dit punt wil ik graag door de minister gerustgesteld worden.

Voorzitter! De bezuinigingen van de instellingen zelf. Dit blijft een moeilijke zaak. Wij kunnen volgens de brief op langere termijn actie verwachten op het gebied van de overhead, van een doelmatige organisatie, van de spreiding van studierichtingen en van een personeelsbeleid dat toegesneden is op een flexibele organisatie. Die gebieden hebben wij al eerder genoemd en spreken ons dus aan. Voorzitter! Levert dit alles nu veel bezuinigingen op? Het resultaat is matig, maar voor ons acceptabel.

De heer **Lansink** (CDA): In het debat van 21 december jl. heeft zowel mevrouw De Vries als u verwezen naar het rapport van de technische werkgroep. Deze befaamde werkgroep heeft allerlei mogelijke bezuinigingsplannen met een opbrengst variërend van 13 mln. tot 600 mln. gepresenteerd. Ik hoor u daar niet meer over. Is dit alles voor u nu volledig van de baan?

Mevrouw **Jorritsma-van Oosten** (D66): Zeker niet! Ik heb toen onder andere het terrein van de overhead genoemd en ook dat van de studierichtingen. Er kunnen studierichtingen worden samengevoegd en hier en daar kan een studierichting worden opgeheven. Ik heb er ook op gewezen dat het personeelsbeleid flexibeler moet worden. Deze punten kwamen aan de orde in het rapport van de technische werkgroep. Ik heb daar dan ook via een aantal voorbeelden naar verwezen. Tot mijn genoegen zie ik in de brief van de minister een aantal van die punten ± onder andere de verbetering van de efficiency ± weer terug.

De heer **Lansink** (CDA): Ik doel natuurlijk ook op de financiële taakstelling. In het rapport van de technische werkgroepen werden substantiële maatregelen genoemd, zoals het samenvoegen van faculteiten en het beperken van de mogelijkheden van kleine universiteiten. Op 21 december hebben mevrouw De Vries en u erop gewezen dat de ombuigingstaakstellingen te beperkt waren. U heeft dit toen naar voren gebracht omdat u met z'n drieën voor het debat had besloten om de voorgestelde collegegeldverhoging niet te accepteren. Ik maak uit uw beschouwing van vandaag op dat dit voor u een gesloten boek is. Dat vind ik mooi, want ik heb de omvang van de bezuinigingen steeds aangevochten. De minister komt nu in de brief tot een bedrag van 60 mln. plus hetgeen er al in de pijplijn zat, namelijk 64 mln. plus 69 mln.

Mevrouw **Jorritsma-van Oosten** (D66): Ik heb toen niet zozeer de hoogte aangeduid van de bedragen die in het rapport van de technische werkgroep stonden, alswel de mogelijkheden die werden genoemd om te bezuinigen. Ik heb mij niet uitgesproken over bedragen. Ik weet nog dat ik naar aanleiding van interrupties uitdrukkelijk heb gezegd dat ik mij niet op bedragen wilde vastleggen, omdat ik wilde afwachten wat er uit de onderhandelingen zou komen.

Voorts heb ik toen gezegd wat voor mij een van de belangrijkste zaken was ± het ging bij wijze van spreken om een mentaliteitsverandering van de instellingen ± namelijk de bereidheid om serieus te kijken naar wat mogelijk was. Nu heb ik de indruk dat zij dit inderdaad serieus hebben gedaan. Als blijkt dat dit, zelfs na grote inspanningen, minder hoog uitkomt dan wij wellicht hadden gedacht, dan accepteer ik dat. Dat is het punt waar het op dit moment om gaat. Wat in de brief is aangegeven, is een langetermijnvisie op het serieus bekijken van de efficiency. Daarin komen de zaken naar voren die ook al genoemd zijn in eerdere debatten en in het rapport van de technische werkgroep. Ik zeg dan ook: dit ligt op onze lijn, ga zo door en handhaaf de bereidheid om aan de bezuinigingen mee te werken.

Ik maak ten slotte enkele opmerkingen over de collegegeldverhoging. Deze is teruggebracht van ¦ 1000 tot ¦ 500, met daarbij gelukkig nog steeds de compensatie voor de lage inkomens. Wij gaan daarmee akkoord, vooral omdat het eerder genoemde werkprogramma er ligt en omdat het zogenaamde studeerbaarheidsfonds ingezet zal worden voor de verbetering van de kwaliteit van de onderwijsprogramma's. Ter zake willen wij overigens wel de vinger aan de pols houden en wij willen daarom graag de toezegging van de minister dat de Kamer, bijvoorbeeld bij de begroting voor 1996, een overzicht krijgt van de stand van zaken.

Mijnheer de voorzitter! Er zit op het ogenblik veel in de pijplijn, zoals een beperking van de verblijfsduur, de selectie, de bestuursstructuur van

de instellingen en ook de bekostiging. Dit alles hoort bij de stelselherziening. Wij zien dan ook met veel belangstelling de resultaten tegemoet van het debat dat georganiseerd zal worden door de werkgroep onder leiding van de staatssecretaris. De inbreng in het debat van derden ± bijvoorbeeld het bedrijfsleven en andere deskundigen, waaronder de WRR, die gisteren zijn rapport uitbracht ± achten wij zeer belangrijk. Kortom, wij kijken uit naar het ontwikkelingsplan hoger onderwijs.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Mevrouw Jorritsma gaat akkoord met de collegegeldverhoging omdat deze is gekoppeld aan de studeerbaarheid van de programma's. Wil dat zeggen dat zij deze verhoging had afgewezen wanneer er geen sprake zou zijn van studeerbaarheid?

Mevrouw **Jorritsma-van Oosten** (D66): Tijdens het debat in december heb ik heel duidelijk gesteld dat wij vinden dat er een bepaalde samenhang moet zijn tussen datgene wat je betaalt en datgene wat je ervoor krijgt. Een van de allerbelangrijkste onderdelen van de boodschap waarmee de bewindslieden zijn weggegaan, was dat gezorgd moest worden voor een duidelijke mogelijkheid om de studeerbaarheid en de kwaliteit van het onderwijs, mede in samenwerking met de studenten, te verbeteren. Voor ons was dat inderdaad een voorwaarde om hiermee akkoord te gaan. Ik ben dan ook buitengewoon tevreden met de manier waarop dit aangepakt zal worden. Dit is een van de redenen om hiermee akkoord te gaan, maar wij willen wel op de hoogte gehouden worden.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Dat is fijn om te horen, maar betekent dit dat mevrouw Jorritsma bereid is, consequenties te verbinden aan de eventualiteit dat er helemaal niets terechtkomt van de kwaliteitsverbetering?

Mevrouw **Jorritsma-van Oosten** (D66): De mensen die hier nu al maandenlang mee bezig zijn ± de instellingen, de studenten en de minister ± zullen er ongetwijfeld voor zorgen dat er wel wat van terechtkomt. Ik heb inderdaad het vertrouwen dat dit in orde komt. Ik wil dat wel graag horen en vandaar ook mijn desbetreffende verzoek aan de minister, maar ik ga ervan uit dat dit gebeurt en dat het op die manier blijft functioneren. Daar zullen onder andere de studenten heus wel voor zorgen, want nu hebben zij hun kans.

Mijn laatste opmerking betreft wat genoemd wordt de cohortbenadering. De veel gehoorde kritiek dat op het punt van de financiële situatie van studenten tijdens hun studie de ene verandering over de andere aanpassing heen buitelde, is mijns inziens wel terecht. Ik ga er dan ook van uit dat met de cohortbenadering wordt bedoeld ''rust aan het front'', niet alleen naar de letter, maar ook naar de geest. Dat hoeft en dat kan natuurlijk geen eeuwige rust zijn, maar in ieder geval wel voor de komende jaren.

□

De heer **Van der Vlies** (SGP): Mijnheer de voorzitter! Sinds het akkoord over de halvering van de aanvankelijk voorgenomen collegegeldverhoging lijkt de rust in het hoger onderwijs wat weergekeerd. Ik zeg ''lijkt'', want er moet nog een heleboel gebeuren in het hoger onderwijs, in het stelsel, de opleidingen en de inrichting ervan, de bestuursstructuur enz. Het beurzenstelsel wordt op voorhand al ter discussie gesteld. De studenten houden zich inmiddels redelijk rustig. Heeft de bekende tactiek gewerkt door eerst een enorme maatregel aan te kondigen en die vervolgens onder druk van de reacties met maar liefst de helft te verlagen? Wie durft er dan nog ontevreden te zijn als een lastenverzwaring van ¦ 1000 wordt beperkt tot maar ¦ 500. De SGP-fractie vindt zo'n tactiek toch niet je ware.

Tijdens het vorige debat over het hoger onderwijs hebben wij er al op gewezen dat wij openstaan voor de discussie over de betaalbaarheid van ons onderwijsstelsel, de hoogte van de collegegelden en de studiefinanciering. Dat moet echter wel op een fatsoenlijke en vooral inhoudelijk verantwoorde manier gebeuren. Daaraan heeft het, zoals wij allen hebben kunnen constateren, in het recente verleden geschort. De discussie over het hoger onderwijs is nu in volle gang ± laten wij hopen dat er iets van terechtkomt ± maar de studenten worden geacht zich alvast neer te leggen bij een verhoging van het collegegeld met ¦ 500. De SGP-fractie is er nog steeds niet echt van overtuigd dat de verhoging met zo'n bedrag noodzakelijk is. Er zijn alternatieven, bijvoorbeeld in de sfeer van de OV-kaart. Ik denk aan beperking tot een bepaald traject of tot een aantal kilometers, zo mogelijk via een chipcard, snelbusnet en zelfs volledige afschaffing. Het zijn suggesties die rondzingen.

Voorzitter! De SGP-fractie vindt het positief dat de aanpak van de kwaliteit en studeerbaarheid door deze situatie eindelijk een flinke impuls krijgt. Sommige woordvoerders suggereren dat dit nieuw is en dat het nu echt gaat gebeuren. Ik herinner er toch maar aan dat wij die eis in het recente verleden ook hadden gesteld, gekoppeld aan studiefinancieringsmaatregelen. Met leedwezen moet ik constateren dat daar niet veel van terechtgekomen is. Ik hoop dat het nu wel echt gaat gebeuren. Overigens is het merkwaardig dat na een zwaar verhaal over forse bezuinigingen en collegegeldverhogingen ± een verhaal gehouden door de instellingen zelf ± nu opeens 500 mln. verspreid over drie jaar beschikbaar komt voor een studeerbaarheidsfonds.

Instellingen en studenten zullen elkaar terecht op hun presteren aan mogen spreken. De studenten gaan een hoger collegegeld betalen. Daar dient iets tegenover te staan. De kwaliteit en studeerbaarheid van de opleidingen zullen worden verbeterd, aldus het akkoord, maar daarvoor dient dan nog wel het een en ander te gebeuren. De verhogingen c.q. bezuinigingen zijn echter al ingeboekt. Hoe wordt gegarandeerd dat, als in september 1996 met de eerste stap wordt verhoogd, de kwaliteit en studeerbaarheid dan inderdaad op het vereiste peil zijn? Is nu de minister zo eerlijk om, indien dat niet het geval is, de collegegeldverhoging uit te stellen? Een en ander is nu gekoppeld in de verkoop; het moet natuurlijk geen koppelverkoop worden, waarbij één generatie straks het nakijken heeft. Zal dan de collegegeldverhoging worden uitgesteld, zo nodig alleen voor bepaalde opleidingen? Voor wiens rekening komt dat dan, voor die van de regering of die van de instellingen?

De SGP-fractie vindt het een goed en realistisch streven om de studieduur en cursusduur dichter bij elkaar te brengen, zelfs te streven

naar een gelijke duur. Uiteraard moet dan rekening gehouden worden met bijzondere omstandigheden. Ik noem inzet voor bestuurswerk, werk voor studentenverenigingen, ondervonden ziekte enz. Daar moeten goede regelingen voor zijn, maar voor de normale student mag het uitgangspunt studieduur is cursusduur in principe worden gehanteerd.

Voorzitter! De verhoging van het collegegeld moet worden gecompenseerd in de aanvullende beurs. Het huidige stelsel voorziet daar gelukkig in. Wij hopen dat de positie van de lagere en de middeninkomens een blijvend aandachtspunt is voor de regering, ook in het kader van de studiefinanciering, historisch zelfs in relatie tot de kinderbijslag, zoals collega Schutte terecht releveerde. Overigens blijven wij het wat merkwaardig vinden dat de compensatie nu opeens veel minder dan de helft blijkt te kosten. Eerst was het 200 mln. van de 400 mln. en nu blijkt het 57 mln. van 200 mln. te zijn. Daar zit dus geen rechtlijnigheid in. Graag verneem ik een aanduiding van de reden.

De SGP-fractie vindt het positief dat de regering bereid is, zich ervoor in te spannen dat studenten geen verandering van hun rechtspositie ondervinden gedurende hun studie. Wij zouden die inspanningsplicht willen verscherpen tot een duidelijke garantie. Wil de minister die garantie geven?

Over het beurzenstelsel is het laatste woord nog niet gezegd. Terecht wordt opgemerkt dat de plaats van de basisbeurs nu wat onbestemd is. Ik wijs op het interview met de minister in de Volkskrant van 11 februari jl. Dat kan natuurlijk niet zo. Er zal snel een inhoudelijke en vooral open discussie moeten worden gevoerd over de beurzen. Over een open discussie gesproken. De regering heeft de Kamer een akkoord voorgelegd. Tussen regering en Kamer moet een open discussie mogelijk zijn, ondanks dat akkoord. Wil de minister dit bevestigen?

□

De heer **Stellingwerf** (RPF): Mijnheer de voorzitter! De RPF-fractie zegt de minister en de staatssecretaris dank voor de brief. Nu is de Kamer in ieder geval in staat, verder te spreken over de kwaliteit van en de toegankelijkheid tot het hoger onderwijs. Het heeft er alle schijn van dat ons nu eindelijk een plan ter beoordeling is voorgelegd dat op draagvlak kan rekenen. Door de schade en de schande die zijn ontstaan na de bezuinigingsdoelstellingen van het regeerakkoord en de collegegeldverhoging van ¦ 1000 lijkt de minister wijzer te zijn geworden. Grote bezuinigingsdoelstellingen en plannen voor stelselwijziging kunnen niet op een achternamiddag worden opgesteld, laat staan op een terrasje op een mooie zomerdag.

In de brief geven de minister en de staatssecretaris aan waar zij na rijp beraad op inzetten. De rijksbijdrage aan hogescholen en universiteiten wordt gefaseerd verlaagd, er wordt additioneel gekort en het collegegeld wordt verhoogd. Het zou dan gaan om meer doelmatigheid, om het terugbrengen van het aantal studentjaren en om verbetering van de kwaliteit van de onderwijsprogramma's. De curieuze combinatie van bezuinigingen en verbetering van de kwaliteit van het onderwijs deed een ingezonden-brievenschrijver onlangs verzuchten dat wij dus eigenlijk altijd te veel geld hebben betaald voor slecht onderwijs. Het lijkt er ook een beetje op dat het studeerbaarheidsfonds een doekje voor het bloeden is. In dat verband vraag ik de minister of deze korting met 500 mln. eenmalig is. Is, vooruitlopend op de fundamentele discussie die wij nog gaan krijgen, die korting wel te verantwoorden? Met andere woorden: kan blijken dat, wanneer die fundamentele discussie is afgerond, er op dit punt sprake is geweest van desinvestering? Ik ontvang graag een reactie van de minister hierop.

De bezuinigingen op korte termijn bleken niet haalbaar en op de langere termijn moeten wij ook nog maar zien of het allemaal wel haalbaar is. Uiteindelijk zijn er grote bedragen na 1998 ingeboekt. Ook dat moet blijken bij de fundamentele discussie, vooral volgend jaar.

Hoe wij het ook wenden of keren, de student zal op termijn ¦ 500 meer moeten betalen en dat blijft een fors bedrag. Hoewel in sommige gevallen compensatie plaatsvindt, is onze fractie niet gelukkig met deze verhoging, zeker niet in het licht van de voortdurende verschraling van het stelsel van studiefinanciering. Kan de minister aangeven hoe de gepresenteerde plannen zich verhouden tot wetsvoorstel 24025 betreffende aanpassing van de collegegeldbepalingen?

Mijnheer de voorzitter! De RPF-fractie zal veel minder moeite hebben met een fundamentele discussie over de aard, het doel en de kwaliteit van het hoger onderwijs. Het zou, gezien de achterliggende, roerige maanden, heilzaam zijn geweest wanneer wij zonder de druk van buitensporige bezuinigingsdoelstellingen konden gaan spreken over de toekomst van het hoger onderwijs. Want ook in deze brief worden de studeerbaarheid en de kwaliteit van het onderwijs in één adem genoemd met efficiency en de collegegeldverhoging. Onzes inziens moet het gaan om de vragen wat voor afgestudeerden wij willen, wat kwalitatief en toegankelijk onderwijs is, hoe wij het HBO willen onderscheiden van het WO en hoe onderwijs en onderzoek in het WO zich tot elkaar verhouden.

Gisteren ontvingen wij het rapport ''Hoger onderwijs in fasen'' van de WRR. Dit rapport mag met recht inhoudelijk worden genoemd. De toekomst van het hoger onderwijs wordt daarin in een historisch, nationaal-maatschappelijk en Europees perspectief geplaatst. De WRR wenst daarbij vast te houden aan het onderscheid tussen WO en HBO. Het gaat hierbij om het verschil tussen enerzijds het aankweken van een academisch denk- en werkniveau en anderzijds een meer beroepsgericht karakter. Mijn fractie kan zich moeilijker vinden in bepaalde concretiseringen van dit rapport. Een driejarige academische opleiding lijkt ons te kort. Het lijkt erop dat de plannen van de staatssecretaris van deze zomer nu, in WRR-gedaante, opnieuw het licht zien, zij het dat deze ideeën nu wat meer doordacht overkomen. Hoe het ook zij, wij moeten naar een debat over deze zaken toe. Immers, in 1996 zullen wij hierover besluiten moeten nemen.

Bij dat debat kan ook verder worden gesproken over het studeerbaarheidsfonds. Het is opvallend dat in het kader van dit fonds de studenten en de instellingen een duidelijke verantwoordelijkheid hebben gekregen. Echter, voor ons is de politieke verantwoordelijkheid een beetje buiten beeld gebleven, bijvoorbeeld waar het gaat om het ontwikkelen van criteria. Wij nemen aan dat ook de politiek, de Kamer, daarbij wordt betrokken. Dat

is van betekenis omdat de toetsbaarheid wel degelijk een belangrijk punt zal worden; ook de vragen van de heer Rabbae hebben daarop betrekking. Wie bepaalt uiteindelijk of de beoogde kwaliteitsverbetering is gerealiseerd of niet?

Uiteraard moet ook het stelsel van de studiefinanciering bij het genoemde debat worden betrokken. De minister speelt met de gedachte om de hoogte van de studiebeurzen meer afhankelijk van het inkomen van de ouders te maken. Over dit principe valt best te praten maar het doel heiligt niet éÁlk middel en de suggesties van de minister komen wel een beetje op die manier bij ons over. Als men dit dan beslist wil, waarom dan niet eerder gedacht aan het afschaffen van het onderscheid tussen de beurzen voor thuis- en uitwonenden?

De fractie van de RPF heeft moeite met plannen die niet dezelfde context hebben als die van het rapport van de WRR. De nu gemaakte afspraken missen nog een fundamentele onderbouwing. Nog altijd worden de bewindslieden achtervolgd door de ondoordacht opgestelde bezuinigingsdoelstellingen van het kabinet. Echter, gelet op het brede draagvlak voor de nu voorgestelde maatregelen en op de wenselijkheid van duidelijkheid, visie-ontwikkeling en rust in deze sector, willen wij, met inachtneming van de zojuist geplaatste kanttekeningen, de bewindslieden de gelegenheid bieden om de gemaakte afspraken verder uit te werken. Op grond daarvan kunnen dan te zijner tijd éÁcht fundamentele keuzen worden gemaakt.

□

De heer **Verkerk** (AOV): Mijnheer de voorzitter! Voor de komende jaren staat een uitgebreid programma op stapel om in de nu aan de orde zijnde sector nieuwe bestuurlijke ontwikkelingen in gang te zetten en in wetgeving vast te leggen. Het gaat om zaken als de aanpassing van het stelsel van hoger onderwijs, een nieuw stelsel van studiefinanciering, de verbetering van de efficiency op korte termijn en de vergroting van de autonomie van de universiteiten. De uitkomst hiervan zal zijn: meer zelfstandigheid voor het hoger onderwijs en het ministerie op afstand. Tijdige wetgeving zal noodzakelijk zijn als de regering haar plannen wil doorzetten, omdat ook bezuinigingen op langere termijn daarmee moeten worden bereikt.

Voorzitter! Mijn fractie staat in beginsel niet afwijzend tegenover de hoofdlijnen van het werkprogramma kwaliteit en studeerbaarheid dat de minister heeft gepresenteerd. Mijn fractie hecht aan versterking van kwaliteit en studeerbaarheid en aan het leggen van de verantwoordelijkheid waar deze behoort te liggen: bij de instellingen van hoger onderwijs. Anderzijds zijn de belangen van de studenten erg groot. Waarborgen met betrekking tot hun studie moeten blijven bestaan. Onze fractie vindt het dan ook positief dat genoemd werkprogramma uiteindelijk kan leiden tot concrete afspraken tussen studenten en instellingen, uiteraard binnen de grenzen van bestaande of nieuwe wetgeving. De fractie van het AOV hecht eraan dat een centrale plaats wordt gegeven aan de dienstverlening aan de student, gericht op verbetering van de kwaliteit van de onderwijsprogramma's. Dat de minister daarnaast vooral het accent wil leggen op goede begeleiding, selectie en verwijzing in het propaedeutisch jaar, juichen wij toe. Te vaak blijkt immers nog dat deze elementen ontbreken, met als gevolg een onjuiste studiekeuze of, erger nog, het niet behalen van de propaedeuse. Wij vinden het wéÁl jammer dat de minister als uitgangspunt de verkorting van de verblijfstijd voor de gemiddelde student heeft gehanteerd. Dit zal voor veel studierichtingen lang niet altijd de vereiste kwaliteit waarborgen. Ik denk hierbij vooral aan de onderzoekscomponent.

Voorzitter! Mijn fractie zou een ander traject hebben gekozen voor de aanpassing van het stelsel van hoger onderwijs. Maar daarbij blijft voor onze fractie de toegankelijkheid van het hoger onderwijs uitgangspunt, evenwel met enkele kanttekeningen. Zo is onze fractie van mening dat voor bepaalde hogere opleidingen de instroom van studenten beperkt kan worden met het oog op het toenemend aantal werkloze academici. Om deze instroom te beperken, zal allereerst de tweede fase van het voortgezet onderwijs verbeterd, ofte wel verzwaard moeten worden. Deze herstructurering kan twee effecten hebben. Ten eerste neemt het basisniveau van de aankomend student toe, waardoor deze meer in staat moet worden geacht om de latere HBO- of universitaire opleiding met goed gevolg te doorlopen, dus binnen de gestelde verblijfstijd van nu gemiddeld vier jaar. Ten tweede zal op meer natuurlijke wijze de instroom van nieuwe studenten afnemen.

Het gevolg van deze door onze fractie bepleite herstructurering in het voortraject kan zijn dat de universiteiten op een natuurlijker manier verkleind worden, hetgeen onrust bij studerende studenten en personeel van de opleidingen kan wegnemen. Tevens zal daarmee op korte termijn een beter evenwicht kunnen ontstaan tussen vraag en aanbod. Deze maatregelen leveren volgens onze fractie ook de nodige besparingen op.

De AOV-fractie vraagt zich nog af of er niet ernstig moet worden nagedacht over eventuele vormen van selectie aan de poort, met name bij die studierichtingen waarbij er sprake is van een langdurige oververzadiging.

Wij kunnen nochtans akkoord gaan met de voorgestelde verhoging van het collegegeld. Uiteraard vragen wij aandacht voor de financieel zwakkere studenten. Hier moet wel een kwaliteitsverhoging van het onderwijs tegenover staan. Met deze misschien ''sadder and wiser'' geworden minister hebben wij daar wel vertrouwen in.

□

De heer **Poppe** (SP): Mijnheer de voorzitter! Wij bespreken vandaag de resultaten van het overleg dat de minister heeft gevoerd met instellingen en studentenorganisaties.

Het verzet van de studenten en de instellingen, de periode van betrekkelijke ellende, zoals de minister dit in de Volkskrant noemde, heeft zijn uitwerking niet gemist. Het onwijze beleid is namelijk iets wijzer geworden door de inzet van de studenten en hun organisaties.

Zo is door dit verzet het werkprogramma kwaliteit en studeerbaarheid tot stand gekomen. Dat is een gunstige ontwikkeling. De inhoud daarvan wordt door zowel de instellingen als de studentenorganisaties onderschreven. Om die reden heeft de SP-fractie een redelijk vertrouwen in dit werkprogramma.

Minister Ritzen van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Maar de praktijk zal natuurlijk nog wel moeten leren in hoeverre de studenten daadwerkelijk invloed krijgen op de kwaliteit en de studeerbaarheid. Wat dat betreft, moeten zowel de studenten als wij de vinger aan de pols houden.

Het spreekt ons aan dat er overeenstemming is bereikt over het vastleggen van wederzijdse verplichtingen tussen studenten en instellingen, die nu ook aanspreekbaar zijn op hun prestaties. Het is ook belangrijk dat maatregelen in de toekomst per lichting studenten van kracht zijn, de zogeheten cohortbenadering. Ik heb dit begrip vertaald; aan mensen in mijn omgeving heb ik namelijk gevraagd wat ''cohort'' betekent en zij kwamen allemaal bij Asterix uit.

Door dit beleid ontstaat er een rechtszekerheid voor studenten gedurende de hele studieperiode. Wat dit betreft, gaat het programma echter niet verder dan een inspanningsverplichting van de zijde van de minister. Hoe moeten wij dit uitleggen? Wanneer wordt die inspanningsverplichting omgezet in daadwerkelijk beleid en daadwerkelijke rechtszekerheid voor de studenten? Van de studenten wordt toch ook een prestatie verwacht? In dit verband is een inspanningsverplichting van de minister dus onvoldoende. Hij moet dit nader aangeven.

De benadering om de rechten van studenten voor een hele periode te laten gelden, geldt nog niet voor de hoogte van het collegegeld. Dit is een ernstig minpunt. De minister noemt in zijn brief collegegeldverhogingen voor de komende drie jaar van ¦ 500 in totaal, de helft minder. Eerder al noemde ik deze operatie, of het nu om ¦ 1000 gaat of om ¦ 500, een zinloos rondpompen van geld. Ook anderen in deze Kamer hebben dat begrip al gebruikt. Studenten uit lagere en middeninkomensgroepen krijgen dit bedrag bovenop hun aanvullende beurs, om dit vervolgens meteen weer geheel te moeten afdragen aan de instellingen. Natuurlijk is het een goede zaak dat de minister een verhoging alleen bij de hogere inkomens in rekening brengt.

De heer Van Gelder sprak erover dat wij nog niet helemaal af zijn van het elitaire karakter van de universiteit. Nog niet helemaal is het een universiteit voor iedereen geworden, een massa-universiteit, zoals hij het noemde. Daar zie ik een kleine tegenstelling tussen de opvattingen van de heer Van Gelder en van de minister. De minister is namelijk van mening dat studiekosten een investering in jezelf zijn. Wij zijn het daar niet mee eens. Studenten zijn geen investeerders in hun eigen persoonlijke onderneming. Beter onderwijs is voor ons een investering in de kwaliteit van de samenleving als geheel. Zou het daarom ook niet logischer zijn om de hoge inkomens voor de kosten van het onderwijs direct te belasten, gewoon via de inkomstenbelasting? Dat heeft als grote voordeel dat alle hoge inkomens aan de kwaliteit en de toegankelijkheid van het hoger onderwijs meebetalen en een student uit de hogere-inkomensgroepen niet afhankelijk is van een vrijwillige bijdrage van zijn goed verdienende ouders. Daarbij hoeft dan ook mevrouw De Vries van de VVD de vinger niet aan de pols te houden, want dat doet dan de inspecteur der rijksbelastingen wel voor haar. Het is ook goedkoper en veel efficiÈnter, want die instelling is er al. Als wij de Volkskrant van afgelopen zaterdag mogen geloven ± en natuurlijk doen wij dat ± wil de minister halverwege volgend jaar met een definitief plan voor de studiefinanciering komen. Daarom wil ik de minister nu de vraag voorleggen of hij bereid is, dit idee over de financiering bij de vorming van het plan te betrekken.

Ten slotte de extra korting op de universiteiten. In de periode 1996-1998 bedraagt die korting gemiddeld 24 mln. per jaar. Daarna wordt die korting jaarlijks 16 mln. Hoe verhoudt die korting zich tot de extra financiÈn die in het werkprogramma staan? Die extra middelen kunnen instellingen krijgen als zij een beleidsplan vaststellen waardoor het onderwijs verbetert. Nu de instellingen eerst met een extra korting te maken hebben, komt die financiering op ons over als een sigaar uit eigen doos. Graag een reactie van de minister op dit punt.

De vergadering wordt van 14.28 uur tot 14.35 uur geschorst.

Voorzitter: Zijlstra

□

Minister **Ritzen**: Voorzitter! Ik dank de geachte afgevaardigden voor datgene wat zij naar voren hebben gebracht. Ik ben zeer erkentelijk voor de brede steun die ik hier gehoord heb, variÈrend van positief tot in beginsel niet afwijzend. Dit accentueert ook de breedheid van de steun.

De heer **Lansink** (CDA): U spreekt van brede steun. Ik neem echter aan dat u mij niet daarbij rekent.

Minister **Ritzen**: Daarop kom ik dadelijk nog.

De heer **Lansink** (CDA): Ik wil niet dat er een misverstand over is. Ik wijs de collegegeldverhoging gewoon af en heb mijn argumenten daarvoor gegeven. Laten wij niet aan window-dressing doen.

Minister **Ritzen**: De heer Lansink heeft recht op een goed antwoord op zijn vragen. Het antwoord dat hij nu zelf geeft, is te kort.

Ik onderstreep graag wat mevrouw Jorritsma naar voren bracht. Het gaat om een hoofdstuk waarover nogal wat onrust was. Op dit moment wordt het afgesloten, maar hiermee is zeker het boek nog niet dicht, want er moeten volgende hoofdstukken worden geschreven. Uit de toon van de inbreng van de afgevaardigden, althans in meerderheid, maak ik op dat die hoofdstukken kunnen worden geschreven met een goed perspectief voor de ontwikkeling van het hoger onderwijs, voor de positie van studenten daarbinnen en dus ook voor onze samenleving, die immers veel behoefte aan goed hoger onderwijs heeft.

Ik geef graag evenals de heer Van Gelder een korte terugblik, in zekere zin in dezelfde bewoordingen, maar met een paar andere accenten. Het regeerakkoord is inderdaad buitengewoon lastig; hierover mag geen misverstand bestaan. Het bevat een groot bedrag aan bezuinigingen, waarvan de uitwerking op een aantal fronten slechts is aangegeven met grove penseelstreken; ik vind het moeilijk om hiervoor een andere term te vinden. Daar zat een ambitieuze doelstelling voor de ontwikkeling van het hoger onderwijs achter. Aan de ene kant moest het worden versterkt, vanuit de opvatting dat een soort samenleving zoals de Nederlandse er een geweldig belang bij heeft en er een geweldige behoefte aan heeft. Aan de andere kant moest dit gebeuren met een lagere prijs voor de belastingbetaler.

De heer Van Gelder heeft al aangegeven dat hierdoor een keuze kon worden gemaakt die anders niet gemaakt had kunnen worden, namelijk dat het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs, het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie buiten elke bezuiniging konden blijven. Hierdoor wordt de basis van het onderwijs meer ruimte geboden.

Het gaat in het hoger onderwijs om een moderniseringsslag. De heer Rabbae heeft de indruk dat het beleid niet altijd even goed is te doorzien. Dat vind ik een merkwaardige opmerking. De zinnen in de brief van 27 januari geven opvattingen weer die bijna letterlijk zijn terug te vinden in het Hoger onderwijs en onderzoeksplan 1994, het plan van 1992, het hoofdlijnenakkoord van 1990. Ik zou bijna verder teruggaan en nogal wat rapporten van daarvoor noemen. Je zou je hoogstens kunnen afvragen of het allemaal niet wat sneller kan. De frictie wordt juist veroorzaakt doordat snelle ontwikkelingen niet altijd makkelijk zijn te maken.

Hiermee sluit ik vanuit een iets andere invalshoek aan bij de woorden van mevrouw Jorritsma. De afgelopen tijd was niet de makkelijkste tijd. De heer Poppe herinnerde mij aan de woorden die ik hierover in de Volkskrant sprak. Laten wij die moeilijke tijd benutten als een catharsis, waardoor volgende stappen met grote voortvarendheid worden gezet. De uitgangspositie is hiervoor ook goed.

Ik memoreer dat wij op 9 december in een aantal opzichten door een ontwikkeling overvallen zijn. Er was toen in eerste instantie een handtekening, die het vertrouwen gaf dat een breed front tot stand kon worden gebracht. Het is op zichzelf ook niet het kabinet te verwijten, dat het de volgende werkdag werd teruggetrokken. Wij moeten ervan doordrongen zijn, dat daar in feite olie op het vuur werd gegooid. Ik wil niet de schuld leggen bij anderen; ik zeg dit vanwege het doordenken van verantwoordelijkheden en bestuurlijke posities zoals die ervaren worden. Deze opvatting vertaal ik graag in datgene waarom door velen is gevraagd, namelijk posities van verantwoordelijkheid en dan in bijzonder waar het gaat over de bestuursstructuur.

In de eerste benadering van 9 december veroorzaakte de verhoging van het collegegeld in grote mate de onrust. Dat werd nog eens gecompliceerd door de verhoudingen met de instellingen. Echter, de lijnen die op 9 december zijn getrokken, zijn mijns inziens nog steeds goed verdedigbare lijnen. Ik zeg dit ook aan het adres van de heer Schutte, die de vraag stelde hoe ik een nieuwe benadering kon verdedigen als ik eerst de oude zo goed verdedigde. De oude en de nieuwe benadering komen natuurlijk op veel fronten overeen: voor de korte termijn wordt een extra slag gemaakt ten aanzien van de kwaliteit van het hoger onderwijs en de studeerbaarheid. Wat betreft de lange termijn moet een stelselwijziging op een verantwoorde wijze worden doorgevoerd. Daarbij wordt van de mensen gevraagd zich reëel in te zetten. Bij de behandeling van de begroting van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en in een andere gedachtenwisseling in de Tweede Kamer is nadrukkelijk naar voren gebracht, dat ik de frictie tussen bezuinigingen en vernieuwen zag. Ook de heer Van Gelder heeft naar voren gebracht, dat het kabinet zich vanaf het begin heeft ingezet om die frictie weg te nemen opdat die ontwikkeling op de lange termijn ook reëel tot stand kan komen. Wat er nu voorligt, voldoet daar mijns inziens aan.

Voorzitter! Zowel de opmerking van de heer Rabbae als die van de heer Poppe vormen voor mij het aangrijpingspunt om naar voren te brengen hoe de verhoging van het collegegeld in dit totaalbeeld moet worden gezien. Het gaat er in feite om hoe de kosten van het hoger onderwijs worden toegerekend: aan de samenleving of aan het individu dat gebruik maakt van het hoger onderwijs. Beeldend gezegd: wie moet er nu betalen voor het hoger onderwijs, de gemiddelde belastingbetaler ± de conciërge, die zit bij de ingang van de universiteit ± of de student, die gebruik maakt van het hoger onderwijs? Het is daarbij van belang om goed te kijken naar de mate waarin een samenleving voordelen heeft van het hoger onderwijs boven hetgeen betrokkene zelf aan voordelen geniet. Dat moet niet teveel een economische benadering zijn; het gaat ook over het belang van het hoger onderwijs als een tempel van wijsheid, van creativiteit en van innovatie. Daar moet ook de ruimte voor blijven. Er moet ook zeker ruimte blijven voor studies in den brede, maar tegelijkertijd kan het in de toekomst beter en goedkoper. Hebben wij dan in het verleden teveel betaald? Hetzelfde antwoord heb ik gegeven naar aanleiding van de vraag van de heer Stellingwerf, van de heer Meurders in een radioprogramma en naar aanleiding van een ingezonden brief

in de Volkskrant: terugkijkend is het altijd gemakkelijk om tot conclusies te komen. De voordelen voor het individu zijn inderdaad dusdanig groot, dat je ook aan dat individu mag vragen om iets meer voor zijn studie te betalen. Dat moet natuurlijk gebeuren in een eerste lijn van toegankelijkheid. De overheidsverantwoordelijkheid ten aanzien van het hoger onderwijs betreft toegankelijkheid. Niemand mag in de positie komen, waarin ondanks zijn talenten de weg naar het hoger onderwijs niet open zou zijn. Dat betekent, dat altijd toegankelijkheidsvoorwaarden gecreëerd moeten worden.

De heer **Poppe** (SP): Mijnheer de voorzitter! Ik heb zojuist de minister geciteerd. Hij zei, dat het volgen van hoger onderwijs een investering in jezelf is. Naar mijn mening is dit, evenals in het funderend onderwijs, een investering in de kwaliteit van de samenleving, waarvoor de samenleving dan ook moet betalen. Het is dan niet de vraag: betaalt de conciërge of de hoogleraar? Als het om een progressieve belasting gaat ± en die progressiviteit mag voor deze goede zaak sterker worden ± betaalt iedereen naar vermogen aan het onderwijs mee. Dat betekent dat de hoogleraar met zijn hoge inkomen meer betaalt dan de conciërge. Op die manier kan in alle redelijkheid worden afgestapt van het systeem van het collegegeld. Dat is een uitermate krakkemikkig systeem. Dat is altijd gebleken. Het is ook een arbeidsintensief systeem. Het brengt een hoop rompslomp met zich mee. Ik steun in dit opzicht de heer Lansink. Ik ben geen voorstander van het systeem van collegegeld. Wel heb ik er mijn waardering voor uitgesproken dat de groepen met lagere inkomens worden gespaard. Daarmee heb ik niet gezegd dat het systeem van collegegeld een goed systeem is. Er is een veel beter systeem. Ik vraag de minister of hij dat volgend jaar in zijn beoordeling van de hele studiefinanciering wil meenemen. Doet hij dat?

Minister **Ritzen**: Dat laatste doe ik zeker, voorzitter. Ik kom daar straks nog op terug. Van de benadering van de heer Poppe neem ik afstand. Hij gaat ervan uit dat iedereen met een hoger inkomen ook een hogere opleiding heeft gevolgd. Statistisch is er natuurlijk wel een relatie te leggen. Maar waarom houdt de heer Poppe zo strak daaraan vast? Hij kan zien dat er sprake is van een substantieel voordeel voor betrokkenen. Het voordeel voor de samenleving ± dat daar bovenuit gaat ± is niet van de omvang die wij wel eens hebben verondersteld in de jaren vijftig en zestig. Natuurlijk moet men altijd in zichzelf kunnen investeren. Die garantie moet er zijn. Er moet een goed stelsel van studiefinanciering zijn, waardoor drempels worden vermeden. Ik zeg met de grootste nadruk dat wij spreken over een collegegeldverhoging van ¦ 500 per student bij een totale uitgave ± via de overheid, via de belastingbetaler ± van ¦ 15.000 á ¦ 20.000 per student. Het gaat hier niet om een uitgave die geheel door de student moet worden betaald. Het gaat om verhoudingen. Wij zeggen dan: iets meer voor het individu en een zeer grote bijdrage van de overheid.

De heer **Poppe** (SP): Voorzitter! Niet iedereen die is afgestudeerd, komt in een hogere-inkomensgroep terecht. Integendeel, er is op dit punt zelfs een daling te zien. Er zijn ook mensen met een hoger inkomen die niet gestudeerd hebben. Zij werken dan wel vaak met of voor mensen die wel een hogere opleiding hebben gevolgd. Zij kunnen bij deze mensen in loondienst zijn. Ik noem maar wat. Omdat de ontwikkeling van de kennis voor de hele samenleving van belang is, is het helemaal niet onredelijk dat inkomensgewijze bijdragen worden gevraagd. De mensen met de hoogste inkomens betalen dan het meest. Dat gebeurt in het leger ook, bij wijze van spreken! Het collectieve belang voor de samenleving van het onderwijs, van hoger tot lager onderwijs, moet door de samenleving worden gedragen via een progressieve belasting. Dat is beter dan privé-investeringen met leningen en al die rompslomp daaromheen. Natuurlijk mag je aan de student eisen stellen betreffende zijn inzet.

Minister **Ritzen**: Dit is een belangrijk debat, voorzitter. Het kabinet heeft een iets andere benadering gekozen. Dat is niet zomaar gebeurd. Het kabinet is natuurlijk begonnen met de vaststelling dat mensen die in zichzelf willen investeren, ook leningen moeten kunnen afsluiten. Dat moet ook gelden voor degenen van wie de ouders wel een hoger inkomen hebben. Die leenmogelijkheid doet zich nu voor. Er is dan een terugbetalingsnoodzaak, afhankelijk van de mate waarin dat kan. Het is dus niet een lening onder gewone voorwaarden. Het is een sociale lening. Vervolgens gaat het om de vraag: in hoeverre is er sprake van een collectief goed? De heer Poppe spreekt over hoger onderwijs als ware dat hetzelfde als defensie. Maar voor defensie kun je niet individueel investeren. Voor hoger onderwijs kan dat wel. Maar zo is het kabinet tot zijn keuze gekomen.

De heer **Poppe** (SP): Voorzitter!...

De **voorzitter**: Mijnheer Poppe, u heeft tweemaal geïnterrumpeerd. Het is nu tijd om uw collega's de gelegenheid te geven om te interrumperen. Het woord is aan de heer Lansink.

De heer **Lansink** (CDA): Voorzitter! Nog geen jaar geleden verkondigde dezelfde minister in deze zaal dat de grenzen waren bereikt. Wij waren toen bezig met de behandeling van het wetsvoorstel Student op eigen benen. Nu hoor ik hem zeggen: het gaat om kostentoerekening naar individu of naar samenleving. Het kabinet kiest voor het individu, de collegegelden, de prestatiebeurs enzovoorts. De minister heeft zich het neo-liberale gedachtengoed wel heel snel eigen gemaakt. Anders is het niet te verklaren dat hij het belang voor de samenleving en voor alles wat in het hoger onderwijs gebeurt, zomaar wegpoetst voor het belang voor het individu. Dat staat dan nog los van de opmerking die de heer Poppe terecht maakte dat lang niet iedereen werk krijgt en meer van dat soort zaken. Die vaststelling onderschrijf ik. Mijn vraag aan de minister is: hoe komt het dat u in zeer korte tijd zulk een volstrekt neo-liberale minister bent geworden? Ik stel deze vraag, omdat hierin een kernpunt ligt voor alle discussies, in de gezondheidszorg en weet ik waar. Er ontstaat een nieuwe tweedeling die dwars door de PvdA heen loopt; de anderen hebben het wat makkelijker.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Die loopt dwars door mij heen.

De heer **Lansink** (CDA): Ze loopt dwars door de heer Van Gelder heen.

Dat is nog erger, want met mensen die een gespleten persoonlijkheid hebben kun je moeilijk discussiëren, althans hier in de Kamer. Ik stel de vraag in alle ernst. De minister heeft hier in juni 1994 gezegd: de grenzen zijn bereikt. Nu verkondigt hij met groot gemak: het gaat om toerekening van de kosten naar het individu. Dat is toch niet te rijmen met zijn eerdere opvattingen?

Minister **Ritzen**: Voorzitter! Mag ik uit de Handelingen citeren wat ik hier heb gezegd? Het is toch wel eens aardig om dat ook letterlijk te zeggen. Ik heb gezegd: ik sta hier niet met hetzelfde zelfvertrouwen als de vorige keer. Dat had ermee te maken dat de nieuwe benadering in de studiefinanciering ± dat waren de wetsvoorstellen die wij STOEB hebben gedoopt ± plaatsvond onder invloed van een zeer ingrijpende bezuiniging. Daarbij ging het in feite om een financieel plaatje. Daar heb ik ook geen misverstand over laten bestaan. Nu gaat het om een benadering van het regeerakkoord, dat een lange-termijnkarakter heeft en uitgaat van een duidelijke gecombineerde visie. Daarbij staat de verhoging van het collegegeld in een veel groter totaalplan.

Op dat moment wist ik nog niet precies hoe die grove penseelstreken vertaald moesten worden, maar ik heb vanaf het begin verdedigd dat de opvattingen in het regeerakkoord getuigen van een beleidslijn voor de lange termijn die al eerder bestond en die nu tot verdere ontwikkeling wordt gebracht. Ik stel het niet mooier voor dan het is. Ik ben ervan overtuigd dat degene die in de Handelingen kijkt dat zal terugvinden in de context en ook in mijn uitspraken.

De heer **Lansink** (CDA): Als ik de debatten naga die wij met deze minister hebben gevoerd over het hoger onderwijs ± de Wet op het hoger onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek, het Hoger onderwijs en onderzoeksplan, de wijziging van de Wet op de studiefinanciering, de invoering van de voortgangscontrole ± dan kan hij niet staande houden dat de lijn van de individualisering, de persoonlijke toerekening, noodzakelijkerwijze tot deze vertaling zou moeten leiden. Die lijn was er niet. Ik heb het niet over de tweede fase en andere zaken waar sprake kan zijn van co-financiering. In het kader van het hoger beroepsonderwijs en de kerntaken van het wetenschappelijk onderwijs hebben wij wel degelijk altijd een zeer belangrijk aandeel gezien van de overheidsfinanciering en die blijven wij ook zien. Daarin past een zo volstrekte toerekening niet. Wij spreken nu slechts over die verhoging van ¦ 500. Dan komt ook nog die 1 mld. op de studiefinanciering. Vergeet dat niet. Dat is de reden waarom ik de loskoppeling van die twee volstrekt niet zie zitten.

Minister **Ritzen**: Ik meen dat de heer Lansink er een stukje uithaalt, te weten het zuiver financiële stukje. Dat is wat mij betreft de vertaling van een algemener beeld van de totale benadering. Ik zou graag met hem al die debatten willen nalopen over de ontwikkeling van het hoger onderwijs. In het regeerakkoord vindt u in feite de uitkristallisatie van wat daar werd betoogd. In zekere zin is een aantal zinnen uit het regeerakkoord letterlijk terug te vinden in de hoofdlijnenakkoorden van 1990 en ook in vervolgstukken.

Als je dat in een lijn voor de langere termijn wilt brengen, dan moet je daar ook een financieel plaatje bij stellen. Dat financiële plaatje is vervolgens mede tot stand gekomen in de afwegingen met andere sectoren. Dan is de vraag of dat een haalbare kaart is. In eerste instantie leek dat een buitengewoon moeilijk haalbare kaart. Laten wij wat de studiefinanciering betreft toch even proberen de demagogie daarvan af te halen. Het gaat over 1 mld., maar hoe moet dat worden gerealiseerd: via een prestatiebeurs, in eerste instantie toch met financiële instrumenten en niet direct via vermindering van de positie van de student en pas op termijn in combinatie met de stelselwijziging die binnen het hoger onderwijs moet worden gerealiseerd. In eerste instantie dacht ik van die vertaling: dat sluit ook weer aan. Wat het hoger onderwijs betreft, de 500 mln., is een vertaling gevonden waardoor de verschillende elementen uitstekend met elkaar kunnen worden verbonden.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter! De minister is zijn beantwoording begonnen met er nog eens aan te herinneren dat wat wij nu bespreken, de koppeling van studeerbaarheid en een stelsel van financiering van de studie, al eerdere momenten kende: 1990, 1992 en 1994. De discussie over Student op eigen benen stond daar toch niet los van?

Minister **Ritzen**: Zeker.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Dat was toch ook een element in die traditie, in die doorlopende discussie? Dat kan de minister toch niet los van elkaar maken, ook als het gaat om de grenzen die zouden zijn bereikt? Ik zal niet aan demagogie doen. Ik zal het de minister ook niet lang meer nadragen, want wij moeten er ook eens van af. Het gaat mij echter te ver om het te ontkennen.

Minister **Ritzen**: Bij de opmerking die ik toen daarover maakte, maak ik nadrukkelijk de aantekening dat ze werd gedaan onder invloed van een brief van 9 november 1992. Die brief van het kabinet, gericht aan de Kamer, bevatte een ''no regret''-scenario: pas op, het dak dreigt in te storten. Er zijn zeer ingrijpende maatregelen van financiële aard nodig, om te voorkomen dat de overheidsfinanciën de verkeerde kant opgaan tengevolge van een veel lagere economische groei in vergelijking met wat eerder was voorgesteld, ja zelfs het ontbreken van economische groei. De STOEB-voorstellen behelsden dus een andere benadering dan die, waarvoor nu is gekozen. Er is nu veel meer gekozen voor een consistent totaalpakket. Daarom legde ik de verbinding zojuist.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Het is ontroerend om te horen, hoe u de zegeningen van deze operatie telt, terwijl wij allemaal, en u ook ± behalve als we in de afgelopen maanden op verschillende planeten hebben gezeten ± weten, hoe moeilijk u het had met het regeerakkoord en deze hele operatie. Nu weet ik wel dat u ook verder moet, omdat u anders gefrustreerd raakt. Maar ik hoop dat u mijn stelling in alle eerlijkheid beantwoordt, dat dit verhaal oorspronkelijk niet uw verhaal is. U heeft een opdracht moeten uitvoeren. Ik kom daarbij terug op de opmerking van de heer Lansink, dat u vorig jaar zei dat de grenzen bereikt zouden zijn. Wij weten allemaal dat u verder moet, maar doet u nu niet alsof het uw

eigen uitvinding, uw eigen baby is. Het is een geadopteerde baby.

Minister **Ritzen**: In deze beeldspraak kan ik mij niet helemaal vinden! De vraag aan mij was, of het regeerakkoord perspectief biedt. Ik heb al vier á vijf keer gezegd, en ik wil daar absoluut geen misverstand over laten bestaan, dat het regeerakkoord in zijn benadering perspectief biedt. In zijn financiële vertaling is het echter buitengewoon lastig. Nogmaals, ik heb daarover geen misverstanden laten bestaan. In de afgelopen maanden heeft zich voortdurend de vraag voorgedaan, hoeveel ruimte kabinet en coalitie bieden om te komen tot een oplossing van die buitengewoon lastige grove schets van het financiële gebeuren. Ik constateer dat die ruimte er was. In zoverre heb ik inderdaad geworsteld met het vinden van die oplossingen, waarbij ik nu wil kijken naar het resultaat van die worsteling. Dat is een resultaat waarvan ik nu met terugwerkende kracht zeg dat het tot de mogelijkheden behoorde, inclusief de argumentatie voor de collegegeldverhoging.

Het is verder buitengewoon belangrijk dat dit plaatsvindt binnen een totaalkader, waarin studeerbaarheid en kwaliteit van het onderwijs in de komende tijd snel verder verbeteren. Daaraan moet ik onmiddellijk een aantal dingen toevoegen, want dat wekt vaak de indruk ± ik geloof dat we er verkeerd aan zouden doen als we die indruk zouden wekken ± dat universiteiten en hogescholen dat in de afgelopen jaren maar een beetje hebben laten liggen. Gisteren had ik de gelegenheid, vrijwel de gehele dag op een van onze universiteiten te verblijven en toen zag ik, met welk een enorme toewijding men op zo'n universiteit werkt. Dat is ver buiten datgene, wat als het ware het normale dienstverband vraagt. Er is dus een enorme inzet bij universiteiten en hogescholen. Laat er in die termen van versnelling van de verbetering van studeerbaarheid en de kwaliteit dus geen verwijt liggen aan het adres van diegenen, die daarmee de afgelopen tijd bezig zijn geweest.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Kunt u uitleggen, waarom tot nu toe niet zoveel terecht is gekomen van het rapport van de commissie-Wijnen?

Minister **Ritzen**: Daar zal ik op ingaan. Dat is makkelijk, want het rapport van de commissie-Wijnen, met zijn 83 aanbevelingen, richtte zich op faculteitsbesturen en opleidingscommissies. De commissie heeft daarmee gesprekken gevoerd. Bij de universiteiten zit vervolgens een wezenlijk probleem in de aansturing van het onderwijs. De heer Rabbae heeft naar voren gebracht dat in de afgelopen jaren in het bijzonder in Nederland een cultuur is ontstaan, gericht op onderzoek. De overheid heeft daar inderdaad een rol in gespeeld en dit zeer prestatiegerichte land heeft keuzen gemaakt en gezegd: bij het onderzoek eisen wij dat er hogere prestaties worden geleverd. Die zijn ook geleverd. Nederland is nu het land dat per FTE-inzet een van de hoogste prestaties ter wereld levert. Onze onderzoekprestaties mogen er zijn. Dat heeft met zich mee gebracht dat wij de cultuur ''op onderzoek gericht'' hebben versterkt. Wij zullen nu dus een nieuw evenwicht moeten zoeken.

In dat zoeken naar dat nieuwe evenwicht doet zich het probleem van aansturing voor. Wie is er nu precies verantwoordelijk voor een opleiding, voor de samenhang tussen verschillende onderdelen? In 1990, toen wij de eerste discussies hadden over de bestuursstructuur, bestond al het inzicht dat er op dat punt wezenlijke problemen bestaan. Vakgroepen hebben een zeer grote mate van eigenstandigheid. Binnen faculteiten is het niet zo gemakkelijk om, zelfs als zichtbaar is dat er gebreken zijn in hun opleiding en in de afstemming tussen vakken, die weg te nemen. Uiteindelijk bestaat die bevoegdheid, maar het is niet gemakkelijk om dat te realiseren. Dat leidt ertoe dat moet worden nagedacht over de bestuursstructuur. In combinatie met die bestuursstructuur is inmiddels de cultuur binnen de universiteiten en zeker binnen de hogescholen sterk gekanteld. Dit was overigens het thema van het Hoger onderwijs en onderzoeksplan van 1992: de student centraal. Je ziet dan dat het enige tijd duurt voordat zo'n cultuurverandering plaatsvindt. Ik zeg dit absoluut niet met de implicatie dat de veranderingsgezindheid bij ons onderwijs beperkt zou zijn. Ik laat het graag aan de deskundigen over om vergelijkingen te maken tussen veranderingsgezindheid en het tempo van veranderingen in het bedrijfsleven en bij het onderwijs. Er is een aantal van die vergelijkingen gemaakt. Bijvoorbeeld op het punt van fusiebewegingen en de snelheid waarmee de verdiensten van fusies worden gerealiseerd. Die komen allemaal uit in het voordeel van het onderwijs. Daar bestaat een zeer grote mate van veranderingsgezindheid.

Er moeten echter wel een aantal slagen in termen van studeerbaarheid worden gemaakt. Er moet een betere aansturing van het gehele curriculum komen. Dat gebeurt al, tegen de huidige bestuursstructuur in. Wie de universiteitsbladen leest, zal zien dat er wekelijks opleidingsdirecteuren worden benoemd. Dit is overigens niet het einde van het verhaal, want het hebben van een persoon op die plek is niet voldoende. Het geeft echter wel aan dat het bewustzijn van het belang van het onderwijs groeit. Je ziet ook dat als het gaat om zo'n klein, praktisch probleem, dat niettemin voor de desbetreffende student van buitengewoon grote invloed is, als aansluiting tussen de co-schappen en het onderwijs dat daaraan voorafgaat, men met man en macht bezig is om dat op te lossen. Natuurlijk juist op de universiteiten waar men ziet dat er een probleem bestaat, terwijl andere universiteiten dat al hadden opgelost. Er is dus al veel gaande.

Is het voldoende? Op dat punt beschouw ik hetgeen door de geachte afgevaardigden naar voren is gebracht, als steun in de rug en vooral als oproep aan het adres van de universiteiten. Men moet de automatische piloot uitzetten en gericht gaan sturen. De automatische piloot is goed begrijpbaar ± wij hebben al zoveel gedaan en wij zijn nog met zoveel bezig, laat ons nu even ± maar het is belangrijk dat gezamenlijk met studenten, universiteiten en hogescholen verdere afspraken worden gemaakt over dat programma. Ik ben dus zeer gemotiveerd. Aansluitend op hetgeen de heren Rabbae en Poppe naar voren brachten, zeg ik dat er mooie programma's moeten komen en dat men zich zal moeten houden aan de tijdsplanning, maar dat het vooral gaat om de realisatie, bijvoorbeeld met betrekking tot het auditorenfonds. Het gaat ook om de kwaliteitszorg in het algemeen en om de wijze waarop opvattingen van studenten zichtbaar worden in de

evaluaties, zoals die worden aangeboden aan de visitatie-commissies, om afstemming van de curricula en dergelijke. Dat zal een heel lastig proces worden, omdat het in zekere zin gaat over hetgeen zich op de werkvloer afspeelt. Daar kan men vanaf het niveau waarop de stuurgroep zich beweegt, niet zo gemakkelijk zicht op krijgen. Tegelijkertijd is het van belang dat er als het ware gegarandeerd wordt dat er op de werkvloer sprake is van een maximale inzet. Op de laatste vergadering ± met koffie, maar overigens ook met chocola en limonade ± heb ik gezegd dat het niet mijn inzet is om tot regelgeving te komen. Als regelgeving echter onvermijdelijk is of ondersteunend kan werken, zal zij zeker aan de orde moeten komen. Ik weet dat instellingen die hun autonomie graag bewaken dit niet graag horen, maar het gaat in zekere zin om een open debat. Ik zie dit als een spanningsveld, dat mede het gevolg is van mijn grote waardering voor hetgeen al is bereikt door universiteiten en hogescholen.

Het is jammer dat de heer Poppe is vertrokken, want ik had hem graag verteld dat het bij het studeerbaarheidsfonds niet gaat om een sigaar uit eigen doos. Er is eerder sprake van een sigaar uit de doos van de concièrge, van de gemiddelde belastingbetaler. Het is een politiek besluit om die middelen beschikbaar te stellen.

De heer Lansink vroeg zich af of er niet te veel doelen aan elkaar worden gekoppeld. Voorzitter! Er is maar één doel, maar er zijn verschillende instrumenten. Vooropstaat het bevorderen van de studeerbaarheid en van de kwaliteit. Tevens kunnen er in dit kader problemen met wachtgelden opgelost worden. Dat is echter niet het uitgangspunt. Door de betaling van onvermijdbare wachtgelden kan een opleiding niet in staat zijn, de nodige kwaliteit te leveren. Eerder werden wachtgelden gezien als hét middel voor het voeren van personeelsbeleid. Daar willen wij echter van af. Wij willen proberen om mensen zo lang mogelijk in het bestel te houden.

De heer **Lansink** (CDA): Studeerbaarheid moet zo normaal zijn dat de maatregelen daartoe uit het normale budget worden betaald. Ik heb uit de krant begrepen dat er nu al instellingen zijn die niet weten wat zij met dit geld moeten doen, omdat zij al goede programma's hebben. Langs een omweg komt de minister tot de stelling dat in beginsel achterstanden bij de wachtgelden uit het studeerbaarheidsfonds betaald kunnen worden. Ik heb gehoord dat dit zich in Amsterdam kan voordoen. Er wordt dus geld gegeven dat voor meer doelen kan worden gebruikt. Later, na de toets, zal dan wel blijken wat naar het oordeel van de heer Van Gelder en anderen met de verhoging van het collegegeld moet gebeuren. Voorzitter! Het is toch raar dat een fonds voor een specifiek doel in het leven wordt geroepen, terwijl niet wordt uitgesloten dat het ook voor andere doelen gebruikt kan worden.

Minister **Ritzen**: Het is een misverstand dat dit geld ook voor andere zaken gebruikt kan worden. Er is maar één doel en de vraag is op welke wijze dat het best gediend is. Als het doel gediend wordt via wachtgelden, is dat voor mij acceptabel. Er wordt nu bijvoorbeeld gekeken naar het gebruik van het computerondersteunend onderwijs. Dit is ook een middel om het doel te bereiken. Op dit vlak worden verbindingen gezocht met de Open universiteit. Al deze initiatieven worden gerelateerd aan het doel; daarop worden de criteria gebaseerd.

De heer **Lansink** (CDA): Bij het computerondersteunend onderwijs gaat het om een eenmalige investering. Dit bedrag wordt in één keer afgeboekt en daar kan ik geen bezwaar tegen hebben. Het gaat mij om het afboeken van oude tekorten die zijn doorgeschoven of van nieuwe tekorten. Ik vind de stelling van de minister, dat een deel van de problematiek via het wachtgeld opgelost kan worden, tamelijk geforceerd. Het is onvermijdelijk dat er rondpompen van geld zal optreden en de Kamer heeft dat steeds afgewezen.

Minister **Ritzen**: Ik geloof dat wij enigszins langs elkaar heen praten. Uitsluitend wanneer het doel ± verbetering van de studeerbaarheid en van de personeelsbeoordeling ± ermee gediend is, komt een maatregel in beeld. Ik wil nu niet één maatregel, namelijk het opvangen van tekorten die zijn ontstaan door wachtgeldverplichtingen, uitsluiten. Ik draai de zaak liever om. Ik begin ook niet met de tekorten.

De heer Stellingwerf vroeg zich af of het niet te vroeg is voor de aangekondigde stappen. Voorzitter! Je kunt daarover van mening verschillen. De eerste voorlopige besluiten inzake studiefinanciering worden binnenkort gevolgd door de indiening van wetsvoorstellen. De duur van de financiering zal worden beperkt tot de cursusduur. Het belang van de studeerbaarheid zal voor de student steeds groter worden. Het is een impuls om te bevorderen dat er juist nu, in de periode daaraan voorafgaand, extra stappen worden gezet. Daarnaast speelt de vraag in hoeverre er op de lange termijn aansluiting is bij de stelselwijziging. Naar onze mening is die aansluiting er zeker, omdat er bij de stelselwijziging in principe wordt uitgegaan van het gegeven ''cursusduur is cursusduur''. In een beperkt aantal Europese landen kan er daarnaast ook sprake zijn van studieduur, onder andere in Nederland. In sommige landen, onder andere in de Scandinavische, is echter niet uit te leggen dat er naast cursusduur sprake kan zijn van studieduur. Men vraagt zich af waarom ''de studieduur'' niet ''de cursusduur'' genoemd wordt, ervan uitgaande dat het leren een georganiseerd proces is. Dus ook voor de lange termijn willen wij aan de term studeerbaarheid vasthouden en dan niet in de zin zoals sommigen lijken te denken, namelijk dat studeerbaarheid inhoudt dat je alleen maar aan een aantal inputvereisten behoeft te voldoen om binnen te komen. Er mogen zeker kwaliteitseisen worden gesteld. Er kan zeker geselecteerd worden.

De heer Lansink stelde een vraag over een school die aangaf geen aanvraag in te zullen dienen. Ik ben daar zeer erkentelijk voor. Dat betekent dat het geld op een andere wijze beter benut kan worden. Hoe minder aanvragen, des te beter, wanneer men het in eigen huis op wil lossen. Ik geloof niet dat dit de bedoeling was van het desbetreffende artikel, maar men moet zich toch enigszins realiseren wat men zegt als men in de openbaarheid spreekt.

Mevrouw De Vries stelde een vraag over de dekking van het bedrag van 34 mln. voor compensatie uit centraal beheerde onderwijsgelden. Het gaat hierbij om een

bedrag dat beschikbaar komt na de meerjarenraming. Wellicht hebben sommigen gedacht dat er eigenlijk een nota van wijziging op de begroting voor nodig zou zijn. Dit is sowieso niet nodig omdat de uitgave niet in het huidige jaar plaatsvindt. Bovendien komen deze cijfers niet voor in de meerjarenraming, die maar tot en met het jaar 1999 gaat. In de periode daarna vallen middelen vrij als gevolg van het feit dat een aantal maatregelen die in het verleden zijn genomen doorlopen en dat er op die middelen nog geen beslag is gelegd. Natuurlijk hadden die middelen alternatief besteed kunnen worden. Wij hebben echter, gezien de ontstane situatie, die middelen hiervoor beschikbaar gesteld, overigens met een oploop van 11 mln. in het jaar 2000 naar 34 mln. in het jaar 2005.

De heer Van der Vlies maakte een opmerking over de bij de onderhandelingen gevolgde tactiek. Ik vind het verwerpelijk om te denken dat wij eerst ¦ 1000 hebben ingezet met de gedachte uit te komen op ¦ 500. Dat zou absoluut niet passen bij verantwoord regeringsbeleid. Ik moet er wel bij zeggen dat wij ons van tevoren hebben gerealiseerd dat er veel problemen zouden ontstaan rondom die ¦ 1000 en dat in dat opzicht de bedragen op de begroting voor de langere termijn eventueel in de vervolgfasen soelaas zouden kunnen bieden.

De heer Van der Vlies heeft ook gesproken over de compensatie in de aanvullende beurs. In mijn brief is al naar voren gebracht dat voor de compensatie in de aanvullende beurs op een lager bedrag is uitgekomen door een tweetal factoren. De eerste factor is dat die compensatie voor een beperkte groep studenten behoeft te gelden, omdat de collegegeldverhoging voor alle studenten geldt. De tweede factor is dat bij de berekening is uitgegaan van de raming van studentenaantallen in het jaar 1999 en volgende jaren. Dat kon omdat de ontwikkeling van de aanvullende beurs mede bezien moest worden in het kader van de prestatiebeurs, waarvoor de benodigde bedragen pas in latere jaren zichtbaar zullen worden.

De heer Lansink interrumpeerde al meteen aan het begin van mijn betoog. Waarom had ik de indruk dat hij ten dele oppositie voerde voor het kabinet? Omdat hij de toegankelijkheid zo sterk benadrukte, terwijl dat een van de punten was die ook door het kabinet sterk naar voren zijn gebracht: de toegankelijkheid moet maximaal worden. Een ander punt moet ik de heer Lansink toegeven. Er heeft een wijziging plaatsgevonden in de periode tussen de brief van 9 december en die van 27 januari. De positie was om de collegegelden te verhogen, uitsluitend voor de studiefinancieringsgerechtigden en daarna voor de gehele populatie. Daarin is dus een keuze gemaakt, waarbij wij ons van beide kanten realiseerden wat de voor- en nadelen waren. Ook realiseerden wij ons dat de keuze die wij nu hebben gemaakt, kan rusten op een breder draagvlak. Is daarmee het nadeel onoverkomelijk dat de heer Lansink in de brief van 27 januari constateerde, namelijk dat ook de collegegelden voor de niet-studiefinancieringsgerechtigden worden verhoogd? De heer Lansink wijst elke financiÈle taakstelling af, dus ik kan mij die opstelling wel voorstellen. Als je die financiÈle taakstelling echter voor je rekening wilt nemen, is ook aan de orde de mate waarin sprake is van eigen dan wel maatschappelijk belang, en dat geldt ook voor deeltijdstudenten.

De heer **Lansink** (CDA): Voorzitter! Ik wijs de taakstelling van 1,5 mld. af. Het CDA is niet verantwoordelijk voor het regeerakkoord. Ik heb gezegd tot hoever wij kunnen gaan. Zou de minister een samenhangend beleid maken op het gebied van de studiefinanciering van de 500 mln. die ik noemde, dan kunnen wij daarover overleggen. Het gaat hier echter om de stapeling van 150 áÁ 200 mln. volgens deze route en de studiefinanciering die daar later nog eens overheen komt van 1 mld. Dit te zamen leidt tot de conclusie dat de medetoegankelijkheid in het geding komt. Ik wijs overigens op het interimrapport van de commissie-De Moor, waarin ook een heldere uitspraak wordt gevraagd van de politiek: het gaat áÁf om de toegankelijkheid áÁf om de betaalbaarheid uit eigen middelen. Die keuze laat men aan ons over. Het is niet mogelijk om langs deze route áÁn de betaalbaarheid áÁn de toegankelijkheid te handhaven. Hier komt nog bij dat de minister heeft besloten, de deeltijdstudenten nu anders aan te pakken dan aanvankelijk in zijn bedoeling lag. En daar komt weer bij dat daarmee de ruimte voor de instellingen om een eigen beleid te voeren, is weggewerkt. Dat is toch een heel andere lijn dan enkele maanden geleden.

Minister **Ritzen**: Voor een gedeelte heeft de heer Lansink gelijk. Er is dus meer consistentie dan hij vermoedde in de vragen die hij stelde aan mevrouw De Vries en mevrouw Jorritsma over de relatie tussen het gehele pakket dat er oorspronkelijk lag, de technische werkgroep en de huidige brief. Met de maatregelen waarbij de collegegeldverhoging ook geldt voor deeltijdstudenten, is er immers sprake van enig verlies aan verdiencapaciteit van de instellingen. Zo mag je het gerust noemen. In dat opzicht is er sprake van een extra efficiencytaakstelling voor de instellingen.

Voor de instellingen is de situatie nu als volgt. Zij kunnen proberen, de collegegeldverhoging terug te krijgen van de studenten. Zij hoeven dat niet, althans niet in de opvatting van het wetsvoorstel, waarover de Kamer in de komende dagen verslag uitbrengt en dat juist betrekking heeft op de vrijheid van het heffen van collegegelden voor deeltijders. Wanneer men de verhoging niet probeert terug te krijgen van de studenten, zal men de bezuiniging die eerder aan de orde was ± 69 mln. op de begroting voor 1994 ± zelf vorm moeten geven. Het is inderdaad niet anders; ik zou het niet mooier willen voorstellen dan het is. Er is gekozen uit twee alternatieven, en naar mijn mening is het alternatief ¦ 500 het betere, omdat het berust op het bredere draagvlak met alle ins en outs. Ik zeg nogmaals tegen de heer Schutte dat ik het eerdere alternatief met verve heb verdedigd.

Hiermee kom ik op het stelseldebat. Gisteren kwam het WRR-rapport uit en de heer Verkerk maakte hierover enkele opmerkingen, waaruit bleek dat het stelseldebat nog helemaal open is. Ik beschouw het rapport van de WRR ± ik weet dat staatssecretaris Nuis er ook zo over denkt ± als een uitstekende analyse. Het bestaat in feite uit drie delen: een als het ware historische schets, een algemene analyse en een aantal conclusies. Ik denk dat het debat in de komende maanden moet gaan over die analyse ± of men het daarmee eens is of niet ± en over de relatie tussen analyse en conclusies. Die relatie is

in het WRR-rapport geen vanzelfsprekende. Ik denk dat er in de komende weken zeker ook andere benaderingen zullen volgen. Gisteren is bijvoorbeeld door een aantal universiteiten al naar voren gebracht dat men de voorkeur geeft aan een tweede model, namelijk een model waarin universiteiten en hogescholen het zelf uitzoeken. Er is ook nog een derde model, het Scandinavische model, waarin een en ander precies wordt vastgelegd, dus niet in termen van ''drie plus iets'', maar exact zoveel jaar en zoveel studenten. Ik vind het goed dat het WRR-rapport er ligt, omdat het een vruchtbare werking kan hebben voor de hele discussie.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Mag ik hieruit afleiden dat u de analyse van het rapport deelt en dat u de conclusies weliswaar niet afwijst doch ook niet zomaar kunt overnemen?

Minister **Ritzen**: Ik probeer voortdurend aan te geven dat ik nog lang niet aan het trekken van conclusies toe ben. Ik vind dat er sprake moet zijn van een proces waarin geleidelijkaan grotere groepen in de samenleving de analyse delen en vervolgens conclusies worden getrokken die breed worden gedeeld. Het lijkt nu te gaan over wat staatssecretaris Nuis het maken van huisjes noemt. Ik vind dat wat riskant. Wij proberen eerst heel goed te definiËren wie er in dat huis moet wonen en wat de variabelen moeten zijn die dat bepalen. Als je dat doet in een systematisch debat, zoals wordt voorgesteld in de Procesbrief, ga je vanzelf in een bepaalde richting.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Het verbaast mij dat u op dit moment geen eigen mening over de conclusies in het WRR-rapport heeft. Zelf vind ik het rapport mosterd na de maaltijd, want het komt te laat om de discussie nog te kunnen beÈnvloeden. Wij hebben de studieduur van een aantal opleidingen verlengd tot vijf, zes jaar. De heer Nuis heeft in een aantal bladen van universiteiten verklaard dat hij uitgaat van vier jaar, terwijl nu wordt voorgesteld drie plus twee of drie of vier. Dat is toch een heel andere benadering dan de weg die u en de heer Nuis tot nu toe hebben uitgestippeld.

Minister **Ritzen**: Dat is het niet. Zij past er perfect bij. Het rapport verschaft materiaal voor de discussie. De bedoeling van staatssecretaris Nuis en mij is om zo tegen september te komen met een ontwikkelingsplan. In juni, juli wordt de discussie afgerond en daarna samengevat in het ontwikkelingsplan. Daarbij is het ontzettend belangrijk om goed materiaal te hebben. Wij moeten uitgaan van ''facts and figures'', weten waarover wij het hebben, weten hoe de analyses zijn en dan pas dat huisje tekenen. Ik vind het huisje dat in het WRR-rapport is getekend wat minder relevant dan de analyse, die ik dus zeer waardeer en waaraan ik mij op heel veel punten verbonden voel.

De heer **Lansink** (CDA): Voorzitter! De minister heeft een heel korte aanduiding gegeven over het gisteren gepubliceerde rapport van de WRR, nog geen oordeel en zeker geen eindoordeel. Hij vindt het een prima analyse maar de verbinding met de conclusies ontbreekt. Een goed verstaander heeft een half woord nodig om te weten wat dat betekent. Kan hij ook een eerste globale indruk geven van het rapport van de commissie-De Moor, dat een paar dagen eerder is verschenen? De conclusie daarin luidt dat wij toe moeten naar een studieduur van minstens vier jaar. Daarop komt het neer, want de technische studies zijn al verlengd. Wat vindt hij van dat rapport? Dat heeft dan ook recht op een eerste globale reactie. Die is van belang voor het verdere debat over de stelselherziening.

Minister **Ritzen**: Exact op dezelfde wijze: een waardevolle bijdrage aan het debat. Het klinkt misschien een beetje flauw.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Voorzitter! Het is niet flauw, het is heel duidelijk.

Minister **Ritzen**: Het is niet precies de gedachte van het kabinet geweest om eerst een Procesbrief te schrijven en vervolgens het proces overbodig te verklaren omdat wij precies weten hoe het moet. Wij zien dat debat als buitengewoon belangrijk, met alle ins en outs die erbij horen.

De heer **Schutte** (GPV): In de brief staat dat als uitgangspunt geldt: de doelstelling van het op termijn terugbrengen van het aantal studentjaren. Gedeeltelijk wordt dit nagestreefd door een grotere differentiatie aan te brengen in opleidingen, naar aard, inhoud en duur. Deze differentiatie is kennelijk een heel belangrijk instrument. Als ik daar de andere rapporten en het regeerakkoord naast leg, vraag ik mij af of deze stukken wel bij die doelstelling inzake de grotere differentiatie past.

Minister **Ritzen**: Ik meen dat dat wÁl het geval is. Als er iets bij die differentiatie past, zijn het wel die rapporten.

De heer **Schutte** (GPV): Die rapporten zijn zeer different; dat klopt...

Minister **Ritzen**: Voorzitter! Ik geloof dat dit analytisch goed te rubriceren valt. Er zijn in feite drie denkmodellen, namelijk het Scandinavische model, het Anglosaksische model en het model waarbij de instellingen zelf volledig de verantwoordelijkheid nemen, het in Nederland bedachte model. Deze modellen moeten goed worden geanalyseerd en op ins en outs worden bekeken. Het is belangrijk dat, als er conclusies worden getrokken, die conclusies in de komende decennia meegaan. Ik zeg dit met de grootste nadruk omdat het debat hierover al vanaf 1967 gaande is. Toen ging het om het rapport-Posthumus dat in een goede analyse voorzag. Daarnaar wordt ook in de rapporten van de WRR en de commissie-De Moor verwezen. Echter, de conclusies, neergelegd in het rapport-Posthumus, werden niet breed onderschreven. Ze werden bewaard binnen een kleine ''inner circle''. Ik denk dat het buitengewoon belangrijk is dat een brede groep zich met dergelijke conclusies geassocieerd voelt.

De heer Schutte vraagt zich af hoe het vervolgens gaat. Ik kan hem zeggen dat de heer Nuis projectleider is. Echter, het gaat om een project waarbij ik ook zelf nauw betrokken zal zijn.

De heer Verkerk heeft aandacht gevraagd voor de verkorting van de studieduur. Inderdaad, voorzitter; het gaat ons om de einduitkomst dat er gemiddeld een halfjaar korter wordt gestudeerd. Dat gemiddelde kan worden bereikt door sommigen langer en anderen korter te laten

studeren. In principe zijn hierbij alle elementen van selectie onderwerp van debat. Dat geldt dus ook voor de selectie aan de poort, zij het dat ik eerder heb aangegeven dat ik wat dit betreft beperkingen aangebracht zou willen zien. Er mag geen sprake zijn van ''jumping to conclusions'' in de zin van: wij hebben een probleem én wij hebben een oplossing; we leggen die zaken bij elkaar en daarmee hebben wij het probleem opgelost. Er moet sprake zijn van een buitengewoon goede argumentatie.

Mevrouw De Vries heeft gevraagd wanneer de stukken inzake de auditorenregeling en de bestuursstructuur beschikbaar komen. Voorzitter! Wij werken hieraan met de grootste voortvarendheid en trachten om deze zaak per 1 juli 1995 afgerond te hebben. Ik denk niet dat het veel eerder zal kunnen lukken, gelet op de complexiteit van beide onderwerpen. Als dat mogelijk blijkt te zijn, trekken wij de auditorenregeling naar voren in die zin dat de AMvB wordt bijgesteld, in het bijzonder waar het om het ''dubbele slot'' gaat. Dat dubbele slot wordt door instellingen én studenten gezien als een zaak die geleidelijkaan achterhaald is. De gedachte is hierbij dat er op twee fronten moet worden gescoord. In de eerste plaats moet men iets hebben gedaan waardoor men extra studietijd krijgt en in de tweede plaats moet men die extra studietijd ook nodig hebben. Welnu, voor komende generaties zal dit ''nodig hebben'' een vanzelfsprekendheid zijn omdat het niet gemakkelijk is om binnen de cursusduur opgelopen vertraging in te halen.

Mevrouw **Jorritsma-van Oosten** (D66): Is het de bedoeling dat een dergelijk fonds verplicht wordt voor universiteiten én hogescholen?

Minister **Ritzen**: Dat is in feite al het geval. De vraag is alleen hoe die verplichting vorm zal krijgen. Dit is een doorn in het oog van studenten. Ook de overdraagbaarheid speelt een rol. Kan een en ander worden meegenomen als je van de ene plek naar de andere gaat? Het zijn allemaal zaken die wij in de komende periode goed willen regelen. Ik zie wat dit betreft geen problemen met de instellingen, omdat het als vanzelfsprekend wordt ervaren dat hiervoor een lijn wordt ingezet.

Wat de bestuursstructuur betreft proberen wij in relatie met het ontwikkelingsplan hoger onderwijs met een wetsvoorstel te komen. Deze combinatie zal in september of oktober aan de Kamer worden voorgelegd.

Ik heb al iets gezegd over de aard van de ontwikkelingen inzake de bestuursstructuur. Het gaat er vooral om, verantwoordelijkheden te versterken. Ik heb dit opgemerkt mede naar aanleiding van de opgedane ervaringen in de afgelopen maanden. Dit geldt voor de verantwoordelijkheden van het college van bestuur, maar zeker ook binnen de faculteiten voor de structuur en de kwaliteit van het onderwijs.

De vakorganisaties zijn op het ogenblik nog niet betrokken bij het overleg. De heer Van Gelder heeft dit juist opgemerkt. Ik heb ook nagedacht over de wijze waarop de overheid haar rol in dat opzicht het best kan vervullen. Immers, de centrales spreken als partij in eerste instantie met de werkgevers. Dat zijn de HBO-raad, over de CAO, en de VSNU. Daar heeft de decentralisatie van de arbeidsvoorwaarden weliswaar nog niet helemaal vorm gekregen, maar wat wel in toenemende mate gebeurt. Ik zie voor mijzelf daarin een enthousiasmerende en bemiddelende rol weggelegd. Ik zal bevorderen dat die twee partijen met elkaar in gesprek komen over de combinatie van de hogere eisen die gesteld worden aan het personeelsbeleid, in het bijzonder de componenten die betrekking hebben op beoordeling van onderwijsprestaties, en de arbeidsvoorwaarden. Het debat met een dergelijk verloop kan tot een gunstig resultaat leiden.

Hoewel de woordvoerders niet hebben gesproken over de ontwikkelingen hierna, wil ik daar wel een enkel woord aan wijden. De onrust is namelijk nog niet helemaal weg. Ook gisteren was er weer een voorval in Alkmaar. Jonge mensen hebben vanzelfsprekend het recht om hun stem te laten horen. Ik roep ze wel heel nadrukkelijk op om dat te doen in overeenstemming met wat zij ons vragen, en wel om ze serieus te nemen en ze als volwassen mensen te beschouwen. Vandaar mijn oproep om hun stem ook op een volwassen manier te laten horen. Het soort acties zoals die op 15 december jl. bij de spoorwegen in Utrecht en gisteren in Alkmaar, gelukkig op kleinere schaal, horen daar niet bij.

Nog iets over de discussie over de studiefinanciering. Toch wel tot mijn vreugde heb ik gemerkt dat daar op heel veel fronten positief op gereageerd wordt in die zin dat er behoefte aan bestaat. Ik besef heel goed dat een aantal personen zich hebben afgevraagd of daarmee geen nieuwe onrust gecreëerd wordt. Daar heb ik absoluut geen aanleiding toe willen geven. Toch heeft het kabinet in dezen een verantwoordelijkheid, ondanks dat er nu geen financiële taakstellingen meer zijn. Bovendien heeft het kabinet vrij veel ruimte om aan te geven dat dit geen invloed heeft op de positie van de huidige studenten, misschien zelfs niet op de aankomende studenten. Tegen die achtergrond kan het debat ook goed gevoerd worden. In zekere zin is dit een paradox. Het kabinet moet natuurlijk niet onder invloed van alle relatieve ellende van de afgelopen maanden, onder zijn verantwoordelijkheid wegduiken.

De heer Stellingwerf heeft gelijk, als hij zegt dat dit niet alleen voor de basisbeurs geldt, maar ook voor andere onderdelen van het stelsel. De heren Rabbae en Poppe hebben ook gelijk, als zij menen dat dit in een brede context moet gebeuren. Inderdaad moeten wij een aantal knopen doorhakken aangaande het stelsel van studiefinanciering op de lange termijn. Eerst moet er een discussie komen en vervolgens moeten daaruit conclusies getrokken worden. Dat dient niet op korte termijn te gebeuren. Ik denk aan het begin van 1996. Het kabinet heeft het voornemen om de Kamer op de kortst mogelijke termijn te informeren over zijn intenties bij de procedure. Mijn opmerkingen over de basisbeurs zijn dus min of meer analytisch, maar niet zonder politiek belang. Zeker, anders had ik die niet gemaakt. Ik ben namelijk geen hoogleraar meer, maar heb ik een verantwoordelijkheid in het kabinet.

Daarbij is het van het allergrootste belang dat wij ons realiseren dat hiermee niet gezegd is dat dit de uitkomst moet zijn. Er zijn verschillende uitkomsten mogelijk. Zo kan de uitkomst zijn dat het blijft zoals het nu is. Het lijkt mij ontzettend belangrijk dat toch de discussie gevoerd wordt. Wij weten dan inderdaad dat wij de komende jaren op die wijze willen doorgaan. Dit is ook belangrijk voor de studenten.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): De minister heeft gelijk als hij zegt dat het beter is om niet onder druk te discussiëren over het nieuwe stelsel. Op een gegeven moment moet je echter discussiëren, je kunt dat niet uitsluiten.

In dat verband heb ik twee vragen. Hoe moet ik de openheid die hij aan de discussie geeft, zien in het licht van het regeerakkoord en de prestatiebeurs? Is de minister serieus van plan om het alternatief van de academicibelasting op zijn merites te bestuderen en dit niet meteen af te wimpelen als een zuiver Australische ziekte?

Minister **Ritzen**: Ik denk dat het heel goed is om de discussie als zodanig te voeren. Ik denk ook dat alternatieven zeker binnen bereik moeten komen. Ik zou de vraag eigenlijk willen omdraaien. Is de heer Rabbae ook geïnteresseerd om in discussie te gaan over de ins en outs ervan? In de eerste plaats is de academicibelasting niet het Australische systeem. De academicibelasting heeft alleen maar betrekking op de collegegeldcomponent van het Australische systeem. Daarbij heeft mijn Australische collega keer op keer gezegd en in de publiciteit naar voren gebracht dat hij er zo snel mogelijk van af wil. Wat dat betreft is het dus van belang om de discussie daarover in openheid te voeren. Ik wil er in elk geval een discussie over voeren.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Het is misschien flauw en het is eigenlijk niet mijn niveau, maar ik moet toch zeggen dat ik onlangs iemand heb gesproken van de Universiteit Twente. Die is ook in Australië geweest en hij heeft dezelfde minister gesproken. Hij komt echter met een andere opmerking van dezelfde collega. Ik wil daarin nu niet treden, want dan wordt het een welles/nietes-discussie. Ik heb wel begrepen dat dit systeem ondanks de kinderziektes aan het begin in elk geval door de burgerij en de studenten algemeen aanvaard is.

Minister **Ritzen**: Wij hebben hier het debat. Het is belangrijk dat het een open debat is, zoals ook de heer Rabbae naar voren bracht. Het moet niet plaatsvinden vanuit de gedachte dat de paaltjes geslagen zijn en dat dat het moet worden. Dan verwordt de discussie tot een dialoog van doven. Dat zou niet goed werken.

Ik wil nog een ander punt van de heer Rabbae oppakken en misverstanden over die cohortgewijze benadering uitsluiten. Die cohortgewijze benadering begint pas als alle maatregelen genomen zijn, zoals zij zijn voorgenomen in het regeerakkoord en in de begroting. Daar zit nogal wat in. Dat betekent dat het begint na de prestatiebeurs, na de wijziging voor de OV-jaarkaart, na de verkorting van de cursusduur en dus ook na de collegegeldverhoging. Het is goed dat eerst de huidige voorstellen zijn gerealiseerd. Het debat moet nu niet gaan over de vraag hoe wij omgaan met de studiefinanciering, daarbij het regeerakkoord weg denkend. Nee, wij moeten het regeerakkoord uitvoeren. Vervolgens moeten wij bekijken hoe op langere termijn de studiefinanciering moet worden ingericht.

De heer Schutte en mevrouw Jorritsma vroegen hoe het nu staat met de prestatiebeurs. Daarvoor bestaat een geordende procedure. Het kabinet bereidt dat voor en vraagt aan de Raad van State om advies. Wij verwachten dat advies elke dag. Wij denken dat op zeer korte termijn de Tweede Kamer de wetsvoorstellen kan ontvangen. Het kan een week, maar het kan ook twee weken duren. Wij proberen inderdaad wel benen daarmee te maken vanuit twee opvattingen. De eerste opvatting is dat de studenten daarover zekerheid hebben. Natuurlijk is het aangekondigd en men weet ervan. Men mag ook als geïnformeerd worden beschouwd. Het is echter toch belangrijk dat de Tweede Kamer en de Eerste Kamer met de uitwerking akkoord zijn gegaan. De tweede opvatting is dat de uitvoering verantwoord moet zijn en op een goede manier moet kunnen plaatsvinden. Dat betekent dat op alle fronten tijdigheid van het begin van de uitvoeringsmaatregelen gewenst is.

En zo, voorzitter, sluit ik af met eigenlijk weer teruggrijpen op het begin. Het is niet de bedoeling om nu het boek te sluiten. Het is geen boek dat wij hebben opengelegd, waarin wij een beetje gelezen hebben en dat wij vervolgens weer gesloten hebben. Nee, wij zijn bezig met het schrijven van het boek. Wij hebben een hoofdstuk afgerond. Ik denk dat daar perspectief uit blijkt. Wat mij betreft moeten wij vervolgens aan de slag met betrekking tot de studeerbaarheid, rekening houdend met de grote prestaties die al op de universiteiten en hogescholen geleverd zijn en met het oog op de inrichting op langere termijn van het hoger onderwijs.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): U hebt geen antwoord gegeven op een vraag door mij in eerste termijn gesteld. Daarom herhaal ik deze graag. Ik heb u gevraagd of u in dit huis, aan alle partijen hier aanwezig, wilt toezeggen dat u voortaan jaarlijks de collegegeldverhoging zult koppelen aan de bereikte resultaten inzake de kwaliteitsverbetering.

Minister **Ritzen**: Even terugbladerend in mijn aantekeningen besef ik dat deze vraag ook door de heren Van Gelder en Van der Vlies en door mevrouw De Vries is gesteld. Haar vraag was iets anders geformuleerd: kan er bij de begroting ingegrepen worden? Naar mijn mening moet dat de normale procedure zijn. De vraag is hoe licht of hoe zwaar je die wilt maken. De volgende fase is die van de begroting voor 1996. Voor dat jaar is een collegegeldverhoging opgenomen, die ingaat op 1 augustus 1996. Met andere woorden: in het begrotingsjaar 1996 zal voor een aantal maanden een hoger collegegeld gelden. De begrotingsbehandeling lijkt mij voor de Tweede Kamer het meest voor de hand liggende tijdstip om te beoordelen of zij met dat onderdeel van de begroting akkoord gaat. In die begroting moeten ook de resultaten van de werkgroep kwaliteit en studeerbaarheid, de voornemens over het personeelsbeleid en de macro-doelmatigheid zichtbaar zijn. Deze drie elementen waren eerder aan de orde.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Legt u de bereikte stand van zaken dan aan de Kamer voor en mag de Kamer het dan zeggen? Ik had eigenlijk wat anders begrepen. U hebt een akkoord gesloten en hebt de kwaliteitsverbetering en de collegegeldverhoging met elkaar in verband gebracht. Ik had begrepen dat u als eerste de verantwoordelijkheid neemt en op grond van het bereikte resultaat een voorstel zult doen. Dan kan de Kamer achteraf wel of niet steun hieraan geven.

Ritzen

Minister **Ritzen**: Het laatste is het geval. Het voortouw ligt bij het kabinet om de gemaakte afspraken uit te voeren. Het kabinet zal dus jaarlijks de Kamer bij de begrotingsvoorbereiding erover informeren, zodat deze zaak in het reguliere begrotingsdebat meegaat. De Kamer kan er dan een oordeel over geven.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Dit antwoord is bevredigend, maar wat te algemeen. Daarom vraag ik om een specificatie. Bent u ertoe bereid, afhankelijk van de bereikte resultaten de collegegeldverhoging vast te stellen?

Minister **Ritzen**: Ik ga ervan uit dat op grond van de inspanningen die geleverd worden, de collegegeldverhoging op 1 augustus 1996 ¦ 150, op 1 augustus 1997 ¦ 175 en op 1 augustus 1998 ¦ 175 kan zijn. Ik zal de Kamer de informatie geven waarmee ik de verhoging elk jaar opnieuw motiveer. Als de vraag van de heer Rabbae is, of het mogelijk is dat het kabinet dan tot de conclusie komt dat een collegegeldverhoging niet verantwoord is, is het antwoord: ja.

□

De heer **Lansink** (CDA): Voorzitter! Ik dank de minister voor de gegeven antwoorden.

Mijn dank is niet zo uitbundig als ik in een eerdere fase wel eens heb uitgesproken. Ik denk terug aan de behandeling van de Wet op het hoger onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek. Dat komt door een hoofdlijn in het betoog van de minister die te denken geeft, althans voor een sociaal-democraat. De minister legde namelijk sterke nadruk op profijtbeginsel en prestatiebeurs, toen hij sprak over het toerekenen van investeringen aan studenten. Mijn stelling is dat het studeren aan hogeschool en universiteit ook van groot belang is voor de samenleving, die hieraan dus een zeer belangrijke bijdrage moet leveren. Tegen die achtergrond wijst de CDA-fractie de ombuigingstaakstelling van 1,5 mld. af. Ik zal dadelijk ingaan op de consequenties daarvan voor de collegegelden.

Voorzitter! Naar mijn mening zijn de instellingen er altijd aan gehouden om de studeerbaarheid te beklemtonen. Dat zij nu via deze financiële toestand, die voor twee jaar is gecreëerd, genoegen nemen met het fonds is tot daaraan toe, maar ik houd mijn bedenkingen tegen de constructie. De discussie moest even beëindigd worden en de rust moest weerkeren. We zullen zien hoe het uitpakt, ook gehoord de discussie met de heer Rabbae over de consequenties voor de verhoging van het collegegeld.

De minister heeft in het laatste deel van zijn betoog een heel merkwaardige uitspraak over de studiefinanciering gedaan. Hij sprak over een open discussie. De basisbeurs is eigenlijk ook maar een gedachte; het kan ook zijn dat alles blijft zoals het is. Ik noteer dat, want dat betekent dat de basisbeurs zal blijven en dat de prestatiebeurs er niet komt. Dat kan ik toch moeilijk rijmen met het indienen van een wetsvoorstel bij de Raad van State. Het is daarom van tweeën één: ofwel wij gaan een open discussie aan over de studiefinanciering, die ik voer langs de lijnen van ons verkiezingsprogramma ± voortgangscontrole en behoud van de structuur ± ofwel wij slaan een geheel andere weg in. Hier ontstaat een nieuwe onduidelijkheid, die overigens ook in het interview in de Volkskrant werd gegeven. Ik houd staande, dat de benadering van de minister in juni bij de behandeling van het wetsvoorstel een andere was dan nu.

Voorzitter! De heer Rabbae zei het kort door de bocht: er is geen ratio voor de verhoging van het collegegeld. Die is er ook niet in de opvatting van het CDA. Ik heb dat al eerder kenbaar gemaakt in het debat in december. Het is een uitweg geweest volgens het beginsel van ''profijt, profijt en nog eens profijt''. Een verhoging van ¦ 1050 geeft al te denken dat het zo gemakkelijker dan anders kan. Ik houd staande dat wij één systeem hebben, waarin wij de gehele financiering bekijken. De Kamer heeft eerder gezegd dat het retributiebeleid in overeenstemming moet worden gebracht met de studiefinanciering en omgekeerd. Geen rondpompen van geld. Sterker nog, de Wet op de studiefinanciering is destijds via een motie van onze betreurde collega Van den Anker en mij op gang gekomen, juist omdat wij meer rechtsbescherming wilden en van het ad-hoc-retributiebeleid af wilden. Overigens, ''retributie'' is een moeilijk woord voor het heffen van collegegelden. Nu zie je ineens het omgekeerde gebeuren. Het is wel jaren later, maar ik houd staande dat de verhoging van de collegegelden geen goede weg is, omdat er ook nog een taakstelling van 1,2 mld. ligt. Om daar helderheid over te geven, wil ik de Kamer de volgende uitspraak voorleggen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat in het regeerakkoord een ombuiging van 1 mld. op de studiefinanciering is voorzien;

van oordeel, dat het retributiebeleid en de Wet op de studiefinanciering de toegankelijkheid van het hoger onderwijs niet mogen belemmeren;

voorts van oordeel, dat de voorgestelde verhoging van de collegegelden een onevenwichtige lastenverzwaring voor studenten en ouders betekent;

verzoekt de regering af te zien van de voorstellen inzake de verhoging van de collegegelden,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Lansink. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 71 (23900-VIII).

De heer **Lansink** (CDA): Voorzitter! Wij hebben gisteren de publikatie van het rapport van de WRR beleefd, waarover zojuist kort van gedachten is gewisseld. Wij hebben het rapport van de commissie-De Moor van de VSNU gekregen en wij hebben onze eigen inbreng. Het zal duidelijk zijn dat het debat over de verbetering of de vernieuwing van het stelsel niet ten einde is. Ik wil er niet teveel over kwijt, maar ik wil wel opmerken, dat als bewindslieden tussentijds stellingen betrekken deze stellingen dan ook weer van invloed zijn op het debat. Naarmate het debat opener wordt, wint het aan kracht en verliest het regeerakkoord aan betekenis!

□

Mevrouw **J.M. de Vries** (VVD): Voorzitter! Ik dank de minister voor de beantwoording van bijna al mijn

vragen. Ik wil mij in tweede termijn beperken tot opmerkingen over de brief van 27 januari. Ik laat alle artikelen in kranten en rapporten van raden maar even buiten beschouwing; deze zullen het komende halfjaar nog vaak genoeg de revue passeren.

Ik begin met de dekking van de 34 mln. De minister zegt: die wordt gevonden in het centraal beheer, de middelen. Een en ander is opgenomen in de meerjarenraming, die over deze kabinetsperiode heen gaat. De enige constatering die ik hierbij kan maken, is dat deze bezuiniging in feite in de toekomst en niet binnen deze regeerperiode ligt. De bezuiniging wordt later ingevuld.

Dan kom ik bij een vraag waarop de minister geen antwoord heeft gegeven. Ik heb hem gevraagd of hij inzicht kan geven in de dekking van de tegenvallers van de OV-jaarkaart en de tempobeurs. Wij zijn er zeer verheugd over dat de minister de auditorenregeling en de algemene maatregel van bestuur naar voren wil trekken, naar 1 juli 1995. Dit punt zal nog aan de orde komen in het kader van de te behandelen prestatiebeurs. Wij komen er dan op terug.

De minister heeft gezegd dat de bestuursstructuur in september/ oktober onderdeel uitmaakt van het ontwikkelingsplan. Dat is op zichzelf, in de tijd gezien, vrij snel. Toch zal het omzetten van het ontwikkelingsplan in wetgeving de nodige tijd vergen. Dat zal misschien pas tegen het einde van deze regeerperiode zijn beslag krijgen. Ik vraag de minister om de bestuursstructuur en de bekostigingssystematiek naar voren te halen in het wetstraject en om daarmee niet te wachten totdat het geheel in deze Kamer wordt besproken.

Tot slot kom ik bij de collegegelden. Het is mij duidelijk dat wij nu, met het akkoord gaan met de inhoud van de brief, in principe de collegegeldverhoging voor drie jaar vaststellen. Echter, de minister zal ieder jaar bij de begrotingsbehandeling motiveren waarom deze verhoging al dan niet gewenst en verantwoord is, dit gerelateerd aan het programma van studeerbaarheid. De Kamer kan er dan ook nog altijd op terugkomen, mocht zij niet tevreden zijn met hetgeen is bereikt.

□

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de voorzitter! Ik dank de minister voor de beantwoording, die opnieuw een dosis optimisme en volhardendheid uitstraalde. Dat mag bij dit onderwerp ook wel. Daarop heb ik dan ook geen enkele kritiek. De minister heeft uitspraken gedaan over het stelseldebat. Hij heeft aangegeven hoe hij ertegen aankijkt. Het moet een inhoudelijke discussie worden, waarbij niet bij voorbaat modellen worden vastgelegd. Tevens heeft hij een reactie gegeven op het WRR-rapport en het interimrapport van de commissie-De Moor. Het past er allemaal bij. Dat is prima. Het belooft in ieder geval een zeer interessante en brede discussie te worden. De signalen die uit het WRR-rapport en uit het interimrapport van de commissie-De Moor komen, zijn niet vreemd, gelet op de discussie in het veld zelf. De modellen die niet zonder meer passen bij de gedachtengang die in de brief is verwerkt, zullen duidelijk naar voren komen.

Dat brengt mij bij een vraag die ik in eerste termijn ook al voorzichtig heb geformuleerd. Hoe zeker is het dat de doelstellingen van het kabinet in het overleg dat is gestart, ook worden bereikt? De minister en ik hebben een verband gelegd met de bestaande bestuursstructuur. Dat was in het verleden schuldig aan het moeizaam tot stand komen en vooral het effectueren van afspraken. Hoe zeker is de minister ervan dat het ook zal lukken?

Dan kom ik te spreken over het collegegeld. Ik zie een duidelijke relatie tussen het collegegeld dat van de student wordt gevraagd, het stelsel van studiefinanciering en de rol van de overheid daarin. Uiteindelijk moet er een evenwichtige verhouding ontstaan tussen een publiek en een individueel belang. Dat er een rol ligt ± wellicht een sterkere dan in het verleden het geval was ± voor het collegegeld, wijs ik niet bij voorbaat af. Daarom is het goed dat wij er per jaar over kunnen beslissen of het definitief kan doorgaan. Daarbij moet wat mij betreft niet alleen een relatie worden gelegd met de effectuering van de afspraken die nu in beginsel zijn gemaakt. Er moet ook een relatie worden gelegd met de voortgang van het systeem van studiefinanciering.

□

De heer **Van Gelder** (PvdA): Voorzitter! Het belangrijkste is dat wij een proces ingaan en dat daarin veel overleg, veel discussie zal plaatsvinden. Ik vind het noodzakelijk dat de minister elke keer bekijkt in hoeverre hij dat proces kan stimuleren. Dat kan betekenen dat er tussentijds wetgeving moet komen. Mevrouw De Vries gaf een voorbeeld: als de bestuursstructuur een belemmering is om bijvoorbeeld invulling te kunnen geven aan een aantal aspecten van de zogenaamde studeerbaarheid, dan moet dat tussentijds aan de orde komen. Een tijdje geleden heb ik aan staatssecretaris Nuis gevraagd om te kijken of je op het ministerie kunt nadenken over experimenteerartikelen en of je bepaalde processen van wetgeving wat kunt versnellen. Ik wil dat nog eens onder de aandacht van de minister brengen.

Ondanks alles komt er toch vrij veel op de instellingen af. Ik wil ze toch voorhouden dat de doelmatigheid wat ons betreft fors vergroot kan worden. Wij gaan ze daarin niet de maat nemen. Wel denk ik dat de instellingen hun relatie met de politiek kunnen verbeteren door duidelijk inzicht te geven of men kan komen tot een bepaalde reshuffling van de opleidingen, tot meer samenhang in de opleidingen en in ieder geval tot profilering van de opleidingen. Die thema's kunnen aan de orde komen in de discussie over de stelselwijziging, maar ze kunnen ook elk moment tussendoor worden opgepakt.

Wat het collegegeld betreft, is voor ons essentieel dat wij inzicht krijgen in de relatie tussen de aanpak van de verbetering van de studeerbaarheid en de vraag of het dan gerechtvaardigd is om meer eisen aan de instellingen te stellen. Ik wil hierbij wel opmerken dat wat ons betreft de discussie over het collegegeld elk jaar plaatsvindt. Volgens mij moet een verhoging ervan wettelijk worden geregeld, zeker als het in de begroting staat. Dan hebben wij een paar handvatten. Het zou de minister sieren als hij daaraan een bijdrage zou leveren. Het begrip ''kwaliteit van het onderwijs'', zo heb ik mij laten vertellen, is al moeilijk handen en voeten te geven. Het begrip ''verbetering van de studeerbaarheid'' moet dan ook wel op enigerlei

wijze objectiveerbaar zijn. Gesteld dat de studenten in onze richting roepen dat er geen sprake van is en er zou tegelijkertijd door een communicatiestoornis in de instellingen wel vrij veel gedaan worden. Dan kunnen wij hier wel besluiten om het collegegeld niet te verhogen, maar dat betekent wel dat je de instellingen in feite kort en straft. Het moet dus gaan om een nieuw evenwicht tussen inspanningen van de studenten en inspanningen van de instellingen. Dat evenwicht zou ik graag benadrukt willen zien. Ik wil nogmaals onderstrepen ± het schijnt de heer Lansink enigszins te zijn ontgaan ± dat de verhoging van het collegegeld wordt gecompenseerd in de aanvullende beurs en dat grote groepen studenten daar geen last van hebben.

Voorzitter! Ik wil nog een opmerking maken...

De heer **Lansink** (CDA): Ik maak bezwaar tegen de tussenzin van de heer Van Gelder. Natuurlijk is het mij niet ontgaan dat het gecompenseerd wordt. Ik heb gekeken naar de middeninkomens en naar de belemmeringen, want er zijn ook nog eens studenten voor wie het moeilijk is om via hun ouders hun geld binnen te krijgen. Er zijn allerlei andere aspecten. Het is mij helemaal niet ontgaan. De opmerking slaat dus echt nergens op.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Dat brengt mij op het volgende punt. Misschien kan de heer Lansink daar weer op reageren, want daar gaat het eigenlijk om. Het betreft de hoofdlijn die hij bestrijdt in de aanpak van de minister. Ik vind het werkelijk bijna een gotspe wat hij nu wil aangeven, alsof de PvdA niet meer zou erkennen dat het onderwijs, zelfs het hoger onderwijs, een belangrijke investering voor de samenleving is. Daar is geen sprake van. Wel is de vraag aan de orde of je op een aantal terreinen van overheidszorg tot een herijking kunt komen van de rol van de overheid versus de rol van het individu. Het is natuurlijk een probleem om dergelijke punten aan de orde te stellen. Het zou echter ook in de partij van de heer Lansink niet anders zijn gegaan dat je, als je tot een gezondmaking van overheidsuitgaven wilt komen, op een aantal terreinen keuzes moet doen. Die keuzes zullen altijd leiden tot een verschuiving van de aandacht van de collectieve sector naar het individu, of je het nu hebt over de sociale-zekerheidsstelsels dan wel over de individuele huursubsidie. Dat zijn keuzes. Ik vind het heel raar dat er nu een beeld wordt geschapen dat het CDA staat voor een maatschappelijke betrokkenheid, een maatschappelijke uitdrukking op het gebied van het hoger onderwijs. De heer Lansink weet net zo goed ik dat in zijn partij allerlei discussies plaatsvinden over de sociale zekerheid en de individuele huursubsidie die precies dezelfde vraag raken. Het gaat wat ons betreft om een herijking van de rol van de overheid versus de rol van het individu. Dat is de hoofdlijn van dit regeerakkoord. Wij staan daar achter. Dat heeft niets met neo-liberaal gedoe te maken. Dat heeft ermee te maken of je op een verantwoorde manier tot besluitvorming kunt komen.

De heer **Lansink** (CDA): Voorzitter! Ik sprak de minister aan, toen hij het op een gegeven ogenblik had over de toerekening naar het individu. Hij zette dat af tegen de toerekening naar de samenleving. Als de PvdA 1,5 mld. bezuinigt op het onderwijs ± collega Van de Camp heeft er eerder over gesproken ± terwijl dat niet in het verkiezingsprogramma is aangegeven, dan mag ik daar toch mijn vraagtekens bij zetten? Dan betekent dat toch dat u het hoger onderwijs ± daar wordt het allemaal weggehaald ± minder waardevol acht en dat u het meer een zaak van het individu vindt? Anders kan ik niet begrijpen dat u dit nu allemaal aanvaardt, inclusief de uitkleding van de Wet op de studiefinanciering, terwijl de PvdA bij de behandeling ervan tegen die wet stemde omdat die niet mooi genoeg was. Dat ben ik natuurlijk niet vergeten.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Het is handig als je een heel goed geheugen hebt, maar op dit moment kijken wij even naar de toekomst, mijnheer Lansink, en dan...

De heer **Lansink** (CDA): Maar we hebben ook te maken met wat hier eerder is gebeurd, met wat in de afgelopen jaren naar voren is gebracht en zelfs met wat de minister heeft opgemerkt na de verkiezingen, in juni ± ik houd dat staande ± namelijk dat de grenzen zijn bereikt. Dat ging over de studiefinanciering, de eigen bijdrage en andere zaken. Dat u zich heeft laten inpakken door anderen waar het de totale taakstelling en de onderwijstaakstelling betreft, is uw zaak, maar daar mag ik mijn kanttekeningen bij maken. Dat is helemaal geen gotspe, maar de werkelijkheid.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Het is toch verstandig om de realiteit een beetje voor ogen te houden. Waar het om gaat is dat in dit regeerakkoord is gekozen voor een algemene lijn, waarbij wordt bepaald wat de taak van de overheid en van het individu is. Als je daarin een kleine verschuiving aanbrengt en die kunt beargumenteren, ook binnen het onderwijs, op grond van het feit dat je bepaalde onderwijsvormen wilt ontzien die ook voor de kennisintensieve samenleving in de toekomst van belang zijn, tart ik u om aan te tonen dat daarmee van een fundamentele verschuiving sprake is. Ik heb begrepen dat de minister heeft willen aantonen dat de rol van de overheid jegens het hoger onderwijs X-¦ 1000 per student vergt ± als je het dan toch even plat wilt uitdrukken ± en dat in de bijdrage van een individu aan dat bedrag van een iets hoger bedrag sprake is. Ik vind dat niet leuk, maar als je dat afzet tegen de totale hoeveelheid wensen en verlangens in de samenleving, vind ik dat te rechtvaardigen. Dat leidt inderdaad tot een kleine verschuiving van het belang van het individu versus dat van de samenleving.

De heer **Lansink** (CDA): Daar zit een begin van erkenning in, maar ik kan toch werkelijk niet begrijpen dat u 800 mln. een kleine verschuiving vindt. Het gaat om 1 mld. op de studiefinanciering en om 150 áÁ 200 mln. langs deze route, en dan zijn er nog de retributies in het andere wetsvoorstel. Het gaat dus om 1,2 mld., en dat is toch geen kleine verschuiving? Wat zullen we nu krijgen? We hebben hier wel eens debatten gevoerd over kleinere bedragen!

De heer **Van Gelder** (PvdA): Ongetwijfeld! Die zijn ook net zo interessant. Zo kan ik ook een discussie voeren: als je het ene argument hebt gehanteerd, spring je

op het volgende, en dan ga je weer door. U had het over de vraag of er een fundamentele verschuiving plaatsvindt in de bekostiging van het onderwijs van het individu naar de samenleving, of van de samenleving naar het individu. Het is mijn stelling dat, als je aan studenten ¦ 500 meer aan collegegeld vraagt, wat ik niet leuk vind ± ik sta daar niet bij te springen ± er nog geen reden is om te zeggen dat de overheid haar fundamentele belang in de richting van het hoger onderwijs terugtrekt. Daar is namelijk geen sprake van.

Een tweede thema is de discussie over de studiefinanciering, die nog breed gevoerd kan worden. Maar ook dan is het de vraag, in hoeverre 1 mld. neerslaat op de hoogte van de bijdragen die jongeren van het Rijk krijgen, of dat het wel eens zo zou kunnen zijn dat ook daar sprake is van een andere aanpak van het mechanisme, waarbij je jongeren en instellingen op een andere manier aanspreekt, waardoor de effectiviteit van het verblijf aan de instelling wordt vergroot. De hoeveelheid jaren dat men daar verblijft wordt dan kleiner, waarna het de vraag is, of dat leidt tot een wezenlijke inkomensdaling voor studenten. Ik tart u, straks na de discussie aan te tonen dat de toegankelijkheid op het spel komt te staan en dat studenten daardoor zo ontzettend nadelig worden beÊnvloed.

De heer **Lansink** (CDA): Wij hebben bij de behandeling van de Wet op de studiefinanciering keer op keer discussies gevoerd over de vraag, hoever het lenen zou kunnen gaan. Er zijn onderzoekingen geweest, in welke mate dat belemmerend zou kunnen werken, in relatie tot de eigen bijdragen, weigerachtigheid van ouders enzovoorts. Er is hoe dan ook aangetoond dat lenen op zichzelf al een vorm van een drempel is, wat uiteraard afhankelijk is van de hoogte. Als de minister overgaat op het systeem van de prestatiebeurs, krijg je nog een ander verschijnsel, want die beurs wordt later alleen maar als beurs uitgekeerd wanneer er een behoorlijke prestatie is geleverd. Het feit dat men het wat anders heeft moeten doen, kan ook komen door andere oorzaken. We moeten dat wetsvoorstel overigens nog krijgen; het gaat mij erom dat die 1,2 mld. waarover ik het heb, een verschuiving is van collectief naar individu. Dat is geen kleine verschuiving. Ik heb er alle begrip voor dat u dat gaat verdedigen, maar dat is iets heel anders dan wat de Partij van de Arbeid tot nu toe, dat wil zeggen tot vorig jaar, heeft verdedigd. Ik stel dat politiek toch belangrijke feit vast.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Ik stel daar twee dingen tegenover. In de eerste plaats is het een verschuiving, maar of het er een is van het collectief naar het individu is de grote vraag, wat zal moeten blijken uit de discussie. Want als het gaat om een systeemverandering, waarin je tot een ander samenspel komt van studenten die eisen mogen en kunnen stellen aan de universiteiten en hogescholen ± wij ondersteunen ze daarin ± en waarin universiteiten en hogescholen zich inspannen om de organisatie van het onderwijs te verbeteren, ofte wel over en weer een nieuwe invulling van relaties, is het maar sterk de vraag of de gemiddelde student daarvan straks zoveel nadelen ondervindt. Dat zal moeten blijken uit de concrete voorstellen. Dat levert dan voor de overheid geld op, maar de nieuwe arrangementen tussen studenten en universiteiten en hogescholen werken wellicht veel minder nadelig uit voor de studenten. Dat zullen wij moeten afwachten. Ik vind het echter te gemakkelijk om deze opmerking te maken.

Daaraan gekoppeld blijft de vraag staan of het te rechtvaardigen is dat een politieke partij op een aantal terreinen conclusies trekt uit de praktijk. Als ik øÂøÂn ding geleerd heb en als ik dat aan de Kamer mag voorhouden, is het dat als wij de universiteiten en hogescholen verweten hebben dat ze te weinig werk hebben gemaakt van de twee-fasenstructuur, het antwoord in veel gevallen was: hoe kun je van ons verlangen dat studenten vier jaar aan de universiteit willen en kunnen verblijven, als je ze een studierecht van zes jaar geeft. Ik moet vaststellen dat er inderdaad sprake is van een niet sluitende aanpak. Als je universiteiten wilt aanspreken, moet je ook jongeren kunnen aanspreken op hun gedrag. Er moet congruentie in die aanpak zitten. Dat zijn dingen die wij hebben willen leren. Ik vind dat geen schande, zelfs niet voor een sociaal-democraat.

De heer **Lansink** (CDA): Als wij nu moeten gaan discussiÈren over een nieuwe formule, C in plaats van C+1, kan dat, maar dat is nu niet aan de orde. De keuze om de studieduur en verblijfsduur anders te maken dan de echte cursusduur is daar een onderdeel van. Het gaat mij echter om de vraag wat met de eerste vier jaar moet gebeuren, wie dat moet betalen, hoe hoog het resolutiebeleid moet zijn enzovoort. Ik kan niet anders vaststellen dan dat daar, ook ten opzichte van discussies over de formule C+1 ± die indertijd van harte door de PvdA is ondersteund ± een wijziging in het beleid voor nodig is.

De heer **Van Gelder** (PvdA): Ik stel voor dat wij deze discussie voeren als de concrete voorstellen voorliggen. Op dat moment kan ik de heer Lansink bewijzen dat hij de stelling die hij hier betrekt, niet waar kan maken.

□

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Mijnheer de voorzitter! De minister van OCW is een groot regisseur. Tegenover de collegegeldverhoging zet hij als alternatief ± waarschijnlijk ook om de aandacht te verleggen ± dat wij moeten praten over de studeerbaarheid en kwaliteit van het onderwijs. Dat is iets dat wij ondersteunen en dat de minister de afgelopen jaren ook van harte heeft ondersteund. De samenloop van omstandigheden is echter keurig geregisseerd. Als hij ons uitnodigt om te praten over de toekomstige alternatieven als het gaat om de studiefinanciering, zegt hij dat wij daarover zullen spreken als de afspraken uit het regeerakkoord zijn gerealiseerd. Ons wordt dus weer een worst voorgehouden, naast de pijn van het regeerakkoord. Zo kunnen wij blijven doorgaan tot na het jaar 2000. Dat is een kunst, maar wij moeten als politiek wel weten waar wij onze tanden in moeten zetten. De minister volgend, kun je soms echter duizelig worden.

Op het punt van de collegegeldverhoging heb ik de minister gevraagd welke ratio hij daarbij heeft gehanteerd. Hij heeft daar geen antwoord op gegeven. Ik heb hem ook gevraagd of hij in het verleden de norm van 10% heeft gehanteerd. Als hij dat bevestigt ± ik hoop niet dat hij dit vanwege hetgeen ik nu ga zeggen, gaat intrekken ± en zegt dat de kosten van een student ¦ 20.000 zijn, dan is 10% van de kosten ¦ 2000. Dat betekent dat de

Mevrouw Jorritsma-van Oosten (D66)

verhoging buiten proporties is; iets dat hij eerder ook heeft gezegd. Hij moet echter het regeerakkoord uitvoeren. Ik ben benieuwd naar zijn antwoord op deze vraag.

Het spreekt vanzelf dat GroenLinks zich verzet tegen de verhoging van de collegegelden. Daarom sluit mijn fractie zich aan bij de motie van de heer Lansink. Maar die motie zal waarschijnlijk geen meerderheid krijgen. Vandaar dat wij een tweede drempel tegen deze zaak moeten opwerpen.

De heer **Van Gelder** (PvdA): De heer Rabbae zegt dat de fractie van GroenLinks zich vanzelfsprekend tegen de verhoging van het collegegeld verzet. Wat stelt hij daar dan tegenover? Moet er meer bezuinigd worden op de instellingen of kiest hij, evenals de heer Poppe, voor belastingverhoging?

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Tijdens de begrotingsbehandeling heb ik gezegd dat de samenleving het onderwijs als de belangrijkste bedrijfstak van Nederland moet zien. Gelukkig is er nu enige economische groei. Ik vind dat een deel van de meevallers gebruikt moet worden voor investeringen in het onderwijs. Dat heb ik bij de begrotingsbehandeling gezegd en dat vind ik nog steeds. Niet bezuinigen op de instellingen, maar de meevallers moeten aangewend worden voor investeringen in het belangrijkste bedrijf van de gehele samenleving.

Voorzitter! Er is een koppeling aangebracht tussen de verhoging van het collegegeld en de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Ik heb de minister gevraagd of hij bereid is, daaraan eventueel consequenties te verbinden. De minister was daar wel positief over, maar hij heeft, in tegenstelling tot de andere vragen, mijn vraag niet exact beantwoord. Daarom leg ik de Kamer de volgende motie voor.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende, dat de regering in overleg met organisaties van universiteiten, hogescholen en studenten een werkprogramma kwaliteit en studeerbaarheid heeft opgesteld;

overwegende, dat resultaten uit voornoemd werkprogramma de komende jaren zichtbaar zullen worden;

overwegende, dat in de brief van 27 januari 1995 de verbetering van de kwaliteit en de studeerbaarheid is gekoppeld aan de verhoging van de collegegelden;

verzoekt de regering een eventuele jaarlijkse verhoging van het collegegeld vanaf 1996 afhankelijk te stellen van zichtbare resultaten van het werkprogramma kwaliteit en studeerbaarheid,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Rabbae. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 72 (23900-VIII).

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Voorzitter! Ik kom terug op de uitwerking van het begrip ''kwaliteit''. Collega Van Gelder heeft daar ook over gesproken. Wij dienen te voorkomen dat er een welles/nietes-discussie tussen de universiteiten, de studenten en de minister ontstaat. Op welke wijze wil de minister hieraan handen en voeten geven? De minister overweegt wetgeving wanneer het overleg niet tot resultaten leidt. Wat voor soort wetgeving heeft hij op het oog?

□

Mevrouw **Jorritsma-van Oosten** (D66): Voorzitter! Ik dank de minister voor de beantwoording van de vragen. Direct of indirect heeft hij op al mijn vragen gereageerd. De minister is uitvoering ingegaan op de wijze waarop de vinger aan de pols gehouden zal worden op het punt van studeerbaarheid en kwaliteit. Het blijkt dat ik mij daar niet ongerust over behoef te maken. Ik wil echter toch nog graag van de minister horen dat de stuurgroep haar werkzaamheden op tijd zal hebben afgerond. Als wij bij de presentatie van de begroting voor 1996 een eerste overzicht van de stand van zaken krijgen, zal dit zeker het geval moeten zijn. Het is goed, op deze manier de ontwikkelingen te blijven volgen.

Er is een uitvoerige discussie gaande over de twee rapporten die het licht hebben gezien, namelijk het concept-rapport van de commissie-De Moor en het rapport van de WRR. In eerste termijn heb ik gezegd dat deze rapporten gezien kunnen worden als een bijdrage van deskundigen aan het debat dat zal

leiden tot het ontwikkelingsplan voor het hoger onderwijs. Ik heb alle vertrouwen in de werkgroep onder leiding van de staatssecretaris die dit debat zal organiseren. Naar mijn opvatting moet de politiek zich terughoudend opstellen tot het moment waarop zij aan de beurt is, namelijk het moment waarop het ontwikkelingsplan hoger onderwijs verschijnt. Het lijkt mij niet verstandig als wij ons nu al uitvoerig in die discussie gaan mengen. Ik zie die rapporten als bouwstenen, zij het belangrijke en interessante bouwstenen, voor het debat dat uiteindelijk moet leiden tot het ontwikkelingsplan.

De heer **Lansink** (CDA): Dat is een goede stellingname. Eigenlijk zouden wij alle microfoons weg moeten halen, geen persconferenties meer moeten bijwonen en gewoon thuis blijven. Waarom is er in de aanvankelijke tekst van het regeerakkoord eigenlijk zo'n pittige stellingname over die stelselwijziging opgenomen? Toen had D66 ook het argument van terughoudendheid aan kunnen voeren.

Mevrouw **Jorritsma-van Oosten** (D66): Nee, daar gaat het niet om. Het uitgangspunt in het regeerakkoord, waar mijn fractie volledig achter staat, is dat er een stelselherziening moet komen op basis van differentiatie van het onderwijs naar duur, aard en inhoud. Er is vervolgens een brief gekomen waarin het proces wordt beschreven waarlangs de invulling van die stelselherziening plaats zal vinden. In dat proces is ook een debat voorzien. Voor dat debat worden allerlei bouwstenen aangedragen door allerlei deskundigen en groeperingen, waaronder ook de WRR. Ik wil niet zeggen dat wij niet mogen zeggen wat wij daarvan vinden. Ik vind alleen dat de stelselherziening niet alleen op basis daarvan beoordeeld moet worden. Het is een bijdrage waar wij wel commentaar op kunnen geven, maar waar wij uiteindelijk geen conclusies aan moeten verbinden. Ik heb alleen maar willen aanduiden dat het een onderdeel is dat wij niet moeten onderschatten, maar dat wij zeker in de tijd niet moeten overschatten.

Voorzitter! Ik heb nog een laatste opmerking over het al dan niet verdwijnen van de basisbeurs. Aan het eind van mijn betoog in eerste termijn heb ik gesteld dat er niet alleen naar de letter, maar ook naar de geest in de trant van de cohortbenadering rust aan het front moet zijn. Het lijkt mij daarom niet verstandig om nu de discussie te starten aan de hand van een onderdeel van een toekomstige fundamentele discussie, namelijk de vraag ''Wat doen wij met de basisbeurs?''. Daarmee wordt onnodig onrust gecreëerd aan het front. Dat wil niet zeggen dat er niet fundamenteel over de studiefinanciering als onderdeel van een groter geheel gepraat kan worden. Ik geloof echter niet dat het verstandig is om toegespitst op de basisbeurs op dit moment nieuwe onrust te creëren. Ik denk dat niet alleen de huidige, maar ook de in de nabije toekomst aantredende cohorten rust hebben op het financiële front in de brede zin van het woord als de nu in de pijplijn zittende beslissingen genomen zijn.

□

De heer **Stellingwerf** (RPF): Mijnheer de voorzitter! Ik dank de minister voor de beantwoording van een aantal van onze vragen. De minister deelde onze vrees voor een desinvestering met betrekking tot het bedrag van 500 mln. en hij zei dat hij daarvoor de ogen open heeft. Ik wijs er nogmaals op dat wij wat dat betreft de vinger aan de pols moeten houden.

In eerste termijn heb ik aangegeven dat mijn fractie geen ''ja'' kan zeggen tegen de collegegeldverhoging met ¦ 500, met name omdat zij het probleem wil bezien in het licht van de ontwikkeling van de studiefinanciering. Er is op dit punt een relatie gelegd met de studeerbaarheid. In eerste termijn heb ik een vraag gesteld over de ontwikkeling van criteria voor studeerbaarheid, waarop niet is ingegaan. Een en ander is onduidelijk. Universiteiten en studenten gaan ermee aan de slag. De positie van de politiek is niet geheel helder. Met name op het punt van de toetsbaarheid van de studeerbaarheid blijven er vragen leven. Het gevaar dreigt immers dat wordt gedacht dat de maatregel waarschijnlijk zal vervallen als er onenigheid wordt gecreëerd over de kwaliteit, en dat kan natuurlijk niet. Er moet dus objectiviteit ingebracht worden. Kan de minister hierop ingaan?

Over de stelselherziening heeft de minister aangegeven dat feitelijk alles open ligt. Wij zullen hem daaraan houden, evenals aan het punt van de studiefinanciering. Die discussie moet gevoerd worden, waarbij de suggestie van de afschaffing van de basisbeurs geen doelstelling is. Dat wordt uiteraard genoteerd. Wij redeneren wel vanuit het punt dat die discussie allang gaande is, want het is geen nieuw startpunt. De minister weet voorts van ons dat wij de schuldenproblematiek van de studenten zwaar laten meetellen in die discussie, en dat zal niet veranderen.

□

Minister **Ritzen**: Mijnheer de voorzitter! Ook in deze tweede ronde spreek ik graag mijn waardering uit voor hetgeen de geachte afgevaardigden hebben uitgesproken. Op de opmerkingen zal ik reageren in de volgorde waarin zij zijn gemaakt.

De punten die de heer Lansink aandroeg, plaatste hij heel sterk in een brede context. Het waren ook geen nieuwe punten; hij zei zelf al dat hij de vraagtekens een aantal keren eerder had geplaatst. Mijn antwoorden zullen dan ook niet zoveel anders zijn dan hiervoor, maar misschien plaats ik ze in een breder perspectief.

Als we de totale overheidsbijdrage voor het hoger onderwijs en studiefinanciering van ruwweg 10 mld. delen door 460.000 ± het aantal studenten ± komen we uit op een bedrag van ¦ 20.000 tot ¦ 25.000 per student.

De collegegeldverhoging, oplopend tot ¦ 500 met volledige compensatie, is in vergelijking daarmee een relatief gering bedrag. Dat doet de overheid dus; het is een klein stapje, met vervolgens volledige afdekking van de toegankelijkheid. Ik zeg nogmaals dat de heer Lansink oppositie voerde voor het kabinet, want toegankelijkheid staat bij ons ook volstrekt voorop, echter met een financiële inzet.

Ik geef nog een aanvulling op de reactie van de heer Van Gelder. Het is niet alleen een verschuiving, maar ook een vermindering van het beroep op de overheid. De heer Van Gelder zei dit ook al met zoveel nadruk. Wij zouden hierin kunnen slagen, en het is helemaal niet zo raar om te denken dat dit kan. De heer Schutte had het over natuurlijk

optimisme, een gezonde afwijking die bijna nodig is in dit vak. In andere landen is te zien dat het mogelijk is. Ik verwees hiervoor naar de Scandinavische landen en de Angelsaksische ervaringen: cursusduur en studieduur kunnen hetzelfde zijn, zelfs in een hoogkwalitatief stelsel van onderwijs. In dit opzicht hebben wij op een aantal punten in ons onderwijs heel gunstige historische ontwikkelingen gezien en op een aantal andere punten betrekkelijk ongunstige. Een ongunstige betreft het uiteenlopen van cursusduur en studieduur, hetgeen juist het probleem van studeerbaarheid heeft gegenereerd.

De heer **Lansink** (CDA): Ik wil niet de indruk wekken dat ik het niet goed zou vinden wanneer door de betere afstemming van programma's de gemiddelde last wat minder wordt. Ik heb ook gezegd dat in mijn taakstelling een ombuiging van 100 mln. op hoger onderwijs is opgenomen en 500 mln. op de studiefinanciering, als wij tot een systeemwijziging komen volgens de lijnen die ik tegen die tijd zou willen bepleiten. Mijn vraag betrof echter de bedragen van 1 mld. en van 150 á 200 mln., die ik niet los van elkaar kan zien, omdat wij daarmee de toegankelijkheidsvraag stellen. Zij moeten steeds gekoppeld blijven, vandaar dat er enige systematiek in mijn beschouwing zat. Daar komt bij dat de Kamer steeds heeft gezegd dat zij het rondpompen van geld wil vermijden; dit moet dus in samenhang worden gezien. Maar als er winst te halen is door de gemiddelde verblijfsduur te verkorten, dan ben ik daar natuurlijk voor. Destijds hebben wij, ook in aanwezigheid van de minister, niet voor niets voor de formule C+1 gekozen. Er waren immers ook nog andere doelstellingen bij de universiteiten.

Minister **Ritzen**: Voorzitter! Dat debat staat mij nog heel goed bij. Zonder dat daarom werd gevraagd, heb ik al aangegeven dat het ging om een stap die wij moesten evalueren. Voor velen is het verrassend geweest dat ik toen al aangaf dat het niet per se het eindpunt hoeft te zijn, juist omdat het merkwaardig is die twee uiteen te laten lopen zonder dat er een expliciete beslissing is. Ik ben er een groot voorstander van dat studenten veel tijd besteden aan andere activiteiten. Als het maatschappelijk relevante activiteiten zijn, moeten zij apart worden gewaardeerd. Daarvoor zijn de fondsen, die eerst auditorenfondsen heetten en toen afstudeerfondsen; misschien moeten wij ze ook anders gaan noemen. Daarvoor moet ruimte bestaan, maar dan moet duidelijk zijn dat het daarvoor is. De 1100 tot 1200 uren die er nu gemiddeld aan besteed worden, zijn niet in overeenstemming met opvattingen over het juist gebruiken van maatschappelijke middelen, zoals onlangs nog is gebleken uit een ITS-rapport. Ik maak de studenten geen verwijt. Wij moeten onszelf misschien verwijten dat wij niet met voldoende snelheid die twee bij elkaar brengen. Wij weten immers dat de uren die aan de studie worden gespendeerd mede afhangen van de structuur van de studie.

Laten wij nog eens kijken naar die 1 mld. in het oude overzicht van 9 december. Hoe is dat bedrag precies ingevuld? Zit daarin een verlaging van een beurs? Nee, daarin zit geen verlaging van een beurs; niet van de basisbeurs en ook niet van de aanvullende beurs. Merkwaardig, hoe kan dat dan? Dat is mogelijk door het bij elkaar brengen van de cursusduur en de studieduur en vervolgens door de stelselwijziging, waarbij er geen behoefte is aan de huidige lengte van studie. Natuurlijk ligt daar een geweldige druk op. Maar wanneer ik met studenten spreek, verzet ik mij tegen de gedachte dat er op hen 1 mld. wordt gekort. Dat is niet zo. Uiteraard wordt een grote druk gelegd op universiteiten en andere instellingen om te zorgen dat cursusduur en studieduur bij elkaar komen. Waar dat lukt, is die 1 mld. een maatschappelijk voordeel, een win-win-situatie voor iedereen. Daarvoor is die impuls van 500 mln. extra nodig.

De heer Rabbae sprak over regie. Misschien is het ook wel regie. Het is nodig om regie te voeren. De heer Rabbae zal dat de overheid niet willen ontzeggen. Wij zijn in de situatie dat autonome instellingen zelf een grote verantwoordelijkheid moeten nemen, terwijl de Kamer aan het kabinet vraagt ervoor te zorgen dat de maatschappelijke doelstellingen wel worden gerealiseerd. Daarvoor is dat bedrag dus noodzakelijk en zo hebben wij het ook bedacht.

Over de lange-termijnontwikkeling van de studiefinanciering discussiëren wij nadat de prestatiebeurs is ingevoerd. Het is goed dat de heer Lansink daarop wees. De discussie moet volgens mij niet ook over de prestatiebeurs gaan, want anders zou het financiële bouwwerk omvallen. En dan zou er met de discussie een taakstelling gemoeid zijn. Dat zou onder alle omstandigheden buitengewoon te betreuren zijn. Als je een goede discussie over de studiefinanciering wilt voeren, moet je dat doen zonder taakstelling. Daarom nemen wij de verantwoordelijkheid op ons om eerst de taakstellingen uit te voeren en vervolgens over te gaan tot de bredere, algemene discussie.

De heer **Lansink** (CDA): Misschien heb ik het verkeerd begrepen. In antwoord op vragen van de Kamer over uw interview inzake de basisbeurs hebt u gezegd dat er een open debat moet komen. Ik kreeg toen de indruk dat alles open was, maar dat is dus niet zo. U houdt dus wel vast aan de prestatiebeurs.

Minister **Ritzen**: De discussie in de volgende gang is open.

De heer **Lansink** (CDA): Ik wacht de wetsvoorstellen en het advies van de Raad van State af. Dat komt binnenkort beschikbaar, of hebt u het al?

Minister **Ritzen**: Ik zal graag met de Kamer communiceren wanneer de gedachtenontwikkeling in het kabinet is afgerond.

De heer **Lansink** (CDA): De zaak is binnen twee weken hier en dan zullen wij zien wat erin staat. Dan zal blijken of de prestatiebeurs ermee door kan of niet. Ik heb op voorhand bedenkingen, omdat het lenen tot hoogste wijsheid wordt verheven.

Minister **Ritzen**: Misschien hoef ik daarop niet al te uitvoerig in te gaan. Ik blijf stellen dat het gaat om sociaal lenen. Je hoeft alleen terug te betalen als je het kunt, als je er de inkomsten voor hebt, en na vijftien jaar wordt de lening geschrapt. Het is verkeerd om te veronderstellen dat lenen op welke wijze ook een belemmering zou zijn om te gaan studeren. De indruk wordt gewekt alsof je als student een molensteen om de nek krijgt en alsof onduidelijk

is of er een makkelijk mechanisme bestaat om dat ding weer van je nek af te halen. Dat mechanisme is inderdaad gemakkelijk. Ik zou het niet willen schrappen. Ik realiseer mij dat ik vaak van studenten hoor dat ze liever niet lenen. Echter, daaraan wordt vaak toegevoegd: want wij moeten dat geld onder alle omstandigheden terugbetalen. Dat is niet het geval. Er wordt alleen terugbetaald wanneer dat ook mogelijk is.

Mevrouw De Vries stelt terecht dat de door haar genoemde 34 mln. later worden ingevuld. Echter, dat gebeurt niet door het verschuiven van lasten van nu naar later. Het gaat om een last die voor later in de begroting is opgenomen. De dekking van de tegenvallers, verbonden aan de OV-kaart en de tempobeurs stond al aangegeven in de brief van 9 december 1994. De wetsvoorstellen die in verband hiermee moeten worden ontwikkeld, zijn in voorbereiding en zullen de Kamer zo snel mogelijk worden voorgelegd. Het zal nog wel enkele maanden duren, maar deze kwestie zal niet leiden tot instabiliteit in de begroting. De benadering van 9 december voorziet in een ontwikkeling van de begroting, waarbij de gevolgen hiervan volledig zijn afgedekt.

Vervolgens richt ik mij op de belangrijke vraag welke handvatten en criteria er zijn voor het beantwoorden van de vraag of op de drie fronten, studeerbaarheid, personeelsbeleid en macro-doelmatigheid, voldoende vooruitgang wordt geboekt. Voorzitter! Ik heb daarvoor op dit moment niet het precieze antwoord in de tas; ik hoop dat de Kamer mij dat wil vergeven. Graag betrek ik dit bij de zaken die ik de Kamer in juli zal aanbieden. Die zaken worden vervolgens opgenomen in de begroting voor 1996, zodat de Kamer een heel concreet en geen diffuus beeld wordt gegeven.

Een excuus voor het feit dat ik dit antwoord niet in de tas heb, is wellicht dat het om een zeer ingewikkelde kwestie gaat. Het kan niet zo zijn dat een partij in dit proces het vetorecht heeft. Zo zouden de studenten niet kunnen zeggen: als wij vinden dat het niet goed genoeg is, gaat het niet door. In een dergelijke situatie zou ik de einduitkomst wel weten. Evenmin kan het zo zijn dat wij uitsluitend uitgaan van de opvattingen zoals die bij de instellingen leven. In die situatie zou precies het tegenovergestelde plaatsvinden. Wij zullen dus moeten zoeken naar enige vorm van objectivering. Daarvoor is een stelsel beschikbaar, namelijk dat van de visitatiecommissies, maar dat is op dit moment niet opgetuigd voor de specifieke taak die hierbij aan de orde komt.

De heer Schutte vraagt zich af of de doelstellingen wel zullen worden bereikt. Voorzitter! Ik geloof dat het in dit verband getoonde optimisme gerechtvaardigd is en ik verwijs daarbij naar de bewegingen die zichtbaar zijn in het hoger onderwijs, bij universiteiten en hogescholen. Tegelijkertijd meen ik dat er vooral bij de universiteiten in de structuren zo snel mogelijk veranderingen zullen moeten worden aangebracht. Op dit moment probeert men al, als het ware tegen de stroom in en ook zonder dat de structuren zijn gewijzigd, veranderingen tot stand te brengen. Dergelijke pogingen moeten wij ondersteunen. Overigens is dit een moeilijk proces en daarom is het goed dat er door de geachte afgevaardigden al is gesproken over de conditionering, de criteria en de handvatten die hierbij van belang zijn. Het mag geen vanzelfsprekendheid zijn dat in de komende jaren het debat, de dialoog en de spanning tussen overheid en hoger onderwijs van tafel verdwijnen. Ook het begrip ''spanning'' is hierbij van belang. Het is een element dat voor- en nadelen heeft. Hopelijk gaat het om een gezonde spanning, als gevolg waarvan nieuwe creativiteit tot haar recht kan komen.

De heer Schutte vraagt voorts aandacht voor de kwestie van de individuele en de publieke baten, waarbij hij graag de studiefinanciering betrekt. Voorzitter! Natuurlijk spelen bij het debat over de studiefinanciering ook de collegegelden een zekere rol. Dat geldt ook voor de mate waarin collegegelden en studiefinanciering elkaar raken. Het is geen rondpompen. Dat is in dit verband niet de juiste term. Het geldt namelijk niet voor iedereen. Bij rondpompen krijgt iedereen iets wat op een ander moment op dezelfde wijze betaald moet worden. In de afgelopen jaren hebben wij daar een aantal debatten over gevoerd. Ik denk aan de schoolgeldheffing en de kinderbijslag. Ter zake moet geconstateerd worden dat er betrekkelijk weinig mogelijkheden zijn om, hoe zichtbaar ook, daarin veranderingen aan te brengen, omdat beide een eigen merites hebben.

De heer Van Gelder heeft ook gesproken over de eventuele noodzaak van tussentijdse wetgeving. Dat moeten wij in de gaten houden. Dit geldt zeker voor de bestuursstructuur. Dit antwoord ik ook op de opmerkingen van mevrouw De Vries ter zake. Ik herhaal dat wij dit punt zo ver mogelijk naar voren proberen te trekken. Wij hebben nu eindelijk een klimaat waarin dat goed mogelijk is. De discussie over de bestuursstructuur kon in 1990 nauwelijks met open vizier gevoerd worden. Nu lijkt het erop dat er vrijwel consensus bestaat, ook met studenten, over de veranderingen. Er zullen best nog wel wat verschillen van inzicht zijn bij de uitwerking, maar wellicht is dat niet nodig op een groot aantal punten. Tegen de achtergrond van wat ik al heb gezegd, is het belangrijk om in dezen tussentijds stappen te maken.

De heer Van Gelder heeft nog gesproken over de macro-doelmatigheid. Die is inderdaad enigszins verbonden met de bestuursstructuur. Daarbij kan men verantwoordelijkheden nemen, maar wanneer er sprake is van een grote zelfstandigheid van vakgroepen van faculteiten, is het lastig voor een college van bestuur om de macro-doelmatigheid tot stand te brengen. Bovendien heeft het college daar geen echte invloed op. Op een goed moment kan men dus niet zeggen: dit stoten wij af, als wij dat erbij krijgen. Dit laatste is niet het probleem, maar in feite kan het college van bestuur niet beslissen om iets af te stoten. De ontwikkeling zal toch zijn dat de universiteiten kleiner worden. Dan is de vraag van de macro-doelmatigheid indringender.

De vraag van de macro-doelmatigheid geldt bovendien het indringendst bij de onderwijsopleidingen. Over de nieuwe lerarenopleidingen bestaan namelijk de grootste vragen. Ik hoop dat ik de Kamer in de komende maanden mededelingen kan doen over de voortgang ter zake en over de wijze waarop wij daarmee proberen om te gaan.

In een interruptie naar aanleiding van een opmerking van de heer Van Gelder sprak de heer Lansink over de weigerachtige ouders. Daarvoor zijn twee benaderingen: die van de

hardheidsclausule en inmiddels die van het lenen. Dit biedt misschien niet het soort soelaas dat iedereen graag ziet, maar het opent wel een duidelijke mogelijkheid om zonder studievertraging een studie af te ronden. Nogmaals, de terugbetaling is uitsluitend noodzakelijk, als men de verdiensten daarvoor heeft.

Aan het adres van de heer Rabbae moet ik opmerken dat ik mij niet kan herinneren dat ik ooit voor de 10%-lijn heb gekozen. Ik kon dat ook niet zo snel terugvinden. Ik meen dus dat ik daar ook niet voor gekozen heb. Overigens is er soms sprake van een wat verontrustende consistentie in mijn schrijven, in die zin dat ik collegegelden altijd heb gezien als iets waar het debat over moet gaan. Ik ben er in de afgelopen dagen nog aan herinnerd naar aanleiding van een boekje uit 1983 waarin ik dat geschreven blijk te hebben. Ik was mij daar ook niet meer van bewust. Blijkbaar zetten sommige dingen zich diep. Eigenlijk is dit wel vanzelfsprekend op grond van de opvatting, dat je als overheid nooit ontslagen bent van de afweging tussen het publieke en het private, juist als je in het publieke een nieuwe nadruk wilt leggen. Ik noem de veiligheid en in het onderwijs inzake basisonderwijs en voortgezet onderwijs.

De motie van de heer Rabbae in dit verband klinkt heel aantrekkelijk, maar toch moet ik aanvaarding hiervan ontraden. In de motie wordt namelijk gesproken over ''afhankelijk stellen van''. Ik wil het veel meer zien in de sfeer van ''ja, tenzij'' dan van ''nee, mits''. Beide opties zijn in de motie open. Ik vind dat jammer, omdat het ''nee, mits'' teveel uitgaat van een niet geloven in de oogst. Daar is mijns inziens geen reden voor. Het ''ja, tenzij'' behelst een benadering met vertrouwen in de ontwikkelingsmogelijkheden van universiteiten.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Het ontraden van mijn motie betekent dat u toch naar een uitweg zoekt, voor het geval het u niet lukt om de kwaliteitsoperatie volledig onder controle te krijgen. Ik kan daaruit niets anders afleiden.

Minister **Ritzen**: De heer Rabbae had ook kunnen zeggen dat hij de motie graag had willen indienen, maar dat het niet meer nodig is omdat hij de minister heeft gehoord in eerste termijn. De vraag is dus eigenlijk wat er in mijn antwoord nog ontbreekt, waardoor de heer Rabbae niet kan zeggen dat het is wat hij bedoelt en waardoor de motie overbodig is. Ik heb gezegd dat ik de Kamer zal informeren over. Ik ga ervan uit dat die verbeteringen in studeerbaarheid, in macro-doelmatigheid en in personeelsbeleid in den brede er zijn. Als het kabinet zou vinden dat daaraan niet is voldaan, zal ik dat de Kamer ook meedelen. Dat ''ja, tenzij'' is dus ook iets wat wij reëel zullen invullen. En dan is de motie op z'n minst onduidelijk, want daarin is nog sprake van een ''afhankelijk stellen van''.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Wat belet u om te zeggen dat u voortaan, gelet op deze uitspraak, de collegegeldverhoging afhankelijk zult stellen van de bereikte resultaten bij de kwaliteitsverbetering?

Minister **Ritzen**: Wat let u om mijn formulering over te nemen? Het is een beetje een redenering van de kip en het ei, maar ik dacht dat ik preciezer ben. De motie laat mij teveel open. Daarom maakte ik ook mijn opmerking daarover.

Ik kan mevrouw Jorritsma zeggen dat de stuurgroep op tijd klaar is, onder alle omstandigheden. Laat ik ervan uitgaan dat het zo nadrukkelijk ligt. Ik heb al eerder aangegeven dat ik de opvatting deel dat wij moeten oppassen dat het beeld ontstaat dat die brief er is en dat wij klaar zijn. Nee, nu begint het pas. Wij moeten echt keihard aan het werk, want er is heel veel te bereiken. Het zijn win-win-situaties. Het is niet zo dat de één tegen de ander is. De individuele medewerker of individuele docent op universiteit of hogeschool heeft er groot belang bij dat deze stappen worden gezet. Wij hebben alles in het werk gesteld opdat de stuurgroep op tijd klaar is. Het gaat dan niet zozeer over de vraag of er dan een rapport ligt alswel om de kwaliteit van het rapport en wat eruit komt.

Mevrouw Jorritsma maakte nog een opmerking over de WRR en het rapport-De Moor. Ik hoorde inderdaad in de reacties, vooral van de heer Lansink, dat ik een beetje de terminologie van Wim Kan had gebruikt. Ik had het rapport zo geprezen, met de woorden ''een bekwaam man'', dat sommigen dachten dat het dus niet deugde. Dat was niet mijn bedoeling. Ik bedoelde het echt zoals ik het zei, namelijk dat ik het een goed rapport vind. Precies zoal mevrouw Jorritsma al aangaf, het is een belangrijke bijdrage van deskundigen aan het debat. Natuurlijk heeft mevrouw Jorritsma helemaal gelijk dat de discussie over de studiefinanciering zich niet moet beperken tot de basisbeurs en dat wij inderdaad moeten proberen niet tegelijkertijd onrust te zaaien.

Vervolgens is de vraag voor welke termijn je als het ware moet zeggen dat er niets gebeurt. Over de cohortgewijze benadering kan ik zeggen dat dit in de afspraken met de studenten nog de inzet van mijn kant was. De heer Van der Vlies heeft toen gevraagd of het geen garantie kon worden. Het kabinet heeft daar in zekere zin een tussenpositie gekozen. Het kabinet gaat ervan uit, maar met de gebruikelijke ontbindende voorwaarde ''tenzij het dak instort''. Dat is een geruststelling in die zin dat onder die voorwaarde het debat goed kan plaatsvinden. Ik draai het tegelijkertijd ook om. Ik vind wel dat wij dit met open ogen moeten doen, in de zin dat wij daarbij onze verantwoordelijkheid niet moeten ontlopen. De heer Stellingwerf zei dat die discussie er al is. Inderdaad, dat is ook reden voor het kabinet om daarop in te spelen.

Ik heb nog geen oordeel uitgesproken over de motie van de heer Lansink. Ik heb dat al impliciet gedaan in mijn antwoord in eerste termijn, in de zin dat ik aanvaarding van de motie wil ontraden.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik stel voor, aanstaande dinsdag te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

Aan de orde is de behandeling van:
- **de stukken m.b.t. het vervolgingsbeleid inzake euthanasie (23877).**

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Van der Burg** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Het dagblad Trouw van heden kopt: Kamer volgt